

STENSILSERIE B NR 53

Tidlige Skifergjenstander på Slettnes

Problemer omkring typologi, kronologi og
fortidig mangfold

Ingrid Sommereth

INSTITUTT FOR ARKEOLOGI
Det samfunnsvitenskaplige fakultet
Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø
hovedoppgave 1997 - utgitt i stensilserie mars 1999
ISSN 1500-5127 - pris 120 kroner

Tidlige Skifergjenstander på Slettnes

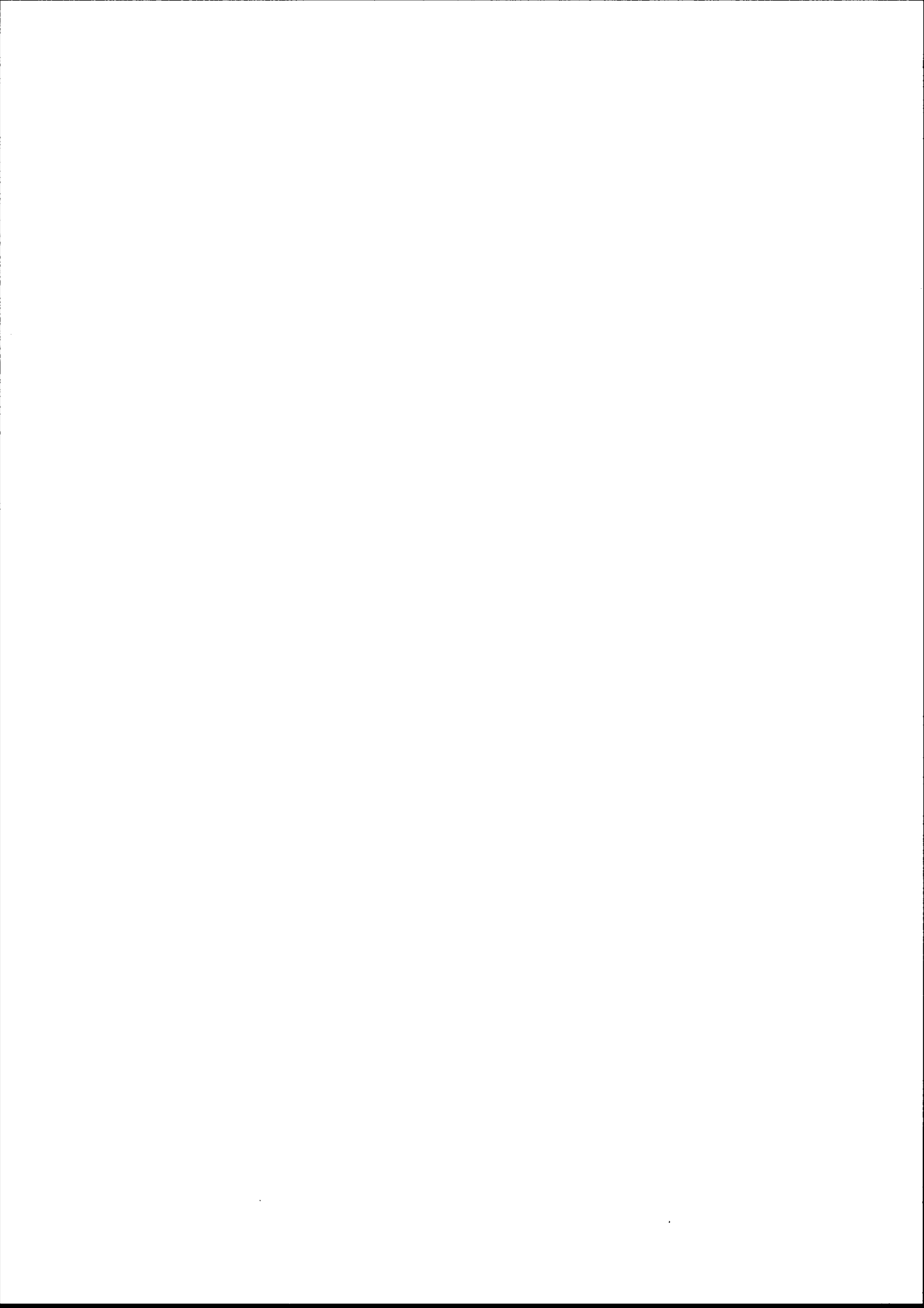
Problemer omkring typologi, kronologi
og fortidig mangfold

Ingrid Sommerseth

Hovedfagsavhandling i Arkeologi
Universitetet i Tromsø
Høsten 1997

Innhold

1. Innledning	1
1.1 Bakgrunn og presentasjon.....	2
1.2 Problemstillinger.....	3
1.3 Avgrensning.....	4
2. Slettnes før og no	6
2.1 Om Slettnes.....	6
2.2 Ulike dokumentasjonsmetoder.....	10
3. Hustuffer og anlegg	12
3.1 Dateringsmetoder for hustuffer og anlegg på Slettnes.....	12
3.2 Hustuffer og anlegg, Felt IV B.....	15
3.3 Felt VA, Hus A.....	18
3.4 Hustuffer og anlegg, Felt V B.....	20
3.5 Analyse av hustuftene - tuftegrupper.....	22
4. Tidligere forskning på skifertypologi og kronologi i NordNorge	28
4.1 "Den arktiske steinalder".....	28
4.2 Simonsens kronologi og typologi for yngre steinalder i Nord-Norge.....	30
4.3 Endring av Simonsens kronologi.....	31
5. Skifer materialet	34
5.1 Praktisk og metodisk gjennomgang av skifer materialet.....	34
5.2 Skiferspisser.....	35
Slettne spilene.....	36
Nyelvspisser.....	39
5.3 Bladformede spisser og dobbelteggede kniver.....	45
5.4 Eneggede skiferkniver.....	51
5.5 Skiferøkser/meisler.....	56
5.6 Prener.....	60
5.7 Andre redskaper og udefinerbare artefakter.....	61
5.8 Skifergjenstander og kronologi på Slettnes - en sammenlignende diskusjon.....	62

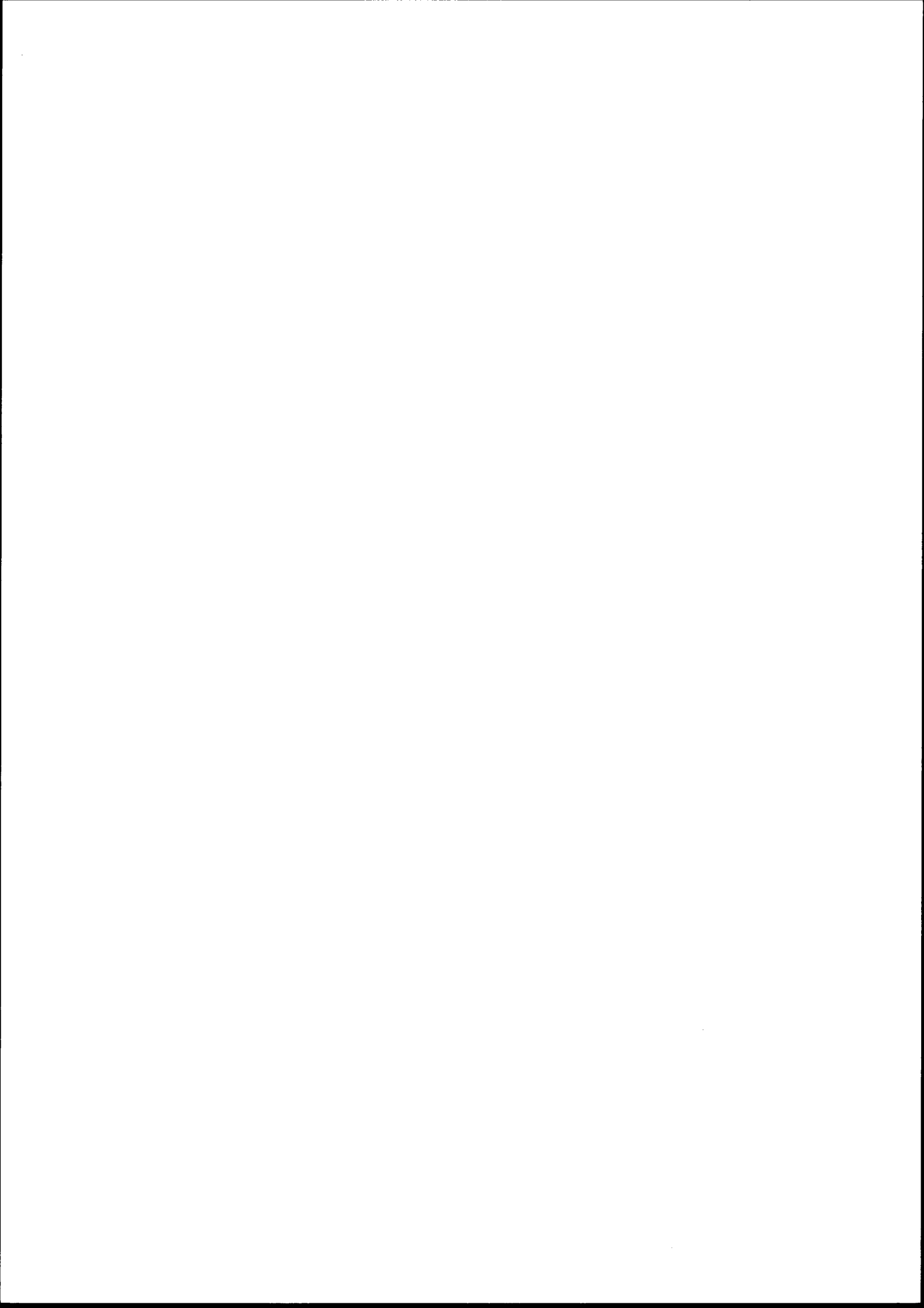
6.	Det empiriske materialet og fagtradisjonene.....	68
6.1	Evolusjonismen - en underliggende tanke i klassifisering.....	68
6.2	Periodebegrepet - innhold og overganger.....	73
6.3	Typologisering - fortid og nåtid.....	76
7.	Spør etter mangfoldet.....	82
7.1	“Artefacts with personality” - teori og samfunn.....	83
7.2	Gjenstand, farge og betydning.....	86
7.3	Skiferredskapene - funksjon og farge.....	89
7.4	Skiferredskapene - mangfold for kvinner og menn.....	93
7.5	Skiferråstoff og kontakter i tid og rom.....	97
7.6	“Fangstkonservatismen” og endringer.....	101
7.7	Oppsummering.....	104
8.	Avslutning.....	105
	Litteraturliste.....	108
	Arkivmateriale.....	115
	Muntlig og skriftlig informasjon.....	115
Appendiks 1:	Slettnespiler.....	116
Appendiks 2:	Nyelvspisser.....	117
Appendiks 3:	Bladformede spisser og dobbeltteggede kniver.....	118
Appendiks 4:	Eneggede skiferkniver.....	120
Appendiks 5:	Skiferøkser/meisler og prener.....	123
Appendiks 6:	Emner og fragmenter uefinerbare, felt IV B og V B.....	125
Appendiks 7:	Tegning av Nyelvspisser.....	127
Appendiks 8:	Tegning av bladformede spisser og dobbeltteggede kniver.....	131
Appendiks 9:	Tegning av eneggede skiferkniver.....	133
Appendiks 10:	Tegning av økser/meisler.....	142

Liste over figurer:

Fig. 1:	Utsikt fra Slettnes utover Sørøysundet	s.2
Fig. 2:	Kart over Sørøya	s.7
Fig. 3:	Kart over de arkeologiske feltene på Slettnes	s.9
Fig. 4:	Hustuft F 47 ferdig utgravd etter undersøkelsene i 1966	s.11
Fig. 5:	Kart over utgravningsfelt IV B	s.15
Fig. 6:	Tegning over hus A, felt V A	s.19
Fig. 7:	Kart over utgravningsfelt V B	s.20
Fig. 8:	Kart over alle undersøkningsområdene, felt IV B, V A, V B	s.23
Fig. 9:	Tegning av Slettnespiler	s.37
Fig. 10:	Tegning av Nyelvspisser fra depotet, felt IV B	s.45
Fig. 11:	Tegning av spydspisser og dobbelteggede kniver	s.50
Fig. 12:	Tegning av enegget skiferkniv	s.51
Fig. 13:	Tegning av skiferøkser/meisler	s.57
Fig. 14:	Tegning av skiferprener	s.61
Fig. 15:	Slettnes for omkring seks tusen år siden	s.81
Fig. 16:	Farger på skiferredskapene fra Slettnes	s.91
Fig. 17:	Kart over rødskiferbeltet	s.98

Liste over tabeller:

Tabell 1:	Utgravde og undersøkte hustufter, felt IV B	s.16
Tabell 2:	14-C dateringer fra Slettnes IV B rangert etter høyde	s.18
Tabell 3:	14-C dateringer fra Slettnes V A - hus A	s.19
Tabell 4:	Utgravde og undersøkte hustufter fra 1991/92, felt IV B	s.21
Tabell 5:	14-C dateringer fra Slettnes V B rangert etter høyde	s.22
Tabell 6:	Utgravde hustufter fra 1966, felt V B	s.22
Tabell 7:	Tuftegrupper, samlet etter topografi og 14-C dateringer	s.24
Tabell 8:	Samlet antall av Nyelvspisser fra felt IV B, V A og V B	s.41
Tabell 9:	Nyelvspisser med tange og triangulær basis	s.43
Tabell 10:	Bladformede spisser gruppert som dobbelteggede kniver og spydspisser	s.47
Tabell 11:	Samlet antall spydspisser og dobbelteggede kniver	s.49
Tabell 12:	Samlet antall av eneggede skiferkniver	s.53
Tabell 13:	Fargefordeling i tuftepegr. slipte eneggede kniver, emner og fragmenter	s.56
Tabell 14:	Skiferøkser/meisler, helt og delvis slipte	s.58
Tabell 15:	Samlet antall av økser/meisler	s.59
Tabell 16:	Alle fem prener fra felt IV B og V B, med målt bredde	s.60

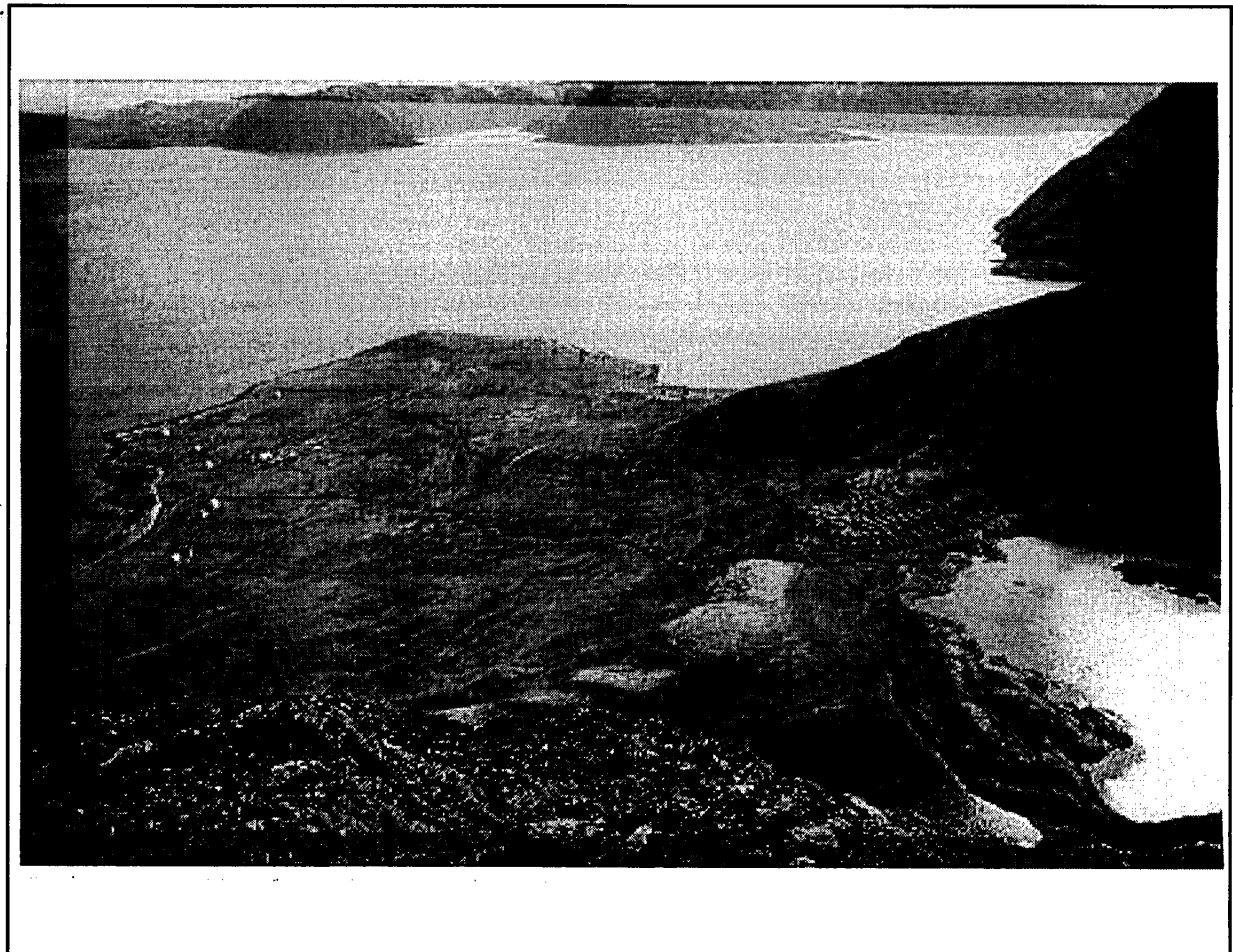
1 Innledning

Som fersk grunnfagsstudent i arkeologi arbeidet jeg to sesonger som feltassistent på det store Slettnesprosjektet på Sørøya i Finnmark. Slettnes fikk meg interessert i steinalderarkeologi. Naturen, landskapet og historia på Slettnes gjorde inntrykk. Slettnesområdet er et mektig kulturlandskap som vitner om at det har vært et livskraftig fiske-og fangstsamfunn med vidt kontaktnett. Funnene vitner om et samfunn med veltilpasset teknologi og rikt sosialt og rituelt liv både før og no. Sporene som menneskene i fortida har etterlatt er betydelige, både i antall og omfang. Noen er lett synlige, mens andre er utydelige for det blotte øye. Sporene på Slettnes er varierte og vitner om at stedet har hatt betydning. Menneskene som har oppholdt seg på Slettnes har gitt stedet en historie knytta til korte og lengre opphold gjennom flere tusen år.

Hvem var disse folkene som bodde på Slettnes for mange tusen år siden? Dette spørsmålet forsøker arkeologifaget å svare på ved hjelp av sporene som menneskene har etterlatt. De arkeologiske sporene vi finner i dag er gjenstander og rester etter boplasser og hustuffer. Vi forsøker å forklare disse sporene ved hjelp av vårt eget begrepsapparat, og ved å sette det hele inn i en tidsmessig, sosial, og kulturell helhet. Fortolkningene og de historiene som vi lager i dag ut fra fortidens spor vil aldri gi svar på hvordan det *egentlig* var. Restene vi har igjen fra fortiden er kun en liten del av den opprinnelige helheten. Derfor vil det vanskelige spørsmålet om hvem disse folkene var aldri kunne besvares.

Valget av tema i hovedoppgaven var som sagt preget av utgravningene jeg deltok på i Slettnesprosjektet. Møtet med landskapet og de forhistoriske boplassene ga meg en forståelse for det å oppleve landskapet og boplassene sammenvevd som en helhet. Utsynet utover Sørøysundet, utsikten mot Seiland, Stjerneøya, Kvaløya og fjellene rundt Slettnes, gir opplevelser av mye hav og himmel. Naturen og skiftningene i været var en sterk del av helheten, og det ga mange flotte opplevelser. Naturen og været gjorde meg bevisst på at folkene før oss har hatt nesten den samme utsikten som vi i dag. Sporene vi finner etter folkene for flere tusen år siden ligger i et landskap som er felles på tvers av tiden. Denne tanken har jeg hatt i minnet mens jeg arbeidet med

hovedoppgaven. Den holdt motet oppe når jeg fordypet meg i gjenstandene fra ei tid som tross alt er uendelig lenge siden, ei tid med en ide og forestillingsverden som er helt ukjent for oss.

Figur 1 Utsikt fra Slettnes utover Sørøysundet

1.1 Bakgrunn og presentasjon.

Det empiriske grunnlaget i oppgaven er basert på tre arkeologisk definerte felter på Slettnes, feltene IVB, VA og VB. Disse feltene har et stort antall tufter som kronologisk og stratigrafisk hører til de første perioder av yngre steinalder (til sammen 26 tufter er undersøkt i utgravningsårene 1966 og 1991/92). Hustuftene var klart definerte i terrenget, de hadde tydelig stratigrafi og et funnmateriale med klar overvekt av skifer.

Ut fra hustuftene og det empiriske materialet ønsket jeg å finne et bosetningsmønster i de første perioder av yngre steinalder ca. 5000 - 3000 f.Kr. Gjennom en spredningsanalyse av gjenstander i tuftene på Slettnes ønsket jeg å sammenligne resultatene med andre større utgravninger som var gjort i Finnmark. Etterhvert som jeg gjennomgikk materialet fra de forskjellige tuftene, og plottet funnene inn på plantegninger, ble jeg oppmerksom på skifergjenstandene og den enorme variasjonen som fantes. Jeg begynte å tegne av skifergjenstander og oppdaget et stort og spennende materiale. Dette var et materiale som både kunne avgrenses i tid og rom, samtidig som det i en forskningshistorisk sammenheng ikke på lenge hadde vært gjenstand for grundige studier og tolkninger. Materialet inviterer til studier som tar for seg ulike morfologiske trekk på hvert enkelt redskap, inndelinger i typologier samt en relativ kronologi. Videre kan en diskutere hva disse redskapene kan ha betydd for folk.

Dermed ble fokuset i oppgaven rettet mot skifergjenstandene i de tidligste perioder av yngre steinalder. Denne dreiningen førte til helt nye problemstillinger og tilnærminger. Jeg gikk bort fra en analysen av spredningsmønster av gjenstander i tuftene og en inngående analyse av bosetningsmønster i et makro og mikroperspektiv. Nye og interessante problemstillinger knyttet til typologi og kronologi og tolkningsforslag i nordnorsk arkeologi ble det fremtredende.

1.2 Problemstillinger

Etter å ha gjennomgått materialet har det pekt seg ut to problemstillinger som bringer med seg mange spørsmål på veien. I det jeg klassifiserte det empiriske materialet frustrerte mangelen på typologiske referanser meg i første omgang. Etter hvert som arbeidet skred fremover var jeg i grunnen glad for at det ikke var gjort så mange klassifiseringsarbeider på skifergjenstander tidligere.

Dette ledet frem til den første problemstillingen: kan klassifisering av et materiale fra et mindre område ha relevans for kronologi og typologi i en større region? Med andre ord lar det seg gjøre å føye Slettnesmaterialet inn i den eksisterende Finnmarkskronologien? Ut fra dette følger et problem av en mer erkjennelsesteoretisk karakter: bringer arkeologisk klassifisering og fiksering av et materialet i tid og rom de forhistoriske gjenstandene ut over det evolusjonistisk grunnsynet, som for eksempel treperiodesystemet fastsatt av arkeologene på slutten av 1800 tallet ?

Den andre problemstillingen som fulgte var: kan andre, ikke kvantifiserbare egenskaper ved et materiale gjøres synlig gjennom en typologisering i definerbare og målbare kriterier? I dette ligger det spørsmål som hvordan få frem mangfoldet i tolkninger av gjenstander, hvor typologi og kvantifisering av gjenstander ligger til grunn.

1.3 Avgrensning

Slettnes som valg av tema i hovedoppgaven pekte seg ut fordi det er et avgrenset geografisk område med et stort og variert empirisk materiale. Dette har vært en viktig faktor for den romlige avgrensningen i denne oppgaven.

Hustuftene og områdene med skifer materialet på feltene IV B, V A og IV B er fra de arkeologiske utgravningene i 1966 og 1991/92. De omtalte feltene representerer de eldre faser av yngre steinalder. Dateringene stammer fra hustuftene og strekker seg fra de eldste tufter med en øvre grense på 6500 BP- til de yngste på rundt 4000 BP. De tre feltene jeg har valgt representerer områder hvor hustuftene ligger ved siden av hverandre mellom 11,5 og 13,5 m. over dagens havnivå. På denne måte har man utfra strandlinjedatering avgrenset tufter som ligger på rekke eller i grupper og definert dem som arkeologiske felt. Felt IV B og V B har så mange som henholdsvis 21 og 28 hustufter men ikke alle er undersøkt. Felt VA har kun en hustuft som er undersøkt hvor resultatene fra både gjenstandsmaterialet og 14-C dateringene skulle vise seg å tilhøre yngre steinalder. Resten av felt V A er et åpent boplassområde med flere anlegg hvor materialet stort sett er i harde bergarter og skrives seg fra siste periode av eldre steinalder, og overgangen til yngre steinalder. Videre er det derfor hus A som omtales når felt V A diskuteres. Hustuftene som ble undersøkt i 1966 har ingen 14 - C dateringer, noe som gjør det vanskelig å antyde en kronologisk plassering av dem. Jeg vil forsøke å tidsbestemme de udaterte hustuftene fra 1966 kronologisk ved å sammenligne plasseringen i terrenget og høyde over havet med de øvrige daterte tufter.

Som hovedtema i denne oppgaven valgte jeg å fokusere på skifergjenstander. Dette til tross for at det også finnes gjenstander av harde bergarter i samme periode, slik at det totale bildet fremstår som mye mer variert enn det jeg presenterer i oppgaven. Dette var et valg som måtte gjøres og

valget av skifer ble tatt fordi det representerer den største funnkategorien i de aktuelle periodene. Skifer er den viktigste kronologiske markøren som er brukt for å dele de tidlige faser av yngre steinalder inn i perioder. Selv om det bare fokuseres på ett råstoff i denne oppgaven, skal jeg likevel forsøke å vise det mangfoldet som eksisterer i de ulike gjenstandstyper. Jeg vil se på variasjonene i form og farge samt spredning over tid.

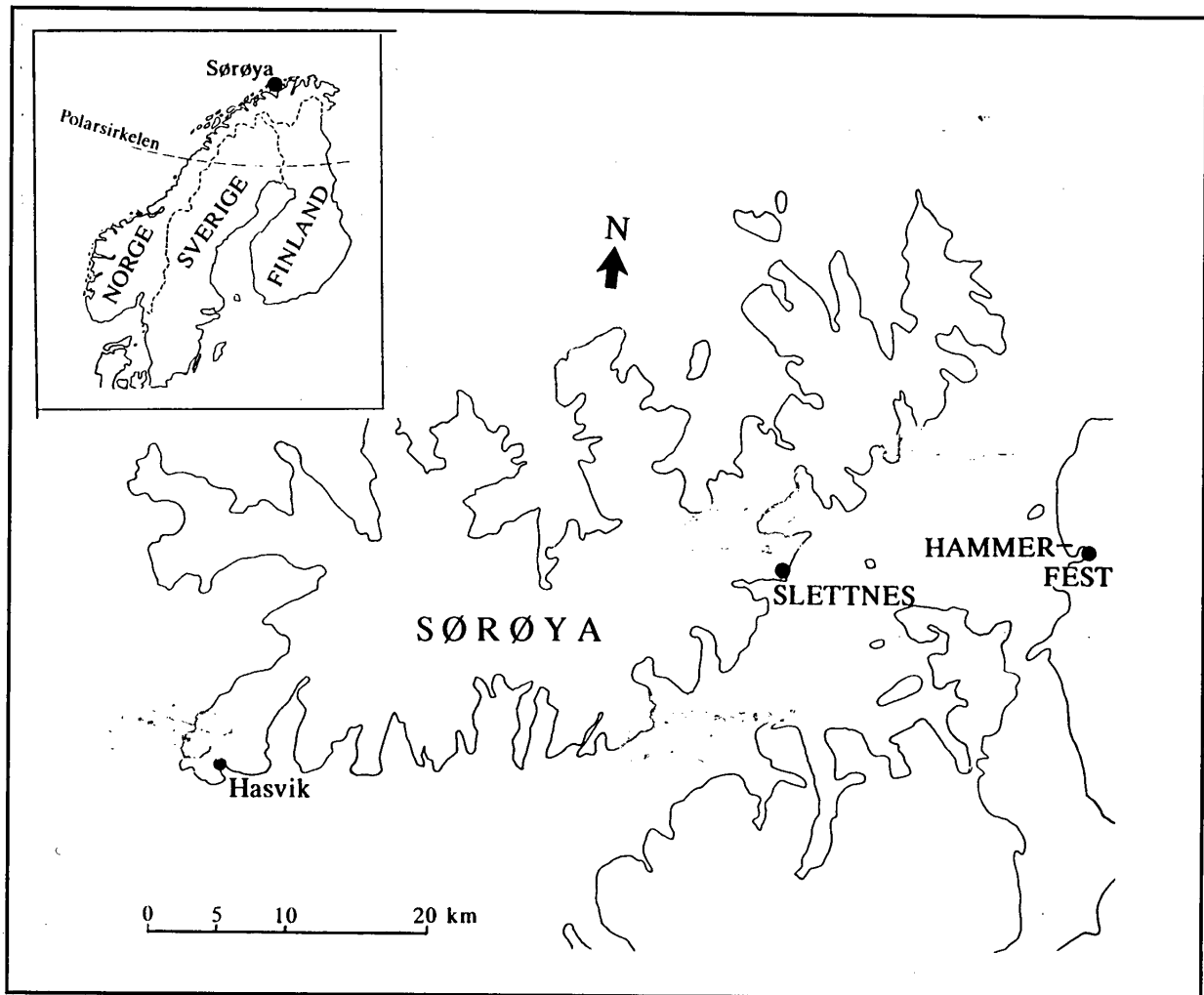
Siden jeg allerede hadde valgt tre arkeologisk definerte felt som tilhørte de første periodene av yngre steinalder, og arbeidet med det empiriske materialet var i slutfasen etter måneder på Tromsø Museum, ble det til at Sunderøypiler og spydspisser med tange og mothaker falt ut. Dette er skifertyper som kommer inn i den siste delen av yngre steinalder på Slettnes og som dominerer i tidlig metalltid. (se kap 4.4). Tuftene der disse skifergjenstandene opptrer har heller ikke så entydig stratigrafi sett i forhold til den lange bruksperioder sammenlignet med de tuftene jeg har med i oppgaven. På grunn av størrelsen på materialet som skulle analyseres fra de første perioder av yngre steinalder hvor det tilsammen ble avtegnet 380 skifergjenstander valgte jeg å se bort fra den siste delen av yngre steinalder og tidlig metalltid i denne omgang.

2 Slettnes før og no

I dette kapitlet vil jeg beskrive hvordan landskapet på Slettnes ser ut og hvordan Slettnes er plassert geografisk. Det vil også bli gitt et lite innblikk i klimaforholdene i de periodene som er behandlet i denne oppgaven. Videre vil jeg presentere de arkeologiske forløpene for den store utgravningen som kom på 1990-tallet. Jeg vil også si noe om hvordan kulturminnene på Slettnes er delt opp som arkeologiske felt, og presentere de feltene som tilhører yngre steinalder men som ikke er undersøkt. Til slutt vil jeg komme inn på de ulike dokumentasjonsmetodene som ble brukt i forskjellige utgravningsperiodene.

2.1 Om Slettnes

Sørøya er Norges fjerde største øy med ei sterkt oppbrutt kystlinje med fjorder og nes. Fra Slettnes på sørøst-sida av Sørøya kan man se utover Sørøysund og skimte Hammerfest i det fjerne, ca 20 km i øst. Strandflata er de fleste steder svært smal, bredden overstiger sjelden 200 meter. Kystlinja mellom fjordene er ofte bratte fjellskråninger nesten uten strandflate. Det indre av øya er brutt opp av dalganger og fiskerike vann, og det er topper som strekker seg opp i en høyde av 500-600 meter. Slettnes er et bredt, sørøstvendt nes som danner en lav strandflate på omlag 1.5 km². I sør og øst omslutes neset av Slettnesfjorden og Sørøysund, mens det i nord og vest avgrenses av Brønnaksla, Trolldalen og Bollvassfjellene. Størstedelen av Slettnes ligger lavere enn 20 meter over havet og størsteparten av flatene er myrlendte. Strandvollene danner de tørre partiene og i liene er det endel kratt. På grunn av sauehold tidligere er de større buskene beitet ned. Vegetasjonen domineres ellers av lyng, gress, myrull, krøkebær og multer planter. Den åpne beliggenheten gjør at Slettnes er utsatt for vind og vær fra nordøst og sørøst og i vestavær skapes det også kraftige fallvinder. (Andreassen 1985:23, Hesjedal mfl.1996: 16).

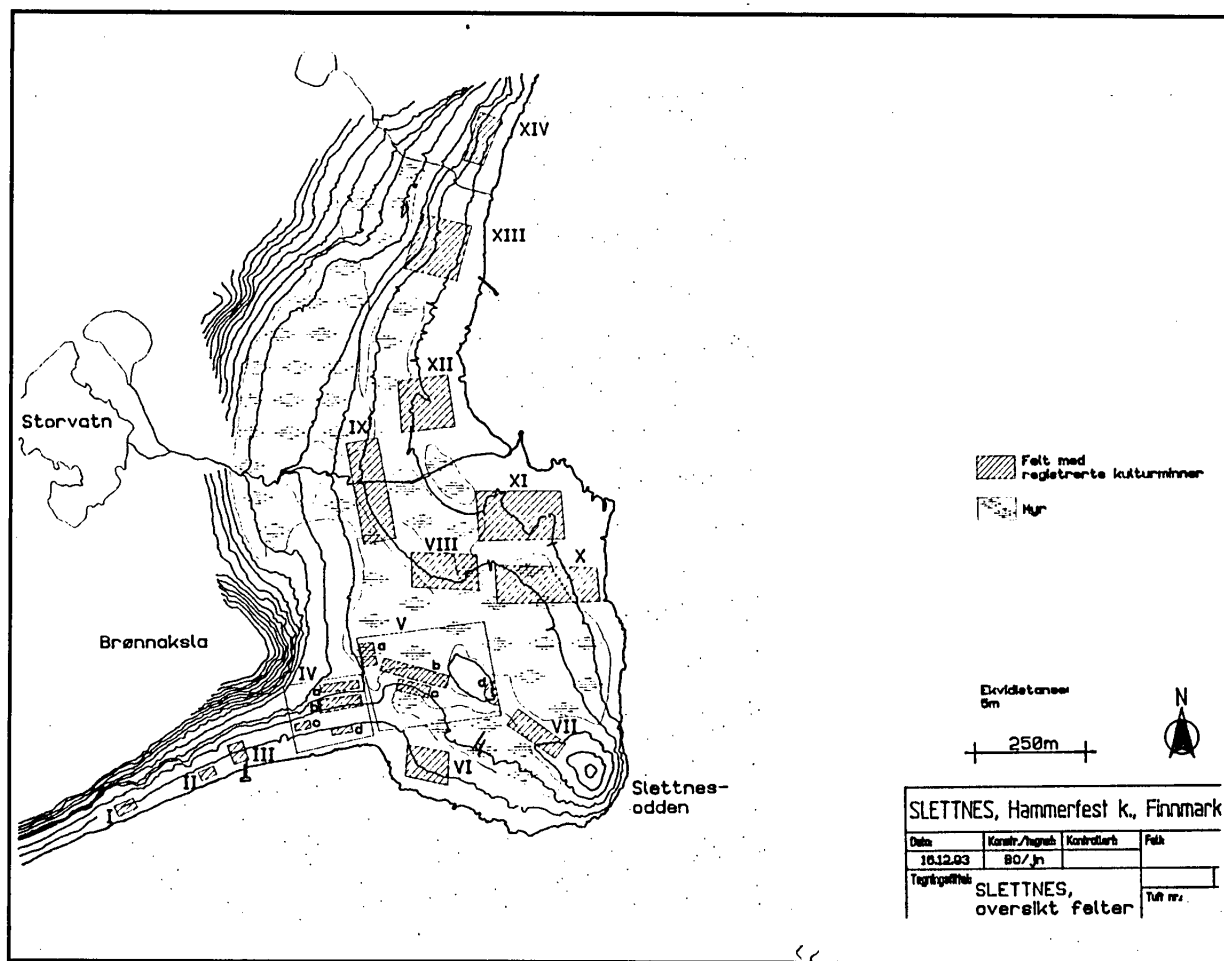

Figur 2 Kart over Sørøya

De klimatiske forholdene i yngre steinalder var annerledes enn i dag. Det var en relativt varm periode i boreal og atlantisk tid der furu og bjørkeskogen gikk helt ut til kysten. Avskogingen som skjer i løpet av yngre steinalder er meget langsom. Kystområdene blir gradvis skogløse fra 4000/3800 f.Kr., og ca. 1800 f.Kr. har vi et vegetasjonsbilde omtrent slik det er i dag. Dette kan ha ført til en sakte forflytning av dyr som f.eks. elg, bjørn og rein fra kysten og innover i landet. De maritime ressursene i yngre steinalder kan ha blitt mer stabile og forutsigbare enn det som var tilfelle i eldre steinalder. I eldre steinalder førte polarfrontens nærhet samt havstigningen i slutten av perioden til svingninger i de maritime økosystemene. Et mer stabilt klima i yngre steinalder kan ha gjort at folkene da opplevde et økosystem som var mer forutsigbart og uten store skiftninger (Olsen 1994:50).

På 1950- tallet ble Slettnes satt på det arkeologiske kartet. Dette skjedde ved at det ble sendt inn et oldfunn fra Slettnes til Tromsø Museum. Det var en spydspiss av stripete skifer (Ts. 5972). Spydspissen ble funnet i myra på Slettnesstranda lengst nord på Slettnes, og arkeologisk avdeling på Tromsø Museum fattet stor interesse. I 1962 dro konservator Povl Simonsen til stedet for første gang som et ledd i en omfattende registreringsreise som han foretok i Nord-Troms og Vest-Finnmark. Allerede da ble det registrert så mange som 29 hustufter fra steinalderen og to boplassområder fra samme tid uten synlige husstrukturer.(Simonsen 1992). I 1966 dro Simonsen tilbake for å grave 10 av de registrerte tuftene samt det han omtaler som "myrhuset" (hus A) (op.cit). Seks av Simonsens utgravde hustufter samt to opprydninger i hustufter vil få en bredere omtale og analyse i kap. 3. 20 år etter skulle Slettnes igjen være i arkeologenes søkelys. Bakgrunnen denne gangen var Statoils planer om et ilandførings-og nedkjølingsanlegg for gass fra Snøhvitfeltet. I 1987 foretok Simonsen, sammen med representanter fra samisk etnografisk avdeling og Statoil, befaring på Slettnes. Det ble funnet flere hustufter, som ble registrert året etter av Kjersti Schanche m.fl.(Schanche 1988). Tre år etter, i 1991 skulle det største utgravningsprosjektet i Norge til da starte. Det ble gravet i tre feltesonger med opptil 40 arkeologer og arkeologistudentene i arbeid. Sommeren 1993 ble utgravningene avsluttet og undersøkelsene lagt på is, fordi Statoil ikke hadde kjøpere til gassen fra Snøhvitfeltet. I dag er planene om gassterminal på Slettnes skrinlagt helt. Ny teknologi har gjort at Statoil ikke behøver så store områder, og de ønsker i stedet å legge utskipningen av gass nærmere Hammerfest- på Melkøya.

Hele Slettnesområdet ble delt inn i 14 arkeologiske felter med en nummerering fra I til XIV (se figur 3). Innenfor hvert av disse 14 feltene kan det ligge flere kulturminneområder, som er skilt ut med bokstaver, felt V A, V B, osv. Totalt er det registrert 209 synlige kulturminner over hele Slettnesområdet, der hustufter dominerer med et antall på 180. I tillegg er det flere boplasser og aktivitetsområder, samt steinblokker med helleristninger som ble funnet under utgravningene. Hvert registrert kulturminne på markoverflaten er gitt et F- nummer. De største utgravningsfeltene fra 1960-tallet og 1990- tallet ligger på sørsida av Slettnes, på feltene III, IV og V. Hele Slettnes preges av at det har vært folk der i lang tid, og det finnes en mengde hustufter over hele området. I tillegg til feltene IV B, V A og V B, som er utpekt som yngre steinalderområder, er det felter med hustufter som kan være fra yngre steinalder på nordøst- og nordsiden av Slettnes.

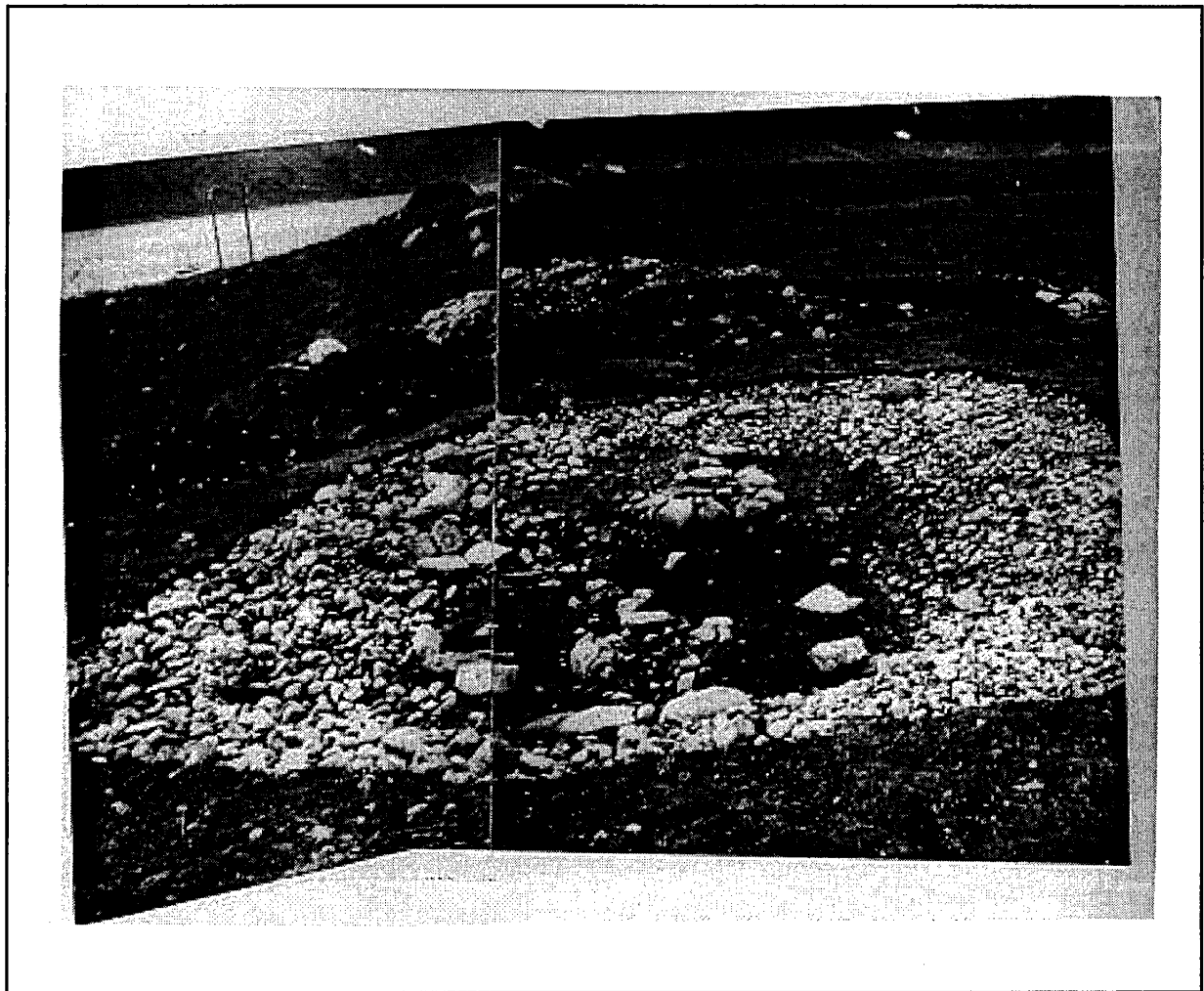
Figur 3 Kart over de arkeologiske feltene på Slettnes

Felt VIII på nordøst- siden av Slettnes har så mange som 34 registrerte strukturer, og i 1991 ble det gravd 31 prøveruter her. Resultatene fra disse bekrefter at det er tale om boplasstrukturer og hustufter. Det foreligger i alt åtte 14 - C dateringer herfra , hvor-av seks av dem stammer fra hustufter som ser ut til å tilhøre første del av yngre steinalder, det vil si at de er samtidig med mange av hustuftene på felt IV B og V B (Hesjedal mfl. 1996: 143). På nordsiden av Slettnes er et omfattende felt (IX) som ligger på begge sider av bekken fra Trolldalen. Her er det registrert til sammen 36 godt markerte hustufter på og nedenfor tapesvollen. Ingen hustufter i dette området er undersøkt. Høyden over havet på 12-13 meter og formen på hustuftene indikerer at de skriver seg fra første halvdel av yngre steinalder (fjerde årtusen før Kristus). Hustuftene fra felt VIII og IX vil ikke bli tatt med i denne oppgaven siden de ikke har vært gjenstand for en større utgravning. Hustuftene fra felt VIII og IX representerer utvilsomt viktige data om yngre steinalder og vil kanskje i fremtiden tilføyes dagens forskning på Slettnes forhistorie.

2.2 Ulike dokumentasjonsmetoder

På grunn av metodisk utvikling innen arkeologifaget siden 1960-tallet har det blitt benyttet forskjellige utgravningsmetoder under de to store undersøkelsene. Forskjellen på metodene før og nå, går stort sett på praksis for innmåling av gjenstander, hvordan man avgrensner utgravningsområdet innenfor og utenfor tuftene samt forhold til stratigrafi. Utgravningsmetodene Simonsen brukte på 1960-tallet er basert på at hver tuft ble delt inn i fire deler med en lengdeakse og en tverrakse, hvor midten av hustuften utgjorde sentrum. Hver del ble videre inndelt i et gulvfelt, et veggfelt og et profilmfelt. Dermed fikk hver tuft minst 12 gravefelt. Det ble også i enkelte hustufter utvidet med prøvegrøfter ut gjennom veggvollene i forlengelsen av aksene. Disse grøftene ble kategorisert som egne felt. Det ble ikke skilt mellom stratigrafiske lag bortsett fra i prøvegrøftene i veggvollene, der det av og til ble gravd i to lag. Redskaper, emner og fragmenter ble enkeltvis målt inn etter koordinatsystemet på aksene. Avslag, pimpstein, trekull osv. ble samlet inn etter hvilken graveenhet de lå i. Simonsen gjorde sine høydeberegninger på tuftene ut fra meter over flomål, hvor flomål er satt til 1 meter over normalvannstand. I dag bør vi legge til en meter for å få de tidligste utgravde hustuftene tilnærmet lik utgravningene fra 1991/92.

I dag er det vanlig å grave både innenfor og utenfor hustuftene for å kartlegge bruken og aktiviteten i området. Gjenstandene som ble gravd frem i de nyere undersøkelsene fra 1990 ble relatert til lag og målt inn i horisontalplanet i forhold til koordinatsystemet. Avslagene ble samlet i 50 x 50 cm. ruter relatert til samme koordinatsystem. For hvert lag ble hjørnene i hver kvadratmeter samt steiner nivellert (innmålt vertikalt), og det ble tegnet plantegninger i målestokk 1:20 av alle de utgravde feltene. På grunn av de ulike utgravningsmetodene fra 1960- og 1990-tallet er det mest hensiktsmessig for meg å beskrive hustuftene hver for seg, før begge utgravningsperiodene til slutt blir analysert under og tuftene plasseres inn i kronologiske grupper. Skifer materialet fra begge utgravningsperiodene vil bli analysert og presentert samlet i tabeller.

Figur 4 Hustuft F 47 ferdig utgravd etter undersøkelsene i 1966.

3 Hustuffer og anlegg

I dette kapittelet vil jeg presentere en oversikt over de hustuftene som ligger innenfor de kronologiske rammene jeg har begrenset oppgaven til. Denne oversikten omfatter både Povl Simonsens undersøkelser på 1960 -tallet og de undersøkelsene som ble gjort i årene 1991-1993. Jeg velger å ikke gi en detaljert presentasjon av hustuftene, siden all informasjon jeg bruker er hentet fra tidligere publikasjoner og utgravningsrapporter hvor en mer utfyllende informasjon finnes (Damm mfl. 1993, Hesjedal mfl. 1993, Hesjedal mfl. 1996). Det vil bli presentert tabeller hvor bla. dateringer og utvalgte morfologiske trekk er tatt med. Jeg har i tabellene utelatt orientering i forhold til himmelretninger fordi de aller fleste hustuftene ligger slik at langsia vender ut mot havet. Denne gjennomgangen av hustuftene på Slettnes og inndelingen av dem i kronologiske grupper er i første omgang et verktøy for å plassere gjenstandsmaterialet i tid.

3.1 Dateringsmetoder for hustuffer og anlegg på Slettnes

Jeg baserer her inndelingen av tuftene på topografi og 14-C dateringer. Med topografi menes tuftenes høyde over havet. Jeg vil kort redegjøre for dateringsmetodene siden disse er en forutsetning for min inndeling av hustuffer i kronologiske grupper. Dateringene er generelt med på angi kulturminnets alder men vil ikke være helt fri for metodiske problem som går på representativitet og kontekstens faktiske alder.

Som følge av størrelsen på Slettnesprosjektet var det avsatt store midler til 14- C- dateringer. Til sammen er det utført 124 14-C -dateringer på materiale fra de arkeologiske undersøkelsene. Dateringene fra årene 1991-1993, i alt 106, ble utført ved Beta Analytic i Miami i USA. I 13 av prøvene var mengden karbon så liten at de måtte akseleratordateres. De kalibrerte dateringene fra Slettnes er i teksten angitt i kalenderår før/etter Kristus. I tabellene for dateringene av tuftene er også de ukalibrerte dateringene tatt med og angitt som 14 -C- alder BP. Kalibreringene er gjort i henhold til programmer basert på data fra Pearson og Stuiver (1986), Stuiver og Pearson (1986), Stuiver og Reimer 1986, Kromer mfl. (1986) og Linick mfl. (1986). Samtlige kalibrerte

dateringer fra Slettnes er oppgitt med et standardavvik på én sigma. Det vil si at den korrekte alderen med 68% sannsynlighet vil ligge innenfor det oppgitte tidsintervallet (Hesjedal m.fl. 1986:154).

Et usikkerhetsmoment som har med prøvematerialet å gjøre er prøvens kvalitet og kontekst. Trekull fra ildstedet kan stamme fra gamle røtter som har vært døde i meget lang tid før de ble brukt som brensel. Trekullet kan også stamme fra de innerste årringer i en stor trestamme. Gammelt trevirke er en stor feilkilde, for eksempel drivtømmer fra Nordvest-Russland og Sibir. Disse kan gi for høy alder på tufter og strukturer som dateres.

Det ble ikke foretatt treartsbestemmelser av trekullet fra Slettnes i graveperiodene 1991/1993. Vurderingene som lå til grunn var at det ikke fantes så mye drivtømmer i forhistorisk tid sett i forhold til de siste hundre år, hvor det har vært stor industriell skogsdrift. Videre ble det argumentert med at drivtømmer skulle være dårlig egnet til brensel. Derfor mente man at faren for feildatering var relativ liten og man anså i stedet at trevirket til brensel ble hentet fra lokale sorter som bjørk og osp. Prøvene som ble treartsbestemt stammer fra forundersøkelsene i 1988, og av i alt fem prøver (av dem tre daterte) var en av osp og en av lyng og tre av bjørk. (Hesjedal m.fl.1996:154). Det ble i tillegg treartsbestemt en prøve fra Felt V A, anlegg 9, som viste seg og for det meste bestå av bjørk (Høeg 1994). Dette betyr at det er usikkerhetsmomenter rundt alle de daterte prøvene jeg har med i denne oppgaven. Ved treartsbestemmelser kan man påpeke treslag som ikke fantes i undersøkelsesområdet og som derfor må stamme fra drivtømmer. Jeg kan ikke ta standpunkt til om det var lite drivtømmer eller ikke i forhistorien og hvorvidt dette ble brukt som brensel. Senere analyser av trekullet kan avsløre rik variasjon av trearter. Hvis det blir nye utgravninger ville det være av stor interesse å få treartsbestemt nye trekullprøver fra Slettnes, for på en slik måte bekrefte eller avkrefte de resultater som foreligger i dag. Jeg velger likevel å bruke ^{14}C -dateringene i analysen av hustuftene. Det foreligger i alt 41 prøvene fra feltene jeg behandler i oppgaven, disse vil indikere hvordan hustuftene plasserer seg i tid.

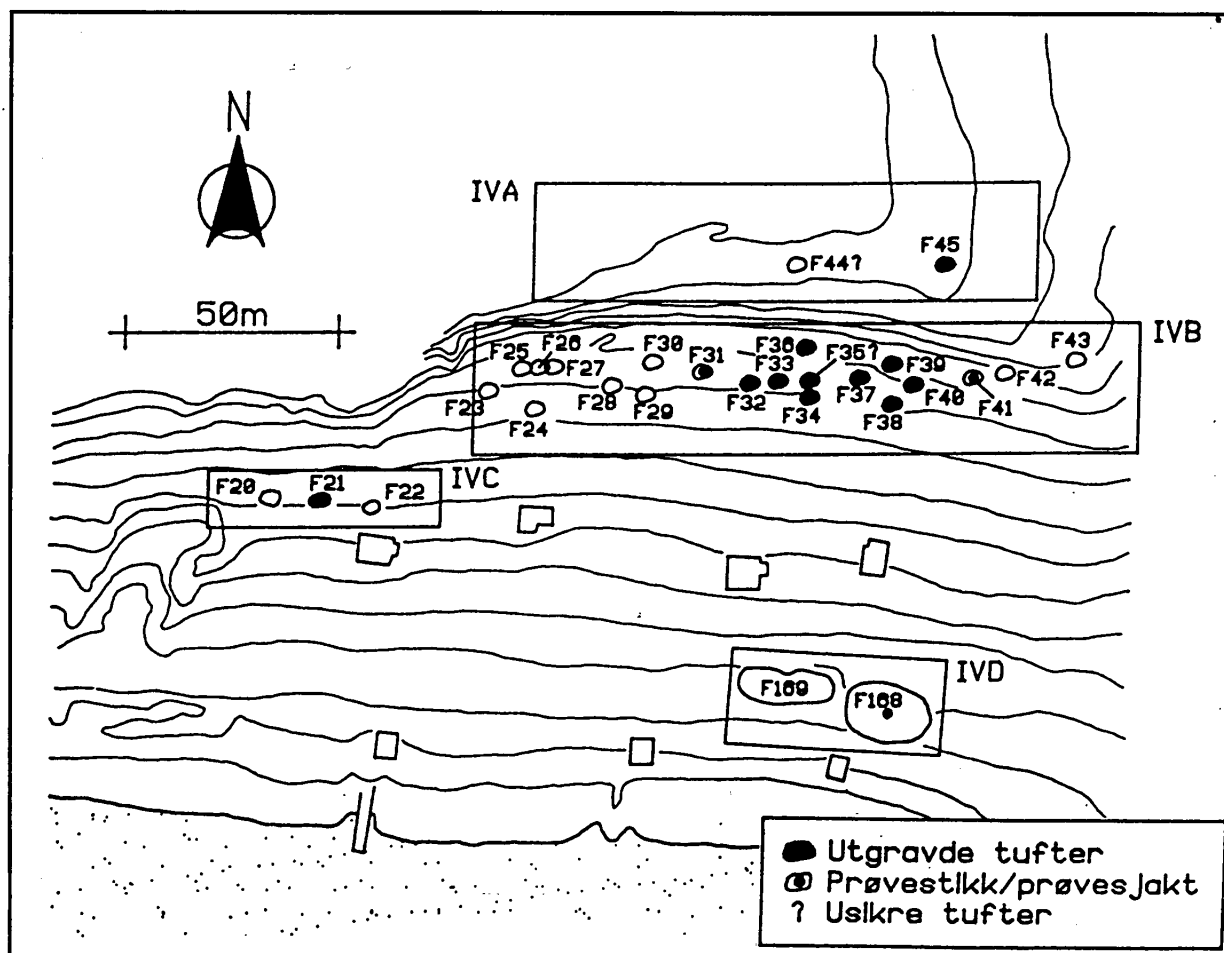
Den andre metoden jeg bruker for å gruppere hustuftene i kronologiske perioder er plassering i terrenget i forhold til dagens høyde over havet. For å finne alderen på strandlinjene som tuftene

ligger på bruker man en metode som er basert på strandlinjedatering og som har lange tradisjoner i steinalderforskning i Nord-Norge. I prinsippet at jo høyere en strandlinje ligger, jo eldre er den. Under siste istid var Nordkalotten dekket av tykke ismasser som presset jordskorpen ned. Etter hvert som isen smeltet begynte landet å heve seg. Landhevingen skjedde i ujevnt tempo slik at det i visse perioder ble det dannet markante strandvoller. I tillegg er det regionale forskjeller for hvordan strandlinjeforskyvningen har foregått (Møller 1987:45).

På Slettnes er dette komplekst og innebærer faser med både havstigning (transgresjon) og havsenkning (regresjon) (Hesjedal mfl. 1996:19). Etter at isen begynte å trekke seg tilbake steg landet og rundt 8500 BP sank havnivået raskt slik at havet trolig var på sitt laveste på Slettnes i denne perioden. Etter denne regresjonen fulgte en periode med havstigning som gikk hurtigere enn den lokale landhevingen. Denne prosessen kom som følge av at det milde klimaet i atlantisk tid frigjorde store vannmasser i polarbassenget. Dette forårsaket at de eldre boplassene på Slettnes ble oversvømt. De geologiske undersøkelsene på Slettnes antyder at tapestransgresjonen nådde sitt maksimum omkring 6000 - 6500 BP. Strandlinja som ble dannet på Slettnes ligger som en markert strandvoll, fremtredende nord og sør for Slettnesmyra og da spesielt på felt V B. Høyden på tapesstrandlinjen er satt til 12,5 m.o.h. og noen av hustuftene som er med i denne oppgaven for eksempel F 53 og F 54, ligger på kronen av strandvollen. På grunnlag av 14 -C -daterte boplassstrukturer på strandvollen mener man at alderen på tapesmaksimumet bør skyves bakover mot 6500 BP (Hesjedal mfl.1996:20).

3.2 Hustufter og anlegg, Felt IV B

Felt IV B var hovedfeltet i 1991 og hensikten var å undersøke en større konsentrasjon av hustufter som ikke hadde vært undersøkt tidligere. Kun en hustuft i dette feltet hadde vært undersøkt av Povl Simonsen i 1966 (F 41). Feltet IV B er en svakt skrånende flate som avgrenses i nord av ei terrasseskråning og foten av Brønnaksla. Hele området har i alt 21 registrerte hustufter som ligger mellom 11 og 13.5 meter over havet. I 1991 ble det åpnet et rektangulært område på 20 x 50 meter som dekket i alt 9 registrerte tufter, og prosjektets mål var å undersøke selve tuftene samt områdene utenfor hustuftene. En slik strategi ville gi en mulighet for å analysere aktivitetsforskjeller i og mellom husene og forholdet mellom utendørs og innendørs aktiviteter (Damm m.fl. 1993:52).

Figur 5 Kart over utgravningsfelt IV B

Innenfor det store feltet ble det totalgravd 8 hustufter, mens den niende hustuften F 34 viste seg å være en naturlig forsenkning. Det ble også avdekket frittliggende anlegg som ildsteder, koksteinshauger, steinlegginger og groper. I tillegg ble det gravd prøvesjakter og tatt trekullmateriale fra to tufter som lå utenfor feltet men i nær tilknytning til de andre hustuftene. Før utgravningen tok til kunne man se hustuftene som ovale eller rektangulære forsenkninger i bakken som lå tilnærmet på rad og rekke på sletta. Under hele utgravningen var de stratigrafiske lagene på feltet uklare. En blanding av sand og strandgrus gjorde det vanskelig å skille kulturpåvirket strandgrus som hadde funn, fra grus og sand som ikke hadde tegn til kulturspor. Over hele feltet kunne man finne sammenhengende områder med gul-brun leiret sand mellom torva og grusen. Dette ble sett på som utvaskningslag oppblandet med trekull, aske og annet organisk materiale. Laget tolkes til å være dannet etter at hustuftene ble fraflyttet. (Hesjedal mfl. 1996: 39).

<u>Tuft nr.</u>	<u>H.o.h</u>	<u>Størrelse</u>	<u>Kv.m.</u>	<u>Ildsted</u>	<u>Plassering av ulike typer møddinger</u>	
F 36	13,00	5,40 x 3,10	16,74	Tr.kull kons	Begge sider,	kokstein
F 39	13,00	5,20 x 3,10	16,12		Begge sider,	kokstein
F 41*	12,70		10,80		Vestsiden,	kokstein
F 40	12,30	5,10 x 2,80	14,28		Sørsiden,	jord og grus
F 37	12,15	5,20 x 4,00	20,80		Sørsiden,	jord og grus
F 35	12,05	3,80 x 2,50	9,50	Rester		
F 31*	ca 12,00	4,50 x 2,50	11,25			
F 33	11,80	4,40 x 3,30	14,52	Rammeildsted	Sørsiden,	jord og grus
F 32	11,80	4,20 x 3,20	13,44	Rester	Sørsiden,	jord og grus
F 38	11,80	4,00 x 3,20	12,80	Rammeildsted		

* Prøvegravninger

Tabell 1 Utgravde og undersøkte hustufter felt IV B

Felt IV B var et komplekst utgravningsfelt, og de fleste undersøkte hustuftene syntes å ha vært utsatt for forstyrrelser. Det kan skyldes nyere inngrep, nedrasninger fra terrassekanten eller at området har vært utsatt for stormflo eller mindre post-tapes transgresjoner i tiden like etter at området var forlatt. Strukturene kan deles inn i to grove kategorier. Først er det hustuftene med møddinger/koksteinshauger, den andre er frittliggende anlegg som ildsteder, steinstrukturer og forsenkninger. En grov inndeling av hustufter etter datering og form viste at de tre øverste

hustuftene , F 36 , F 39 og F 41 kun hadde koksteinshauger utenfor gavlveggene og virket mindre nedgravde. Disse plasserer seg tidsmessig innenfor en øvre grense på 4300 f.kr til en nedre datering på 3650 f.Kr.

De lavereliggende hustuftene F 32, F 33, F 35, F 37, F 38 og F 40 hadde jordblandete møddinger plassert foran den sørlige veggen, untatt F 35 og F 38. Andre særtrekk er at de fleste av de lavereliggende hustufter F 32, F 33, F 35, F 38, hadde spor etter steinsatte ildsted. Alle disse hustuftene plasserer seg tidsmessig innenfor en øvre grense på 3900 f.Kr til en nedre datering på 3350 f.Kr.(se tabell 2). To av hustuftene F 36 og F 37 har flere enn ei datering, og dette viser at husene har vært bebodd to ganger med et lite opphold i tid. Dette kan kanskje bety at de andre hustuftene på de øvrige feltet har hatt samme mønster, hvis det hadde vært foretatt mer enn ei datering fra hvert enkelt hus.

De 15 frittliggende anleggene viste en stor variasjon over hva som kan finnes i et område rundt hustufter. De seks overleirete ildstedene, anlegg 7,8,10,11,12 og 13, som lå på en rekke i den nordøstlige delen av feltet, må være eldre, eller samtidig med de eldste hustuftene F 36, F39 og F 40. Dette kan også bety at funnene som er gjort rundt disse anleggene og utenfor hustuftene kan være like gammel som de daterte anleggene. Anlegg 5 (depotet), var en oval forsenkning like ved tuft F 37, i denne forsenkningen ble det funnet 12 Nyelvspisser. Typologisk dateres pilene seg til de tidligere perioder av yngre steinalder slik at den relative dateringen som foreligger for dette anlegget må være sekundær i forhold til omkringliggende tufter.

De eldste 14-C dateringene for feltet er fra anleggene, hvor det eldste anlegget -12- (ildsted), har en datering på 4580- 4370 f.Kr. Den yngste strukturen, hvis jeg ser bort i fra dateringer som åpenbart er sekundære (e.Kr), er fra tuft F 38, 3620-3350 f.Kr. Dette viser at felt IV B har vært brukt i godt og vel over 1000 år i de tidligere periodene av yngre steinalder.

<u>Kontekst</u>	<u>Lab-nr</u>	<u>Ukalibrert BP</u>	<u>Kalibrert</u>	
F-36 mødding V	Beta- 49009	4870 +/-100	3780-3530	f.Kr.
F-36 gulv	Beta- 49013	5330 +/-130	4340-4000	f.Kr.
F-36 mødding Ø	Beta- 94014	5310 +/- 60	4210- 3980	f.Kr.
F-39 gulv	Beta- 49024	4940 +/- 90	3900-3640	f.Kr.
F-41*	Beta- 49028	5140 +/- 80	4030-3820	f.Kr.
F-40 gulv	ETH- 8898	4730 +/- 60	3630-3380	f.Kr.
F-37 mødding	Beta- 49017	4970 +/-110	3950-3650	f.Kr.
F-37 gulv	ETH- 8897	4770 +/- 70	3640-3380	f.Kr.
F-35 veggvoll	Beta- 52370	1930 +/- 90	40- 140	e.Kr.
F-31	Beta- 94064	1180 +/- 50	780- 900	e.Kr.
F-33 mødding	Beta- 94010	4650 +/-100	3610-3340	f.Kr.
F-32 mødding	Beta- 94012	4940 +/- 80	3930-3640	f.Kr.
F-38 gulv	Beta- 49021	4680 +/- 90	3620-3350	f.Kr.
Anlegg 2	Beta- 94011	1080 +/- 80	890-1020	e.Kr.
Anlegg 5	Beta- 49015	2260 +/-100	400- 200	f.Kr.
Anlegg 10	Beta- 49019	5500 +/-110	4460-4240	f.Kr.
Anlegg 11	Beta- 49023	5590 +/-110	4570-4350	f.Kr.
Anlegg 12	Beta- 49025	5640 +/- 70	4580-4370	f.Kr.
Anlegg 13	Beta- 49026	5190 +/-110	4220-3820	f.Kr.
Anlegg 15	Beta- 49027	4860 +/- 60	3770-3540	f.Kr.
Trekullflekk	Beta- 49016	5190 +/- 60	4040-3970	f.Kr.
Trekullflekk	Beta- 49018	5440 +/- 50	4350-4240	f.Kr.

Tabell 2 14 -C dateringer fra Slettnes IV B rangert etter høyde.

3.3 Felt V A, Hus A

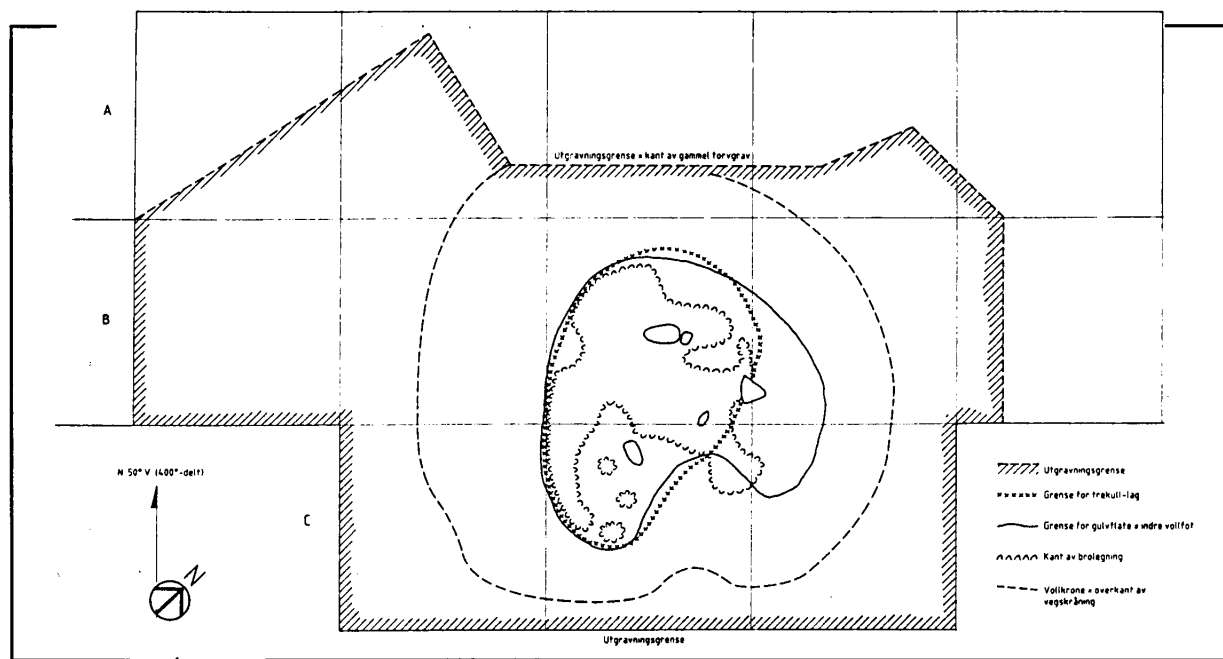
Slettnes V A ligger mellom felt IV B og V B, men lenger nord og bak strandvollen i kanten av myren, 13,5 - 15 m.o.h. Stedet ble først registrert av Povl Simonsen i 1962 og det ble gravd der i 1966. Et område på 40 m² ble undersøkt i og omkring hus A, samt i et større område lenger sørvest kalt "myren". I 1991 ble det gjenåpnet og gravd på 3 forskjellige steder i området V A. Grunnen til at jeg kun konsentrerer meg om hus A er for det første at det er en sikker hustuft med gode resultater fra utgravningene som går på stratigrafi og funnkontekst. Dessuten samsvarer dateringer og funn i hus A med feltene IV B og V B. De andre delfeltene på V A har ingen klare indikasjoner på hustuffer og funnkontekstene er usikre i forhold til stratigrafi og 14-C- dateringer. Feltet er ellers et meget spennende område hvor overgangen mellom eldre og yngre steinalder

gjør seg gjeldende både i funnmateriale og dateringer. En gjennomgang av disse skifer-gjenstandene vil medføre en parallell gjennomgang også av mesolittiske materiale, noe som vil gå utenfor oppgavens begrensninger og problemstilling.

Før utgravningen startet i 1966 så man tydelig en rund hustuft i et område som var avtorvet. Hustuftene var lett nedgravd og det indre gulvarealet målte ca. 2,7 x 2,9 m. Hustuftene hadde en lav voll rundt, og innenfor var det en steinlagt gulvflate. Oppå denne steinleggingen var det et flere cm. tykt trekulllag, men ikke spor etter et avgrenset ildsted. I 1991 ble det åpnet en sjakt tvers gjennom vollen i hus A, og det var ingen spor etter mødding foran hustuftene. Det er i alt fire dateringer som er av de eldste sett i forhold til felt IV Bog V B. To dateringer er fra gulvlaget inne i hustuftene, en er fra veggvollen og den siste er fra grusen under steinleggingen.

<u>Kontekst</u>	<u>Lab-nr</u>	<u>Ukalibrert BP</u>	<u>Kalibrert</u>	
Gulvgrus	Beta- 49058	6450 +/- 60	5480-5330	f.Kr.
Veggvoll	Beta- 49059	5730 +/-170	4790-4370	f.Kr.
Trekull-lag	Beta- 52373	6000 +/- 60	4990-4810	f.Kr.
Trekull-lag	Beta- 52374	6000 +/- 70	5000-4800	f.Kr.

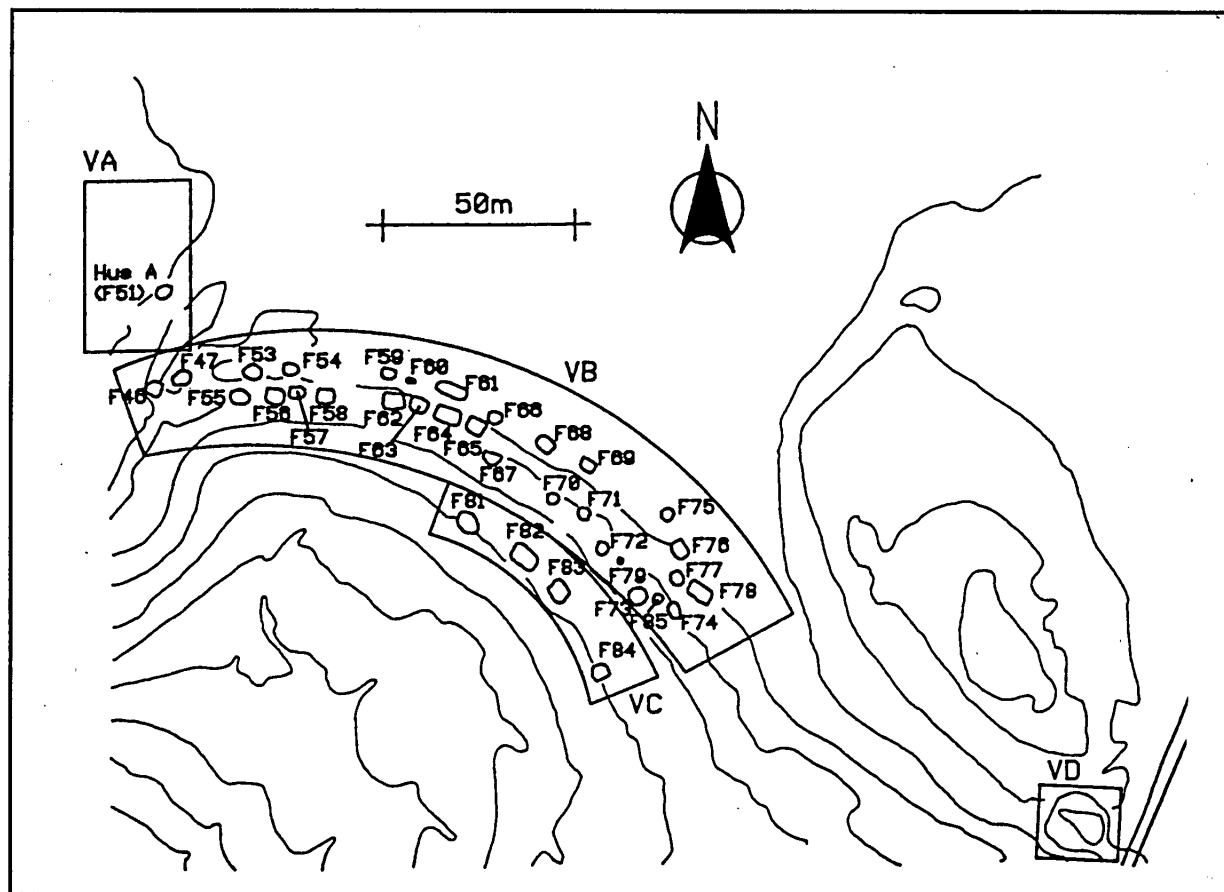
Tabell 3 14-C dateringer fra Slettnes V B- hus A

Figur 6 Tegning over Hus A, felt V A

3.4 Hustuffer og anlegg, Felt V B

Felt V B var et av hovedfeltene som ble utgravd sommeren 1992. Feltet dekket de kulturminnene som ligger foran og langs toppen av en kraftig tapesvoll vest for veien. Hustuftene ligger på rad og rekke på forskjellige høydenivåer, og i yngre steinalder, da det var høyere vannstand enn i dag, lå området i en skjermet og grunn bukt der sjøen kom inn fra sør-sørvest.

Figur 7 Kart over utgravningsfelt V B

Hele området har i alt 32 registrerte hustuffer og anlegg som ligger mellom 11 og 13 meter over havet. I 1966 undersøkte Simonsen til sammen 6 hustuffer i dette området, tuftene F 47, F 62-65, F 76 samt en grøft fra tuft F 50 til "det lille grustak" som tuft F 46 ligger i. Tuft F 47 ligger i den vestlige enden av felt V B, mens F 62, F 63, F 64 og F 65 ligger omtrent midt i feltet samlet på en rekke. Den siste tufta, F 76, er i den andre østlige delen av felt V B. Ingen av tuftene er 14-C-datert slik at aldri blir beregnet etter høyde over havet (se tabell 6).

<u>Tuft nr.</u>	<u>H.o.h</u>	<u>Størrelse</u>	<u>Kv.m.</u>	<u>Ildsted</u>
F 75	13,80	3,20 x 2,30 før utgr.	7,36	
F 53	13,50	4,80 x 3,00	14,40	
F 54	13,50	3,60 x 3,00	13,20	2 Ildsteder
F 58*	12,50	3,6 x 2,7	9,72	Mulig ildsted
F 73*	12,50	4,0 x 3,4	13,60	Mulig ildsted
F 67*	12,10	3,2 x 2,2	7,04	Mulig ildsted
F 70	12,10	3,50 x 3,00	7,36	Tr. kull kons.
F 72	11,70	4,00 x 3,00	12,00	Tr. Kull kons.

* Prøvegravninger

Tabell 4 Utgravde og undersøkte hustufter fra 1991/92, felt V B

I 1991 /92 fortsatte man arbeidet på V B, og det ble utgravd 4 tufter (F 54, F 75, F 70, F 72) samt en sjakt gjennom tuft (F 53) og en videre undersøkelse på en tidligere utgravd røys(F 79). Det ble også gjort prøvegravninger i tre hustufter (F 58, F 67, F 73). Alle de utgravde hustuftene fordeler seg på forskjellige høydenivåer, (se tabell 4) og de har en god spredning i hovedfeltet. Dette gjør at man har et godt bilde av de ulike hustuftene i dette feltet. Før utgravningene tok til var hustuftene godt synlige i terrenget, formet som runde og ovale forsenkninger, noen med markert voll. De eldste 14-C daterte tuftene på dette feltet, F 53 og F 54 (se tabell 5) overlapper dateringene til hus A, felt V A og de 14-C-daterte anleggene på felt IV B. De yngste 14-C -daterte tuftene på felt V B, F 72, F70, F 73 og F 58 plasserer seg i etterkant av de yngste dateringene fra felt IV B. Fire av tuftene i dette feltet har flere enn ei datering, tuft F 54, F67, F 70 og F 72. Disse fire tuftene følger samme mønster som de to tuftene i felt IV B, også her viser det seg at husene har vært bebodd to ganger i to forskjellige bosetningsfaser.

<u>Kontekst</u>	<u>Lab-nr.</u>	<u>Ukalibrert BP</u>	<u>Kalibrert</u>	
F-75	Beta- 49039	1750 +/-100	130- 410	e.Kr.
F-53 lag 11	CAMS-5639	6500 +/- 60	5450-5340	f.Kr.
F-54 ildsted	Beta- 58662	5810 +/-110	4830-4530	f.Kr.
F-54 ildsted	Beta- 58664	6130 +/-120	5230-4910	f.Kr.
F-58	Beta- 49040	4020 +/-100	2870-2460	f.Kr.
F-73	Beta- 49043	4280 +/-110	3030-2700	f.Kr.
F-67 lag 1	Beta- 49041	4490 +/-100	3350-2950	f.Kr.
F-67 lag 3	Beta- 49042	5000 +/-140	3980-3650	f.Kr.
F-70 nedre	Beta- 58666	4680 +/-160	3640-3140	f.Kr.
F-70 øvre	Beta- 58667	3970 +/-180	2870-2270	f.Kr.
F-72 ildsted	Beta- 58668	4530 +/-100	3370-3040	f.Kr.
F-72 gulv	Beta- 58669	4530 +/-110	3370-3040	f.Kr.
F-72 gulv	Beta- 58670	4580 +/-100	3500-3100	f.Kr.
F-72 forsenkning	Beta- 58671	3970 +/-200	2870-2150	f.Kr.
Anlegg 1	Beta- 58663	5200 +/-220	4330-3780	f.Kr.

Tabell 5 14-C dateringer fra Slettnes V B rangert etter høyde

<u>Tuft nr.</u>	<u>H.o.h</u>	<u>Størrelse</u>	<u>Kv.m.</u>	<u>Ildsted</u>
F 76	Ca 14,80	2,80 x 2,60	6,00	Rester i Østhj.
F 46-50	13,50 ?	Dreneringsgrøft		
F 46	13,50	Ødelagt av grustak		
F 63	13,20	4,00 x 3,00	12,00	
F 47	13,00	4,30 x 2,60	11,18	2 rammeildsted
F 65	13,00	3,15 x 3,00	9,45	
F 62	12,90	3,60 x 2,80	10,08	1 rammeildsted
F 64	12,90	5,00 x 3,00	15,00	1 rammeildsted

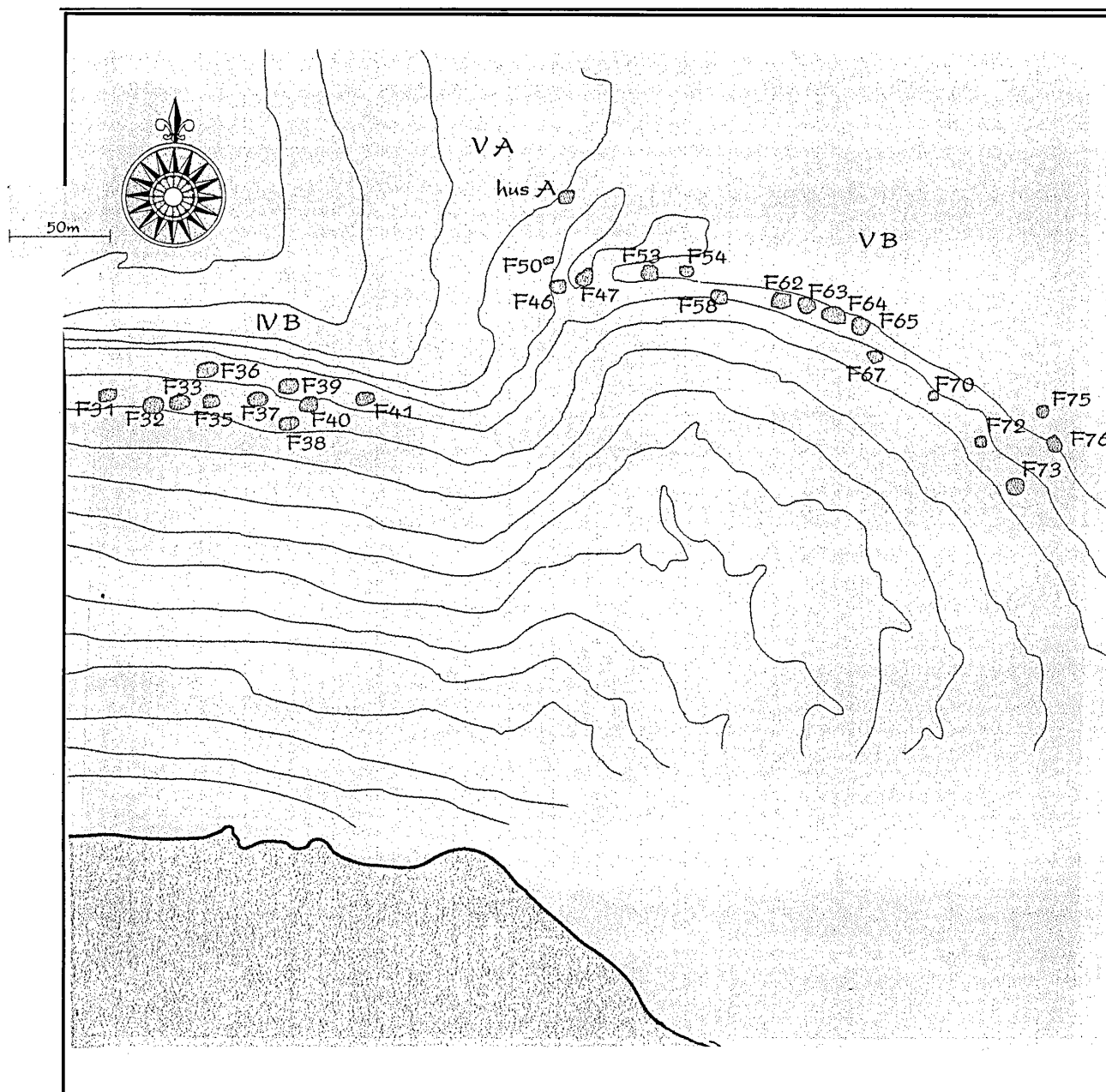
NB: Her er 1 meter lagt til slik at høyden samsvarer med de siste undersøkelsene

Tabell 6 Utgravde hustufter fra 1966, felt V B

3.5 Analyse av hustuftene - tuftegrupper

Denne gjennomgangen av hustuftene fra felt IV B, V A og V B viser at tuftene som er undersøkt fra årene 1966 og 1991/92 har en stor spredning i tid, og jeg har derfor delt tuftene i kronologiske grupper etter beliggenhet i terrenget, høyde over havet og 14 - C-dateringer. Hustuftene ligger relativt tett på alle de undersøkte feltene langs den gamle strandlinjen og på vollkronen. Her ser

jeg bort fra hus A på felt V A som ligger litt for seg selv ovenfor vollkronen og i bakkant av myra. I første omgang har jeg gjort dette for å få en intern oversikt og som et hjelpemiddel for en relativ kronologi på Slettnesmaterialet. Jeg har delt hustuftene i fire kronologiske grupper ut fra 14-C-dateringer. Ved å sammenligne tuftenes høyde over havet og beliggenhet med 14-C-dateringer er det et påfallende samsvar mellom 14-C-dateringer og høyde over havet. Dette er en god begrunnelse for å plassere udaterte tufter i kronologisk grupper basert på høyde over havet.

Figur 8 Kart over undersøkelsesområdet felt IV B, V A, V B

Felt	Eldre 5000- 4400 f.Kr	Hoh	Midtre, tidlig 4400-3900 f.Kr	Hoh	Midtre, sen 3900-3400 f.Kr	Hoh	Yngre 3400-2700 f.Kr	Hoh
V A	Hus A	14, 00						
V B	F 53	13,50						
	F 54	13,50						
	<i>F 50-56 grøft</i>	ca13,50						
	<i>F 46</i>	13,50						
	<i>F 47</i>	13,00						
	<i>F 75</i>	13,80						
	<i>F 76</i>	14,80						
			<i>F 62</i>	12,90				
			<i>F 63</i>	13,20				
			<i>F 64</i>	12,90				
			<i>F 65</i>	13,00				
					F 67	12,10		
							F 72	11,70
							F 70	12,10
							F 73	12,50
							F 58	12,50
IV B			F 36	13,00				
			F 41	12,70				
			F 39	13,00				
					F 40	12,30		
					F 37	12,15		
					F 38	11,80		
					F 33	11,80		
					F 32	11,80		
					<i>F 31</i>	12,00		
					<i>F 35</i>	12,00		

Tabell 7 Tuftegrupper, samlet etter topografi og 14 C-dateringer

Den første tuftegruppen 5000-4400 f.Kr består av tufter som ligger mellom 13 og 15 meter over havet. 3 av dem (Hus A, F 53, F 54) har veldig tidlige 14- C dateringer omkring 5000-4500 f.Kr. Alle hustufter, både de daterte og de udaterte, ligger i to separate grupper på selve tapesvollen hvor alle er fra felt V B bortsett fra hus A som ligger lenger bak i kanten av myren. Fem av hustuftene (F 46, 47, 53, 54 og hus A)som ligger gruppert i den vestlige delen av felt V B er av tilnærmet lik størrelse rundt 12 kvm. To av hustuftene i denne gruppen er de eneste med funn av ildsteder (F 47, F 54). De to hustuftene (F 75, F 76) som ligger ved siden av hverandre i den østlige delen av feltet er ikke 14 -C datert men høyden indikerer en tidlig datering. Disse hustuftene er veldig små i forhold til de andre fem fra samme tufteperiode, kun 6-7 kvm. Størrelse på hustuftene og antall ildsteder varierer, mens plassering i terreng og høyde over havet gjør at de kan plasseres i den første tuftegruppen.

Den midtre tuftegruppen har jeg delt i to med en tidlig og en sen gruppe. Den tidlige tuftegruppen, 4400- 3900 f.Kr, har til sammen 7 tufter som ligger mellom 12,90 og 13, 20 meter over havet. Her er hustufter fra felt IV B og V B representert. De udaterte tuftene F 62-65 på felt V B blir plassert i denne tuftegruppen Dette er gjort på bakgrunn av at de ligger som en gruppe relativt høyt i terrenget og rett i forkant av tapesvollen på felt VB. Det vil si lavere enn tuftene på kronen, men høyere enn tuftene i de etterfølgende tuftegrupper. Det er kun tre 14-C dateringer i tuftegruppen 4400-3900 f.Kr. Det er de tre eldste tuftene på IV B som kommer inn her, tuftene F 36, F39 og F 40.

Den sene tuftegruppen fra midtre periode, 3900-3400 f.Kr, har 8 hustufter hvor -av 7 ligger samlet på felt IV B. Hustuftene ligger mellom 11,80 og 12,30 meter over havet. Den siste hustuften, fra felt V B, tuft F 67 ligger 12,10 m.o.h. Alle åtte hustufter er 14-C-datert, seks av dateringene viser at hustuftene kan plasseres innenfor denne perioden. De to siste tuftene innenfor denne tufteperiden er F 31 og F 35 felt IV B som har to dateringer e.Kr, likevel tilsier høyden over havet en plassering av disse tuftene til yngre steinalder. Størrelsen på de åtte hustuftene er veldig variabel fra 10 til 20 m². Det er også variasjoner i tilstedeværelsen av ildsteder, rammeildsteder og koksteinsmøddinger.

Den siste tuftegruppen 3400-2700 f.Kr. utgjør fire hustufter hvor alle er fra felt V B. De fire hustuftene ligger mellom 11,70 og 12,50 m.o.h. og alle er 14-C-datert til rundt 3000 f.Kr. Alle de fire hustuftene ligger omtrent på samme høyde som tuftene fra sen midtre gruppe på felt IV B. Dette kan muligens forklares på bakgrunn av de topografiske forskjellene på felt IV B og V B. Feltene ligger orientert ulikt i forhold til himmelretningene, noe som gjør at vær og vind tar ulikt i de forskjellige områdene. Mens felt V B er mer utsatt for grov sjø og vind i fra sørvest har IV B et beskyttende nes stikkende ut mellom de to feltene. En mulig forklaring på likheten i høyde over havet er derfor at hustuftene på Felt V B er plassert litt høyere i terrenget enn hva som er tilfelle for felt IV B. De aller fleste 14 -C dateringer stemmer overens med tuftenes plassering i terrenget og høyde over havet. Jeg velger å se bort fra de 14-C- prøver som hadde sene dateringer disse regnes som sekundære spor etter bosetting flere tusen år senere.

Den kronologiske og topografiske inndelingen av tufter jeg har presentert vil på papiret danne inntrykk av klart avgrensede bosetningsperioder. Det må i denne sammenhengen nevnes at noen hustufter ligger nært overgangene mellom tuftegruppene jeg har konstruert. Det er derfor ikke snakk om at inndelingen viser hustufter som "klumper seg" sammen i midten av en kronologisk periode. Det er hele tiden snakk om tidsmessige overlappinger av bosetningsspor. Disse overlappingene følger heller ikke terrenget i en symmetrisk rekke foreksempel ved at de første tuftene blir anlagt i vestre del av feltet og følger terrassekanten nedover mot øst gjennom periodene. Hustuftene ligger spredd på feltene IV B, VA, V B slik at det er hustufter fra samme periode som kan ligge på hver sin side av foreksempel V B eller at det er hustufter fra samme periode på feltene IV B, V A og V B.

Ut fra topografi og hustuftenes plassering i forhold til strandlinjen er det tydelig at bosetningen fulgte fjærasonen etter hvert som havet trakk seg tilbake. Det er imidlertid noen usikre momenter for enkelte hustufter som er plassert i hver sine tuftegrupper. Høydemarginene mellom disse tuftene er små ut fra den utmålte høyden over havet og derfor skulle de reelt sett være datert likt ut fra en strandlinjedatering. Når 14 -C-dateringene viser noe annet enn strandlinjedatering kan dette skyldes andre forhold. Kanskje kan det bety at nye hus ble bygget ut fra hvor vær og vind tok ulikt. De eldste hustuftene i perioden 5000 - 4400 f.Kr. ligger rett ved og oppå det beskyttende neset som skiller feltene IV B og V B. Husene er sannsynligvis bygget rett etter det

Holocene transgresjonsmaksimum da sjøen fortsatt kan tenkes å ha skylt over terrenget hvor de lavereliggende hus var plassert. Siden det er både eldre og yngre bosetningsspor innenfor et relativt konsentrert område, er det ikke usannsynlig at spor etter eldre aktiviteter oppå vollen kan ha blitt ødelagt etter hvert som nye tufter ble bygget i dette området. I tuftegruppen innenfor 4400-3900 f.Kr. flyttes bosetningen litt lenger ned på felt V B samtidig som området innenfor felt IV B blir tatt i bruk.

I den sene midtre tuftegruppe 3900-3400 f.Kr. har nesten hele bosetningen blitt forskjøvet til felt IV B, bak det beskyttende neset som skiller feltene. I den siste og yngre tuftegruppe, 3400-2700 f.Kr., er bosetningen igjen tilbake på felt V B. Denne skjematisk oversikten må taes med et forbehold fordi det er svært mange hustufter på begge felt som ikke er undersøkt eller gravd ut. På felt IV B er det så mange som 10 hustufter/strukturer som ikke er undersøkte mens det på felt V B er 12 hustufter/strukturer som ikke er undersøkt. Dette utgjør en stor del av de kulturminnene som er registrert på disse feltene slik at videre undersøkelser kan gi andre resultater.

4 Tidligere forskning på skifertypologi og kronologi i Nord-Norge

I dette kapittelet vil jeg se på hvordan yngre steinalder i Nord-Norge har vært behandlet i forskningshistorien. Jeg vil jeg redegjøre for hva som er gjort tidligere og hvordan typologien er utarbeidet. Her vil jeg komme inn på Gutorm Gjessing og Povl Simonsens arbeider som på mange måter og med bare små modifikasjoner ennå står som det grunnleggende i nordnorsk typologi og kronologi. Dette for å gi en bredere bakgrunn for de gjenstandsklassifiseringer jeg gjør i neste kapittel.

4.1 “Den arktiske steinalder”

Redskaper i skifer har vært og er fortsatt en viktig kronologisk markør i nordnorsk yngre steinalder. Det har vært mange ulike tolkninger rundt skiferbruken i Skandinavia. For Nord-Norges del ble det på slutten av 1800-tallet, skilt ut en arktisk steinalder hvor skiferredskaper stod som hovedmarkør for perioden. Begrepet arktisk steinalder inneholdt et etnisk meningsinnhold, og i begynnelsen var definisjonen av kulturen i arktisk steinalder ensbetydende samisk. Skifergjenstandene fra yngre steinalder ble den arktiske steinalderkulturens “røde tråd” på slutten av 1800-tallet, og “Skiferkulturen” ble sett på som primitiv i kontrast til den Skandinaviske “flintkulturen”. (Simonsen 1975:145, Olsen 1991:75, Storli 1993:11-14, Furset 1994:1). Forskningen som ble gjort på den arktiske steinalder og den etniske tilknytningen til denne perioden, var preget av samtidens (1800-tallets) historiske forståelse. På denne måten ble det til at arkeologene så bort i fra det “arktiske” arkeologiske materiale i områder som de selv kom ifra. Samene utgjorde en kulturelt “utviklet” gruppe i Skandinavia, med egenskaper som ble ansett for å være forenelig med den arktiske steinalders kulturnivå. Flintbruken i Sør-Skandinavia og en mer utviklet felles-europeisk jordbrukskultur ble ansett som den eneste mulige og rette tolkningen av forhistorien i oppbyggingen av en felles europeisk kulturidentitet. (Furset 1994:92).

I de første tiårene av 1900- tallet forsvant oppfatningen av samene som urbefolkning fra det forhistoriske bildet i Skandinavia. Dette skyldtes dels at det vest-norske skiferkomplekset ble trukket inn i den "arktiske steinalderen", slik at folket innenfor det "arktiske" kulturbegrepet ble omskrevet til "x-folket". Slik unngikk man en etnisk betegnelse, og man fikk et annet kulturnivå hvor man omdefinerte innholdet i den "arktiske steinalderen". (Furset 1994:93). Arkeologer som Shetelig og Brøgger kunne påvise at skiferredskaper som var karakteristiske for den arktiske steinalders kultur, hadde sin opprinnelse i den eldre steinalders beinkultur i Skandinavia. Det var denne primitive kulturen som hadde dannet grunnlaget for en videre lokal utvikling av en arktisk steinalder i Norge.(Helliksen 1993:31).

Denne teorien skulle bli imøtegått av Gutorm Gjessing. Han avviste all dansk innflytelse på yngre steinalder i Nord-Norge, og forfektet i stedet en teori om en selvstendig og sirkumpolar fangstkultur (Gjessing 1944:466-467, 1945:324). Gjessing anså skiferbruken i Nord-Skandinavia som uttrykk for en selvstendig kultur uten innflytelse fra sydiskandinaviske områder. Gjessing gikk også imot synet på skifer som et surrogat for flint eller andre harde og bedre bergarter. Argumentasjonen til Gjessing var begrunnet i det faktum at skiferbruken var sterkt utbredt i de polare områdene. Det at man så på skifer som en nødløsning i mangel på flint kunne ifølge Gjessing motbevise. Han argumenterte med at det var flint-lignende redskapsmaterialer å få tak i, presis i samme områder hvor man fant skifergjenstander (Gjessing 1941:31). Gjessings kronologiske og typologiske behandling av skifermaterialet var overfladisk, ettersom han mer var opptatt av å analysere nordnorsk yngre steinalder i et økonomisk og økologisk perspektiv. Han gjorde imidlertid noen studier av skifermaterialet, og avtegnet forskjellige skiferredskaper hvorpå han delte materialet i hovedgrupper som foreksempel spisser, spyd, kniver og økser. Den videre inndelingen foretok han etter morfologiske trekk ved de enkelte redskaper, og innenfor disse kategoriene delte han materialet i flere undergrupper hvor gruppenavnene relateres til funnsted. En slik inndeling gjør at typene er svært ensartet i beskrivelsene og derfor vanskelig å skille samt at alle de små undergruppene er relatert til de respektive funnsteder. Denne formen for inndeling gjorde at en fikk et konglomerat at gjenstandsgrupper relatert til ulike nordnorske stedsnavn. Gjessings hovedinteresse for skifermaterialet var rettet mot utbredelse og relasjon til andre områder, og derfor finnes det heller ikke noe kronologisk skille mellom typene (Gjessing 1942).

4.2 Simonsens kronologi og typologi for yngre steinalder i Nord-Norge

Povl Simonsen var den som fulgte opp arbeidet med yngre steinalder i Nord-Norge. Dette var naturlig ettersom det var mange større arkeologiske undersøkelser ellers på Nordkalotten som frembragte mange nye resultater. På bakgrunn av de nye resultatene fra nabolandene kom Simonsen med nye forslag til kronologi og tildels typologiske inndelinger på skifer materialet (Simonsen 1975). Jeg skal kort redegjøre for Simonsens typologiske inndeling.

Først tidlig på 1970- tallet kom det et enhetlig forslag til kronologisk inndeling av nordnorsk yngre steinalder. Povl Simonsen utarbeidet et forslag hvor han brukte sine undersøkelser i Varanger og på Sørøya som utgangspunkt. (Simonsen 1975:211-217). Simonsens nye bidrag til kronologien var basert på kronologiske enheter og kulturelle faser. Grunnstammen i kronologiforslaget var bygget på en sammenligning med sørskandinaviske kronologi. Forslaget gikk ut på at tidlig-neolittisk traktbegerkultur begynte omkring 3400 f.Kr. en grense som også ble satt som bakgrunn for yngre steinalders begynnelse i Nord-Norge (Simonsen 1975: 211, se forøvrig f.eks. europ.litt. Champion mfl.1984:153). For å veie opp for at sørskandinaviske fenomener lå veldig fjernt fra forhold på Nordkalotten var det nødvendig å inkludere empiri og forskningsresultater fra finsk og russisk arkeologi. Den finske kamkeramikken og pilespisser av Pheensiltatypen var empiri som kunne brukes som markører i de ulike periodene av yngre steinalder. Fra den russiske kronologien ble det særlig trukket sammenligninger med Abashevo,- Andronovo-og Ananinokulturene. Simonsen forklarte overgangene mellom periodene og forandringer i den materielle kulturen som resultat av eksterne, og langtrekkende kulturelle påvirkninger i form av handel eller bølger av migrasjoner. Det kronologiske forslaget for Varanger og (for øvrig) resten av Finnmark var at yngre steinalder startet ved 3400 f.Kr. og sluttet omkring 100/200 e.Kr., etterfulgt av samisk jernalde (Simonsen 1975:211-217).

Yngre steinalder ble delt opp i fire perioder : Periode I (3400-2700 f.Kr) bestod av tre faser hvor den viktigste var Sælneishøgda fasen, en lokal variant av Komsa III og Karlebotn SV. Karakteristiske funn fra denne fasen var åpne boplasser med råstoff i harde bergarter. Det var mikroflekketeknikk, tangepiler, skrapere, flekker samt noen funn av slipte grønnsteinsøkser og andre bearbejdede skifergjenstander (Sælneishøgda) (Simonsen 1975:218-222).

Periode II (2700-2000/1800 f.Kr) er kalt for Nordlifasen etter en boplass i Varangerfjorden, hvor gjenstandsmaterialet fortsatt består av harde bergarter men nå med flatehuggingsteknikk. Nå er det blitt vanlig med slipte skiferkniver og spydspisser. Det var også knyttet noen beingjenstander og Säräisniemi I-keramikk som angivelig skulle være samtidig med kamkeramikk stil II til denne fasen. (Simonsen 1975:222-234).

Periode III (2000/1800-1200/1000 f.Kr) er kalt Gropbakkeengen-fasen, etter de mange små og runde tufter på Gropbakkengen i Varanger. Skifergjenstander er dominerende med eneggede kniver, spydspisser, økser og Nyelvspisser. Simonsen mener Nyelvspissen er det samme som den finske Phyeensiltapilen, og denne perioden ble derfor plassert samtidig med begynnelsen av sør-finsk bronsealder. Det er også funn av beingjenstander på Nyelv-boplassen i Varanger, mens harde bergarter og keramikk er nesten gått ut av bruk.(Simonsen 1975:235-242).

Periode IV (1200/1000 f.Kr - 100/200 e.Kr) er kalt Gressbakken-fasen. Nå minker gjenstander av skifer i antall og det blir færre gjenstandstyper. Sunderøypilen, med bred konkav basis, samt asbestkeramikk med og uten ornamentikk ble regnet som typiske trekk for denne perioden. Gressbakkenhusene er karakterisert som store hus med to ildsteder, ofte anlagt på rekker i terrenget. (Simonsen 1975:242-256).

4.3 Endring av Simonsens kronologi

Kronologien til Simonsen skulle bli godt etablert i det arkeologiske fagmiljøet,(Fitzhugh 1974:49, Magnus & Mhyre 1976), men det kom etter hvert kritiske bemerkninger fra bla. Helskog (1980:52-54), Engelstad (E. Helskog 1983:50), Andreassen (1985:76) og Hood (1992:46). De påpeker blant annet at det ikke er tatt høyde for 14 -C-dateringer, og at Simonsens dateringsgrunnlag er basert kun på sammenligning med andre områder. Ankepunktene er mange, blant annet mot at de typologiske sammenligningene ofte er diffuse og tatt ut av opprinnelig kontekst. De kronologiske systemene i de skandinaviske landene som ble brukt som støtte for Simonsens forslag var dessuten under revisjon, og nyere data stemte derfor ikke med det som ble brukt i Simonsens forslag.

Forslaget til Simonsen ble senere revidert på bakgrunn av nye resultater fra metoder som strandlinjeforskyvninger og 14- C-dateringer. Knut Helskog (1980) opprettholdt Simonsens relative kronologi og inndeling av yngre steinalder i fire perioder. Det som ble endret var at den eldste periode I i Simonsen kronologi ble flyttet bakover til eldre steinalder og de resterende perioder innenfor yngre steinalder ble forskjøvet bak i tid. Begrunnet i en serie nye 14-C-dateringer fra Varanger ble begynnelsen av yngre steinalder satt til 4500 f. Kr. (K. Helskog 1980). Denne kronologien skulle bli den rådende i tiden etterpå, og Varanger-kronologien ble på ny en generaliserende mal for resten av Finnmark. Andreassen (1985) har basert seg på Helskogs kronologi for Sørøya, mens Olsen (1994) mener den kan brukes som basis for hele Finnmark. I de senere år har enkelte forskere skilt ut periode IV i Helskogs kronologi for yngre steinalder som tidlig metalltid med begynnelse omkring 1800 f.Kr. Dette ble gjort på bakgrunn av tilstedeværelsen av asbestkeramikk og flatehuggingsteknikk som ble viktigste periodemarkørne. (Jørgensen 1986, Jørgensen & Olsen 1988, Olsen 1993, 1994, Myrvoll 1992, Schanche 1994).

Hovedtrekkene i den nåværende Finnmarkskronologien er som følger: Periode I (4500 -3700 f.Kr.) er i Varanger definert ved oppkomsten av kamkeramikk av Säräisniemi I-type og flatehogde redskaper hvor spisser med spiss basis er hovedmarkør. 14 -C-dateringene stammer fra den kamkeramiske lokaliteten "Lossoas hus" i Varanger (Helskog 1980:49), samt finske dateringer av Säräisniemi-I-keramikk. Perioden antydes å ha gyldighet i hele regionen, til tross for at det ikke er et homogent gjenstandsmateriale i Øst og Vest- Finnmark. For eksempel er det kun funnet kamkeramikk av Säräisniemi 1 type på sørsida av Varangerfjorden og ikke i resten av Finnmark. Et av de få fellestrekk for hele Finnmark i den første perioden 4500 - 3700 f.Kr. er de flatehogde spissene med spiss basis i chert som både blir funnet i øst og vest Finnmark.

Periode II (3700 - 3000 f.Kr) er karakterisert ved at skiferen blir det klart viktigste råstoffet. I Varanger blir det ikke lenger funnet kamkeramikk av Säräisniemi I-type, og de flatehogde redskapene blir også borte. Typologisk er det de slanke pilespissene av Nyelv-typen som blir det viktigste for denne perioden. Olsen (1994:54-55) påpeker at pilene ikke opptrer senere enn 3000 f.Kr. Andre arkeologer som Andreassen (1985:143) og Schanche (1988: 83-84), mener pilene opptrer allerede i slutten av periode I, utfra kontekst og dateringer.

Periode III (3000-1800 f.Kr.) har ingen definerende gjenstander, men overgangen kjennetegnes ved at Nyelvspissen forsvinner. Slipte skiferspisser med tange og mothaker forekommer men er vanligst i tidlig metalltid. Eneggede skiferkniver blir de enerådende blant knivene og bladformede spisser blir langt sjeldnere enn i periode II. Periode III er det siste perioden hvor skifer er dominerende som steinråstoff. I Varanger er det en rik beinteknologi og det skjer en endring av hustypene; fra hus med ett ildsted (Karlebotn-hus) til større hus med to ildsteder. I Varanger er disse store husene representert gjennom Nyelv-typen (3200 - 2500 f.Kr) og siden etterfulgt av Gressbakken- husene i slutten av perioden. (Olsen 1994: 53-59). Overgangen til tidlig metalltid er satt til 1800 f.Kr og det avgjørende for overgangen er at asbestkeramikk og flatehuggingsteknikk blir tatt i bruk. (Jørgensen 1986, Jørgensen & Olsen 1988, Olsen 1994: 104).

Jeg har i begynnelsen av dette kapitlet sett på forskningshistorien rundt tilkomsten av en arktisk steinalder i Nord-Norge og videre til det Gjessing kalte for den sirkumpolare fangstkultur og hvilken rolle skifer spilte inn som markør for denne kulturen. Mange gjenstandstyper i skifer som vi har i dag går tilbake til Gjessings tidligere arbeider. Simonsen fulgte opp tradisjonene fra Gjessing og grunnstammen i periodeinndelingene som vi bruker er grunnlagt på Gjessing og Simonsens arbeider. Justeringene som er gjort med Simonsens kronologi er gjort på ved hjelp av de mange 14-C dateringer som kom på 1970 og 80 tallet. Dette innebærer at eksisterende kronologiforslag for yngre steinalder i Nord-Norge bygger på en typologisk inndeling av materiale fra Gjessings dager. Hvor på Simonsen kom i etterkant og lagde en kronologi for Nord-Norge med gjenstandsmateriale og navngitte boplasser i all hovedsak fra Varanger som basis. Til slutt ble periodene justert med nye 14-C-dateringer uten at det ble stilt spørsmål vedrørende materialet som betegnet de ulike periodene.

5 Skifermaterialet

I dette kapitlet vil jeg gjøre et forsøk på å klassifisere skifermaterialet fra de første perioder av yngre steinalder på Slettnes. Til å begynne med redegjør jeg for hvilken metode jeg har valgt. Deretter vil jeg gå igjennom gjenstandstypene. Innenfor hver enkelt gjenstandskategori tar jeg for meg ulike attributter og spesielle kjennetegn, og knytter dem deretter kronologisk til tuftperiodene. Helt til slutt sammenligner jeg mine forslag og resultater med det siste kronologiforslaget for Finnmark. Dette fordi det siste kronologiforslaget for Finnmark er basert på mange og nye resultater fra Slettnesprosjektet.

5.1 Praktisk og metodisk gjennomgang av skifermaterialet

Råstoffet i det arkeologiske gjenstandsmaterialet på Slettnes utgjøres av ulike typer harde og myke bergarter. Periodene i yngre steinalder domineres av skifer, mens de harde bergartene som chert, kvarts, bergkrystall, jaspis og helgelandsflint er i mindretall. Det er ikke funnet redskaper av organisk materiale som bein, horn eller tre på Slettnes. Dette skyldes muligens bevaringsforhold i jordsmonnet eller at det ikke er mulig å finne ved utgravning. Ørsmå bein kan finnes i soldet, men de går fortest i oppløsning. Siden skifer er det dominerende materiale og har flest bevarte redskaper i yngre steinalder burde det være velegnet til en typologisk og kronologisk studie av steinalder i Nord-Norge. Jeg ønsker å gjøre et forsøk på å systematisere Slettnesmaterialet i grupper, et arbeid som på mange måter blir uten større referanser fordi en grundig gjennomgang og forskning på skifermaterialet i Nord-Norge mangler. En av grunnene til dette skyldes at empirisk arbeid på typologi og teknologi i de siste årtier har vært mer fokusert på harde bergarter (se f.eks. Hood 1992, Woodman 1992).

Alle skifergjentandene, til sammen 380 artefakter fra de respektive felt og hus A, har vært grundig undersøkt ved at jeg har sett på hvert redskap, studert detaljer og videre tegnet dem av i størrelse 1:1. Til slutt ble gjenstandene kontrollmålt i forhold til de opplysninger som var i Tromsø Museums funnlistene. Gjennomgangen av det store antallet skifergjenstander har vært en

studie av mangfold fra feltene IV B, V A og V B. Denne består i kombinasjoner av ulike form-
råstoff-og farge messige uttrykk. Ved presentasjonen av materialet skiller jeg mellom ulike
redskapstyper. Sammenligningen innen redskapsgruppen baseres på formale kjennetegn og
gjenstandene settes videre i kontekst til funnsted og 14-C datering. Det antallet gjenstander som
jeg har kommet frem til etter en gjennomgang av materialet stemmer ikke med de tabeller og
resultater som presenteres i Slettnepublikasjonene. (Damm mfl.1993, Hesjedal mfl.1993,
Hesjedal mfl. 1996). Dels skyldes dette at jeg har finstudert materialet og kommet frem til andre
konklusjoner og dels at enkelte gjenstander i det enorme Slettne materialet ikke er å finne i
magasinet på Tromsø Museum. I tillegg til redskaper og emner er det også et stort antall
fragmenter og skiferavslag. Disse er ikke så lett å klassifisere og er derfor ikke tatt med i
oppgaven. Det følger imidlertid en liste i appendiks over redskaper, emner og fragmenter som jeg
hadde fremme fra magasinet og som ikke lot seg bestemme.

5.2 Skiferspisser

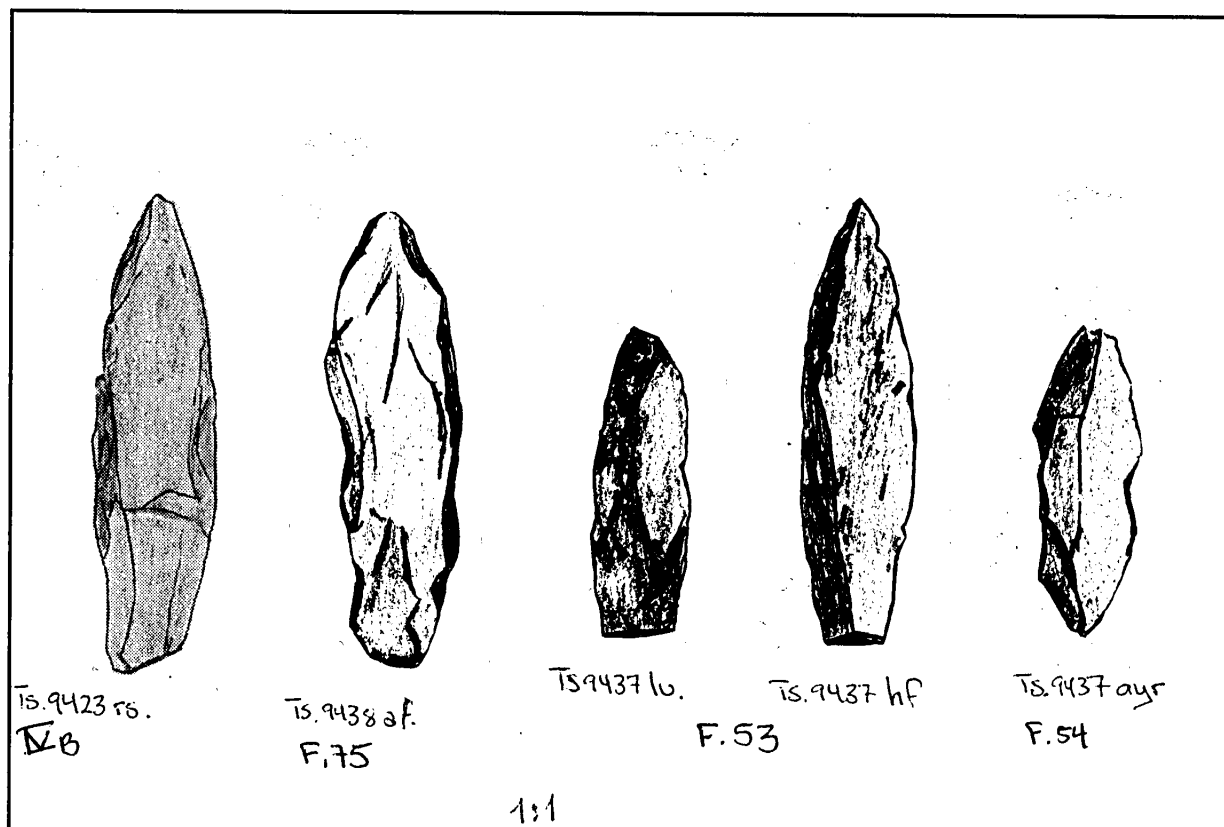
Det er stor variasjon innenfor de i alt 160 skiferspisser på Slettne, fra de små tynne via de slanke,
til de lange og breie. Vanligvis blir disse delt i to grupper i den nord-norske typologien; pilspisser
og spydspisser, en oppdeling som både antyder funksjon og størrelse. Grensen for dette skillet
er i dag flytende og avspeiler den enkelte arkeologs intuitive beskrivelse av dette i
katalogiseringsarbeidet. Den inndelingen som blir gjort i dag skriver seg fra tidligere tiders
klassifisering. Gjessing (1942) delte spissene inn i to hovedgrupper, spydspisser og pilespisser,
etter bladets form, men han gikk ikke inn på definisjonskriteriene for gruppene. Den videre
inndelingen foretok han etter morfologiske trekk som mothaker, tange, konkav/konveks basis og
egger, og innenfor disse kategoriene delte han materialet i flere undergrupper hvor gruppenavnene
relateres til funnsted. Simonsen kom senere med nye forslag hvor spissene ble satt i en
kronologisk ramme. Simonsen (1975:165-167) baserer seg i hovedtrekkene på Gjessings
gjenstandstyper, bortsett fra at han relaterer typene til tufter og boplasser. Dermed setter han
gjenstandsmaterialet i kontekst og videre i en kronologisk ramme. Disse metodene preger måten
vi ser på materialet i dag, selv om rammene er omdefinert med hensyn til 14-C-dateringer
(Helskog 1980) og regionale variasjoner.

Vi bruker fortsatt Gjessing og Simonsens typologi og morfologiske definisjoner når vi karakteriserer skiferspissene.

Som jeg var inne på er det to typer pil/spydspiss i skifer tilhørende yngre steinalder som jeg ikke har med i oppgaven. Den første typen er spisser med tange og rette eller spisse mothaker. På Slettnes er det antydning av disse spissene til det andre årtusenet før Kristus. (Hesjedal m.fl.1996:176). Den andre typen er Sunderøy-spissene som er tynne slipte spisser med en konkav, innslipt skaftfure som går ut fra en relativt brei basis. På Slettnes opptrer denne typen tidlig i det andre årtusenet før Kristus og er i bruk inn i siste årtusen før Kristus. Denne kronologiske plasseringen av Sunderøy-spissene samsvarer forøvrig med tilsvarende materiale fra Finnmark. Sunderøy-spissene er ellers den siste skiferspissstypen som er i bruk på Slettnes. (ibid).

Slettnespilene

Disse pilene ble navngitt etter Simonsens utgravning på Slettnes i 1966. Han karakteriserer dem som en "vidjebladformet" plate av hard skifer, dobbeltsidig finhugd langs begge kanter, (Simonsen 1975:167). I Slettnespublikasjonen (Hesjedal mfl.1996) er pilene beskrevet som kanthugde eller i noen tilfeller flatehugde piler med bladformet omriss. De er aldri slipt og det skal finnes eksemplarer både med og uten tange (Hesjedal mfl.1996:174). Ved en gjennomgang av materialet har jeg kommet fram til at det er åtte Slettnespiler fra felt V B, en fra hus A, felt V A og en fra felt IV B. Alle de ti pilene er i en mørk grå farge og de er 3-6 cm lange og 1,5-2,2 cm brede. Enkelte av Slettnespilene er laget av silifisert skifer, en skifertype som har en hardere struktur enn vanlig sandskifer. Den silifiserte skiferen har ikke bare det vertikale spaltningslaget, men kan spaltes både vertikalt og horisontalt. Ved tilhugging på eggen fulgte de som regel spaltningslaget som gikk på langs. (B. Hood pers.med).

Figur 9 Tegninger av Slettnespiler

Den eneste mulige Slettnespilen som er funnet på IV B stammer fra lag 4, ca. 1 m. vest for hustuft F 36. Pilen er flatehugd med spissovalt omriss og retusj på kantene, basis er knekt. Pilen var opprinnelig klassifisert som emne. Den ene pilen fra hus A på felt V A ble funnet i det vestlige hjørnet i ytterkant av tuften, og stammer fra utgravningen i 1966. Pilen er i grå skifer med kanthugging langs eggene og har en spissoval form.

Felt V B har den største konsentrasjonen av Slettnespiler, 8 piler i alt. To av pilene er funnet i ytterkant av anlegg 1. Begge er i mørk silifisert skifer. Den ene var tidligere råstoffbestemt til chert, fordi den silifiserte skiferen kan ligne på dette materialet, den andre er av samme mørke råstoff. Pilene har ingen tilknytning til den dype nedgravningen i Anlegg 1, og har heller ikke noen direkte forbindelse med tuft F 53 og F 54. Videre ble det funnet tre emner til piler i tilknytning til F 54. De er flatehugd og kantretusjert og har et uregelmessig spissovalt omriss med uferdig basis og odd. To av spissene ble funnet utenfor hustuftas og vollens indre avgrensning. Den tredje pilen ble funnet på selve tuftevollen og ved en mulig inngang. Fra tuft

spisser som er nyklassifisert. Opprinnelig var spissene kun katalogisert som emner i mørk grå skifer. Den ene er et emne som er flatehugd med svakt buete egger i tillegg til at den er vannrullet. Den andre pilen er bladformet med kantretusjerte egger hvor odden og basis mangler. Begge er funnet i lag 1, utenfor den indre avgrensningen av tufta. Den tiende pilen er fra utgravningene i 1966 og er funnet i tuft F 47. Pilen er et emne i grå skifer og er flatehugd med mulig retusj langs den ene kanten. Den er svakt buet og er tilnærmet flat.

De fire såkalte Slettnespilene som var relatert til tuft F. 70 har jeg etter en nøyere gjennomgang kommet frem til at ikke kan klassifiseres som Slettnespiler. Den første, Ts. 9439 ex, er en liten, grå, tilhugd spiss med tange. Pilen er delvis slipt og er den eneste av de opprinnelige klassifiserte Slettnespilene som har tange. På grunn av den klare tangen og slipingen ser jeg bort ifra denne. Det kan av og til se ut som det er en begynnende tange på noen få piler. Dette tolkes imidlertid som skiferens spaltningegenskap som går på langs av pilen. De andre tre spissene, Ts. 9439 gn, 9439 gi, og 9439 lb, er 8-9 cm lange noe som skiller seg ut i forhold til de andre Slettnespilene. Alle er tilhugget, men forholdsvis smale og avlange i formen. Ts.9439 lb er også atypisk, i og med at den er delvis slipt på begge sider og den ene eggen. Disse pilene fra tuft F 70 er også problematisert i Slettnespublikasjonen (Hesjedal mfl.1996:174) der det stilles spørsmål om en mulig feiltolkning av disse pilene.

I tillegg til disse 10 spisser er det funnet så mange som 15 Slettnespiler på et boplassområde tilhørende overgangen mellom eldre og yngre steinalder, felt V A. Alle de 10 Slettnespilene på felt IV B og V B som er omtalt i denne oppgaven kan relateres til anlegg og tufter, og pilene er da relatert til de eldste tuftegruppene. Dette gjør at Slettnespilene kan være en redskapstype som er svært tidlig i yngre steinalder og til og med hører hjemme ved overgangen eldre/ynge steinalder. Det er imidlertid en faktor som gjør en avgrensning nedover i tid vanskelig. Alle pilene i de tre feltene er funnet utenfor hustuftene, men på tuftevoller, slik at det er usikkert om de faktisk er samtidig med hustuftene. Det kan faktisk være at de tilhører bare den eldste delen av yngre steinalder, men den debatten får komme ved senere undersøkelser rundt problematikken omkring overgangen eldre/ynge steinalder.

Nyelvspisser

Denne spisstypen finner vi i kystnære områder over hele Nord-Norge, og den har vært gjenstand for mange diskusjoner i den arkeologiske litteraturen (bla. Gjessing 1942, Simonsen 1975,1996, K. Helskog 1980, E. Helskog 1983, Andreassen 1985, Schanche 1988, Olsen 1994, Hesjedal m.fl.1996.). I Finland kalles typen for Pyheensiltaspiss etter et område med boplassfunn. Spissene er beskrevet som 4-6 cm lange, smekre, med et rombisk tverrsnitt og fasettert basis. *datering?* (Edgren, 1993: 103). I Nord-Norge har man adoptert både denne beskrivelsen og navnet om en lignende spisstype som førstegang ble funnet i Nyelv, Varanger (Gjessing 1942:343).

Debatten rundt denne spisstypen har i all hovedsak dreid seg om den kronologiske plasseringen, mens den morfologiske beskrivelsen aldri ble diskutert. Nyere forskning har imidlertid vist at det i det nordnorske materialet, er variasjoner både når det gjelder spissenes lengde og utformingen av basis (Hesjedal m.fl. 1996: 175). Simonsen (1975:214-217) daterte denne spisstypen på linje med finsk kronologi til perioden 2000/1800-1200/1000 f.Kr. I følge de seneste kronologiforslag for Finnmark er spisstypen markør for yngre steinalder periode II (3700-3000f.Kr.) (Helskog K 1980:49-50, Olsen 1994:54-55). Dermed har det oppstått et kronologisk gap mellom den finske og den nordnorske typen. På grunn av denne kronologiske uoverensstemmelse og den påviste morfologiske variasjonen, bør det finske navnet Pyheensilta falle bort i den nordnorske typebetegnelsen.

Den morfologiske beskrivelsen av Nyelvspissene som jeg kommer til å bruke er hentet fra publikasjonen fra Slettnesprosjektet (Hesjedal mfl 1996:175). Som jeg har nevnt har Nyelvspissene vært fremme i den arkeologiske debatten uten noen særlige definisjoner som går på de morfologiske trekkene, men kun som markør i forhold til kronologi. Jeg velger derfor å bruke den beskrivelsen som er fra den siste publikasjonen om Slettnes (Hesjedal mfl 1996:175). Definisjonen er: slanke, slipte spisser med et rombisk tverrsnitt og tilnærmet parallelle sider. Lengden kan variere fra 6 til 18 cm, mens basis kan ha en trekantet basisfasett eller tange og spisse mothaker. (ibid.). Et annet moment for disse Nyelvspissene er at lengden og tyngden gjør dem uegnet som pilspisser brukt på en bue. Ved bruk av Nyelvspisser på en bue vil man ikke

kunne få hensiktsmessige skudd, fordi pilens lengde må stå i forhold til skaft med tilhørende styrefjær. De lange Nyelvspissene må ha et tilsvarende langt skaft, og dette hadde sannsynligvis ingen klart å spenne for ei bue (G.A. Olsen, pers.med.). Derfor velger jeg å kalle disse redskapene for *Nyelvspisser* og holder betegnelsen *pil* borte fra beskrivelsen av denne redskapstypen.

På Slettnes er det brukt forskjellige typer skiferråstoff, der 67% av Nyelvspissene er i rød og rød/kvit stripete skifer, 21 % er i grå skifer og 12% er i grønn/kvit skifer. Til sammen på feltene IV B, V A tuft A og V B er det 67 Nyelvspisser (appendix A2).

Ved en nærmere studie av det store skifer materialet i felt IV B er jeg kommet frem til at det totalt er 23 artefakter som kan klassifiseres som Nyelvspisser. 12 av dem, Ts. 9423 pa -pm er funnet i anlegg 5. De andre 11 spissene er i varierende lengde og bredde, og de er funnet spredt over hele feltet. Det er spesielt mange i øvre del av feltet ved de eldste daterte hustuftene og anleggene. Samtlige spisser er funnet rett ved og utenfor hustuftene. Ts. 9423 aka og aif er katalogisert som to separate spisser, men viste seg å være deler av samme spiss. Fra hus A i felt V A er det funnet en del av en grå Nyelvspiss i vollen i den sørlige delen av tufta. I felt V B er det totalt 43 indentifiserbare Nyelvspisser. Fra utgravningene i 1966 er det funnet 17 spisser i kontekst med tuftene og de utgravde områdene, Grøft F 50-F 46, F 46, F 47, F 62 og F 76. Fra utgravningene i 1991 og 92 er det funnet 10 spisser fra tuft F 53 og F 54 i den vestlige delen av feltet, og to av de katalogiserte spissene er satt sammen til et helt redskap, Ts 9437 en og eo. Fra den østlige del av feltet er det funnet til sammen 16 Nyelvspisser fordelt på tuftene F 72, F 70 og F 75. To av spissene i F 70, Ts. 9439 bp/lc og mh/mi er satt sammen av flere deler til et helt redskap med forskjellige katalogiseringsnummer.

Jeg hadde et ønske om å kunne bruke dette materialet til å se på om det var noen klare typologiske forskjeller mellom Nyelvspiss-typene relatert til de ulike tuftegruppene. Materialet skulle være stort nok med et antall på 67 Nyelvspisser fra et begrenset område knyttet til 14-C-daterte kontekster på Slettnes. Til tross for dette var det umulig å skille ut noen undergrupper som kunne fungere som hovedmarkør til en tuftegruppe. Både de lange og korte, med og uten tange, brede og smale, og alle ulike fargekombinasjonene i skiferen, kort sagt alle varianter en kan tenke seg, viste seg å spre seg utover i tid.

Det er funn av Nyelvspisser i både de eldste og de yngste tuftegruppene, fra omtrent 5000 til ca.3000 f.Kr. Det store mangfoldet i spredningen av Nyelvspisser gir ingen klare bilder på en kronologisk og typologisk kontinuitet, hvis en tenker seg en utvikling fra en enkel prototype til større formlikhet over tid. For eksempel kan vi ikke si sikkert at Nyelvspisser med trekantbasis kommer før de med tange, fordi Nyelvspisser med tange og trekantbasis blir funnet samtidig i de eldste tuftegruppene. Likevel er det tydelig at Nyelvspisser med trekantbasis ikke blir funnet i periodene etter rundt 4000 f.Kr. På bakgrunn av dette er det lite tilfredsstillende å klassifisere Nyelvspissene i et mer finmasket morfologisk system, da det blant annet ikke finnes tydelige undergrupper. Variasjonene og samtidig likheten mellom disse pilene følger ingen lineær kronologisk og typologisk utvikling og de kan derfor ikke plasseres som klart definerte enheter i kronologiske grupper.

Felt	Kontekst	Hele	Fragm.	Emner	Sum	Tuftegruppe	Annet
V A	Hus A, sørvoll		1		1	Eldre	
V B	F 53	3	3		6	Eldre	
"	F 54	2	1	1	4	Eldre	
"	Grøft F 50/46	1	2		3	Eldre	
"	F 46	1	4		5	Eldre	
"	F 47	1	4		5	Eldre	
"	F 75		5		5	Eldre	
"	F 76		2		2	Eldre	
	F 62		1	1	2	Midtre,tidlig	
IV B	F 33,koksteinr.		1		1	Midtre,sen	
V B	F 72	2		2	4	Yngre	
V B	F 70	3	2	2	7	Yngre	
IV B	<u>Anlegg 5</u>	12			12	?	Depot
"	<u>Bopl.omr.</u>	1	6	3	10	?	
					67		

Tabell 8 Samlet antall av Nyelvspisser fra Felt IV B, V A og V B

Nyelvspissene har på bakgrunn av funnkontekst til daterte hustuffer en kronologisk spredning på over 2000 år. Det er påfallende mange av hustuftene fra den eldste tuftegruppen (5000- 4400 f.Kr) som har funn av Nyelvspisser. Mange av Nyelvspissene er funnet inne i hustuftene, blant annet F 54 hvor to spisser er funnet i gulvområdet. Nyelvspissene fra alle tufteperioder i felt IV B følger et annet funnmønster enn de fra felt V B, spissene er vanskelige å relatere direkte til hustuftene siden de er funnet rett ved og utenfor. Fra den midtre tufteperioden (4400-3900 f.Kr, 3900-3400 f.Kr) har vi kun funn fra F 62 (tidlig) og F 33 (sen). Fra den yngre tufteperioden (3400-2700 f.Kr) er det funn av tre spisser i F 70, spissene er funnet innenfor vollens avgrensning. I tuft F 72 er alle fire spissene funnet i tuftas voll. Dette viser at alle tre tufteperiodene er representert og at Nyelvspissene har en stor spredning i tid.

Variasjonsbredden på utforming og farger er stor, samtidig viser spissene en stabilitet i teknologi. Bredden på tangen og bladet holder konstante mål, noe som må ha med produksjon, teknikk og praktisk bruk å gjøre. Det viste seg at særlig bredden på tangen var påfallende ensartet. Tangen på Nyelvspissene viste seg å være mellom 0,50 og 0,75 cm bred, med en gjennomsnitt størrelse på 0,60 cm. på det bredeste punktet på tangen. Det smaleste bladet er på 0,98 cm og det bredeste bladet er på 1,55 cm. Nyelvspisser med trekantfasett ble målt ved basis på samme måte, og de viser også en stabilitet fra 0,50 til 0,87 cm i basisbredde. Bredeste bladbredde er 1,50 mm. og smaleste er 0,80 mm på Nyelvspisser med trekantfasett. Enkelte Nyelvspisser som opprinnelig var klassifisert med trekantfasett hadde spor etter tange. Fordelingen mellom spissene blir 19 med tange og 10 med trekantfasett. Resten av spissene var fragmentariske, og manglet basisdelen.

Tangelengde og bladlengde ble ikke tatt med i vurderingen, da de fleste spissene var knekt og hadde skader på tangen. Likevel kan en tydelig se at lengden på Nyelvspissene varierer mye fra de korteste på 5 cm til den lengste på hele 17,7 cm. Lengde på tange og på bladet kan bare oppgis for noen få spisser siden de aller fleste er brukket. En annen viktig observasjon er at noen spisser er slipt slik at det kommer frem mange fine tynne riper som sees med det blotte øyet. Ripene går på tvers av hverandre og ser ikke ut til å være resultat fra tilfeldig sliping. Selv om pilene har ligget under jorda i mange tusen år og ripene kan hevdes å være dannet av naturlige prosesser, vil jeg hevde at de er lagd med hensikt. Det viser seg at det er kun enkelte redskapstyper (Nyelvspisser, bladformede spisser og eneggede kniver) på Slettnes som har disse innrissede

ripene. Hvis ripene skulle komme av at redskapene har ligget i jorda i mange tusen år vil dette ha vært noe som har forekommet på alle redskapstyper på Slettnes.

NYELV m/ Tange			Tange bredde	Blad bredde
Anlegg 5	Depot,rød	(Ts 9423pa)	0,50 cm	1,03 cm
F 72	Spiss, kvit	(Ts 9440 c)	0,50 cm	1,05 cm
Anlegg 5	Depot,rød	(Ts 9423 pd)	0,50 cm	0,98 cm
Anlegg 5	Depot, rød	(Ts 9423 ph)	0,50 cm	1,11 cm
Anlegg 5	Depot, rød/kv	(Ts 9423 pc)	0,55 cm	1,08 cm
F 70	1/2 spiss,grå	(Ts 9439 lm)	0,55 cm	1,10 cm
Anlegg 5	Depot, rød/kv	(Ts 9432 pl)	0,56 cm	1,32 cm
Anlegg 5	Depot, rød/kv	(Ts 9423 pe)	0,57 cm	1,11 cm
Anlegg 5	Depot, rød	(Ts 9423 pb)	0,60 cm	0,95 cm
F 70	1/2 spiss,grå	(Ts 9439 bp/lc)	0,60 cm	1,00 cm
Anlegg 5	Depot, rød/kv	(Ts 9432 pk)	0,60 cm	1,10 cm
Anlegg 5	Depot, rød/kv	(Ts 9432 pi)	0,60 cm	1,21 cm
F 53	1/2 spiss,rød	(Ts 9437 en/eo)	0,60 cm	1,55 cm
F 54	Spiss, grå	(Ts 9437 py)	0,61 cm	1,30 cm
F 54	1/2 spiss, rød	(Ts 9437 ama)	0,62 cm	1,55 cm
F 72	1/2 emne,rød	(Ts 9440 bx)	0,70 cm	1,60 cm
F 62	1/2 spiss, kvit	(Ts 9408 h)	0,71 cm	1,20 cm
F 76	1/2 spiss, rød/kv	(Ts 9412 h)	0,73 cm	1,50 cm
F 70	Tange, rød	(Ts 9439 op)	0,75 cm	1,19 cm
				sum : 19 med tange

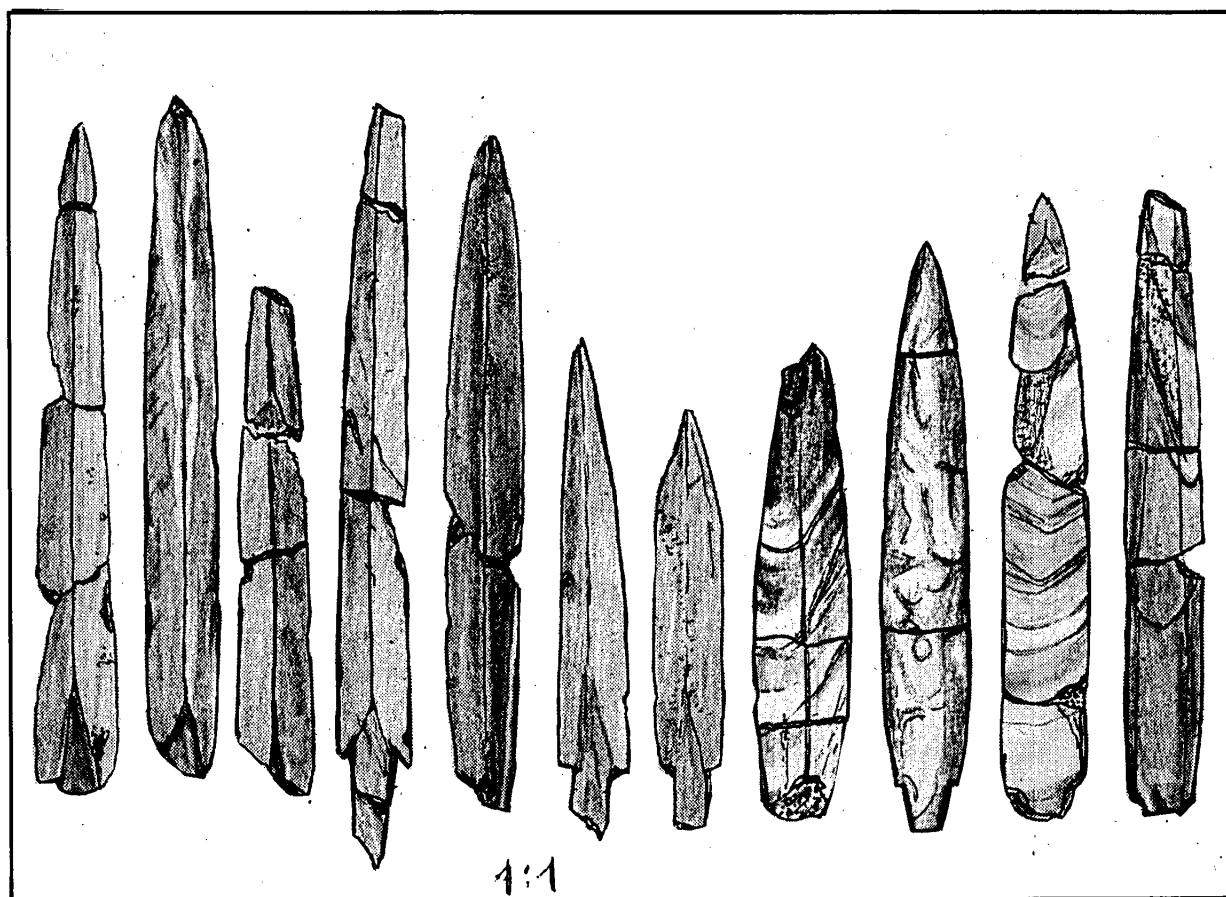
NYELV m/ Triangulær basis				
F 53	1/2 spiss, grønn	(Ts 9437 aru)	0,50 cm	1,00 cm
F 46	Spiss, grønn	(Ts 9404 c)	0,55 cm	0,81 cm
IV B	1/2 spiss, rød	(Ts 9423 hd)	0,57 cm	0,80 cm
IV B	1/2 spiss, rød	(Ts 9423 ew)	0,60 cm	1,35 cm
F 54	Emne,rød/kv	(Ts 9437 ta)	0,60 cm	1,35 cm
F 75	1/2 spiss, kvit	(Ts 9438 eb)	0,61 cm	1,10 cm
F 47	1/2 spiss, rød	(Ts 9407 b)	0,62 cm	0,81 cm
F 75	1/2 spiss, rød	(Ts 9438 by)	0,65 cm	1,09 cm
IV B	1/2 spiss, rød	(Ts 9423 ahc)	0,67 cm	1,19 cm
F 76	Flat spiss, rød	(Ts 9412 z)	0,87 cm	1,50 cm
				sum : 10 med triangulær basis

Tabell 9 Nyelvspisser med tange og triangulær basis

Det store depotet av Nyelvspisser som ble funnet i anlegg 5 på felt IV B viser en tvetydighet ved at de er varierte samtidig som de er ensartet. Ensartetheten viser seg i at alle spissene er i mørk rød og lysere rød-kvittspettet skifer. 9 av spissene har tangebredde som er fra 0,50 til 0,60 cm samt en stabil bladbredde fra 0,98 til 1,32 cm. Det som varierer er lengden på spissene og om de har rette eller konvekse egglinjer. Den minste spissen er 5 cm lang og den lengste er 17,7 cm lang (se fig. forside), dette utgjør de lengdemessig ytterpunktene i hele materialet. Selv om alle har tilnærmet like nyanser i rødfarge er de muligens produsert av ulike skiferblokker, noe som gjør dem visuelt ulike. Noen spisser har glattere overflate og tettere struktur, andre er grovere og mere flisete.

Denne tvetydigheten synes jeg også vises på resten av Nyelvspissene på Slettnes. Spissene i depotet er fra en og samme kontekst og vi må gå ut fra at de er deponert samtidig. Dette viser at variasjonen på Nyelvspissene har vært betydelig i en og samme periode. Depotet kan stå som uttrykk for en generell tendens hos alle Nyelvspisser på Slettnes. Variasjonene hos Nyelvspisser innenfor en periode kan også ha forekommet i andre perioder, det vil si at variasjonene brer seg ut over i tid, fra 5000 f.Kr til rundt 3000 f.Kr. Dette mangfoldet utfolder seg i de ytre formale kjennetegnene i spissene som skiferfarger og lengde, samtidig som det teknologiske/praktiske mht. til tange og til en viss grad bladbredde kanskje har vært formalisert og standardisert.

Denne standardiseringen av pilespissene må bety at den har hatt betydning for den praktiske bruken av redskapene. Selve skaftet eller leddet til et leddet spyd har hatt samme størrelse på skjeftningshakkene der spissen skulle settes inn i. Bredden og dybden på skjeftningshakkene kan ha vært standardisert uavhengig av spissens lengde og til en viss grad bredde. Dette kan muligens bety at de kunne bytte størrelse på piler til samme skaft avhengig av hva som skulle jaktes på. Denne teknologiske standardiseringen som jeg velger å kalle det, er et stabilt element ved Nyelvspissene. Denne observasjonen kan samtidig ikke brukes som kjennetegn for en kronologisk fase eller periode av yngre steinalder. Den teknologiske standarden på tangen ser ut til å vare i over 2000 år.

Figur 10 Tegninger av Nyelvspisser fra depotet, felt IV B

5.3 Bladformede spisser og dobbelteggede kniver

Bladformede spisser har en veldig diffus og vag morfologisk beskrivelse og er blitt en samlebetegnelse for ulike skiferspisser som ikke lar seg kategorisere som feks. Nyelv eller Sunderøy. Morfologisk er de betegnet som slipte skiferspisser uten markert tange og med konvekse kantsider eller egger. Videre kan størrelsen varierer en god del, der de største antas å være spydspisser uten at dette er presisert nærmere i litteraturen. (Gjessing 1942:154, Simonsen 1975:237). Samtidig er forskjellene mellom bladformede spisser og dobbelteggede kniver veldig små og de samme typene er katalogisert med ulike begreper, spesielt ettersom mange av funnene består av fragmenter og emner. (Hesjedal mfl.1996:175).

Ut fra de tidligere vage morfologiske beskrivelsene av de bladformede gjenstandstypene og likhetene på form velger jeg i første omgang å behandle gjenstandsgruppen samlet, selv om redskapene skulle være brukt til ulike gjøremål. Etter å ha studert disse gjenstandene fra feltene

IV B, V A - Hus A, og V B er det totalt 36 redskaper (hele og fragmenter) og 41 emner som ligger innenfor denne redskapsgruppen. Etter å ha sett på materialet under ett og vurdert det på bagrunn av lengde, bredde, symmetri og tverrsnitt velger jeg å dele redskapene i to grupper. Denne inndelingen begrunnes primært ut fra bladets bredde, tverrsnitt og symmetri. Disse kriterier kan muligens brukes for å skille dobbelteggede kniver fra bladformede spydspisser på Slettnes.

Den første kategorien, **gruppe A**, består av redskaper hvor de aller fleste har en slipt fasettert forhøyet midtrygg. Eggene på de fleste redskapene er også svakt asymmetriske, det vil si at eggene til redskapene ikke buer jevnt fra odd til basis i forhold til midtaksen. Bredden på bladet er påfallende lik på de fleste redskapene i denne kategorien. Gruppe A er representert med alle typer skiferfarger, 11 av rød og rød/kvit stripet skifer, 7 av grønn skifer og 3 av grå skifer. Til sammen er det 21 redskaper og fragmenter av redskaper i denne gruppen. 16 av redskapene har en bladbredde som ligger mellom 2,5 cm og 3,1 cm. (se tabell 10). Alle de 16 redskapene har en fasettslipt midtrygg med et svakt rombisk tverrsnitt, bortsett fra ett redskap som skiller seg ut fra alt annet materiale ved at den har form som et parallelogram (Ts.9404 b). Av de 16 redskapene er det 11 som er svakt asymmetriske, det vil si at eggene ikke buer jevnt fra basis til odd, mens 4 er fragmenter slikt at det ikke er mulig å avgjøre om de er asymmetrisk eller ikke. Den siste av de 16 har ikke asymmetriske egger (Ts. 9438 gf). Jeg har likevel valgt å ta den med i gruppe A, på grunn av den fasetterte ryggen og bredden på bladet, som faller innenfor hovedtyngden i gruppen (se tabell 10). De fem resterende redskapene av det totale fra denne gruppen er nesten hele redskaper. Fire av disse fem redskapene har en asymmetrisk form og skiller seg ut ved at de har veldig smale blad mellom 2,0 og 2,2 cm, den siste har et veldig bredt blad i forhold til de andre (Ts. 9423 nd)..

Etter en samlet vurdering av gruppe A vil jeg benevne spissene som dobbelteggede kniver. Kriteriene er den hvelvede og fasettslipte midtryggen, og de svakt asymmetriske eggene. Gjessing (1942:125) nevner også at dobbelteggede kniver har et karakteristisk trekk, der avsetsene mellom skaft og blad er asymmetriske. Jeg tror Gjessings observasjoner i forhold til asymmetrien er det samme som jeg har kommet frem til. Det er altså tilsammen 21 redskaper jeg plasserer i gruppen dobbelteggede kniver. De aller fleste redskapene i grønn og grå skifer har tydelige riper på bladet som er spor etter bruk eller sliping. Disse ripene kommer ikke fra nyere forstyrrelser etter utgravning men er av en slik karakter at jeg tolker det som riper eller innriss laget med hensikt.

Felt/Tuft	Ts. Nummer.	Farge.	Bladbredde.
GRUPPE A	(dobbelteggede kniver)		
F 75	Ts. 9438 bz	Rød/kv.	2,0 cm
F 46	Ts. 9404 l	Grønn.	2,1 cm
IV B	Ts. 9423 xo	Grå.	2,2 cm
F 54	Ts. 9437 ans	Grå	2,2 cm
F 75	Ts. 9438 u	Rød/kv.	2,5 cm
IV B	Ts. 9423 akg	Rød/kv.	2,5 cm
F 47	Ts. 9407 ay	Grønn.	2,5 cm
F 75	Ts. 9438 eg	Rød/kv.	2,5 cm
F 54	Ts. 9437 aab	Rød.	2,5 cm
F 46	Ts. 9404 b	Grønn/rød.	2,6 cm
F 46	Ts. 9404 m	Grønn.	2,6 cm
F 75	Ts. 9438 bc	Grå	2,7 cm
F 54	Ts. 9437 ya	Rød	2,7 cm
F 54	Ts. 9437 xi	Rød/kv.	2,7 cm
F 47	Ts. 9407 ai	Rød	2,8 cm
F 75	Ts. 9438 gf	Grønn	3,0 cm
F 75	Ts. 9438 dm	Rød	3,0 cm
F 75	Ts. 9438 fr	Rød/kv.	3,0 cm
F 54	Ts. 9437 qu	Grønn	3,0 cm
F 75	Ts. 9438 gy	Rød/kv	3,1 cm
IV B	Ts 9423 nd	Grønn/kv.	4,4 cm
GRUPPE B	(bladformede spisser)		
F 75	Ts. 9438 gp	Grønn	2,7 cm
Hus A	Ts. 9406 fl	Kvit/Rød	2,9 cm
Hus A	Ts. 9406 eh	Kvit/Rød	2,9 cm
IV B	Ts. 9423 is	Rød	3,2 cm
F 75	Ts. 9438 fs	Rød/kv	3,2 cm
Hus A	Ts. 9424 ami	Grå	3,2 cm
F 54	Ts. 9437 ade	Grå	3,4 cm
F 54	Ts. 9437 afl	Rød/kv.	3,5 cm
F 75	Ts. 9438 fz	Grå	3,6 cm
F 54	Ts. 9437 adi	Rød/kv.	3,7 cm
Hus A	Ts. 9406 fk	Rød/kv.	3,8 cm
IV B	Ts 9423 xl	Rød/kv	3,9 cm
F 75	Ts. 9438 bo	Rød/kv.	3,9 cm
IV B	Ts 9423 ny	Rød	4,0 cm
F 54	Ts. 9437 adl	Rød/kv.	4,0 cm

Tabell 10 Bladformede spisser gruppert som dobbelteggede kniver og spydspisser

Den andre kategorien, **gruppe B**, består av 15 redskaper som skiller seg ut ved at de har en bladbredde fra (2,7)2,9 cm til 4,0 cm. (se tabell 10). Av disse er 11 rød og kvit-rød stripet, 3 grå og 1 er grønn. Alle redskapene bortsett fra ett er knekt i flere deler hvor enkelte mangler både odd og basis. Det er også et redskap i denne gruppen som skiller seg ut ved at det har et noe smalere blad enn resten av gruppen (Ts. 9438 gp). Et morfologisk trekk som er gjennomgående her er at alle redskapene er symmetriske. Egglinjene buer jevnt fra basis til odd på bladet. Bladet er også flatt uten fasettslipt rygg som hvelver. Gjessing observerte flere spisser med denne karakteristikken, men relaterte dem til steder uten noen særlig form for diskusjon (1942:149).

Det viser seg ved nærmere ettersyn at det ikke er spor etter de innrissede riper på disse redskapene, i motsetning til på dem i gruppe A. Jeg velger å definere denne gruppen som bladformede spydspisser hvor det peker seg ut to konstraterende kriterier i forhold til de dobbelteggede knivene: jevnt buede egger og et flatt blad, mens bladbredden viser seg å være generelt større. Redskapene i gruppe B, bladformede spydspisser er funnet på alle tre felter. I hus-A, felt V A, er det funnet fire redskaper, og disse var opprinnelig katalogisert som dobbelteggede kniver. Det er bare den ene fra utgravningene 1991/92 som har sikker kontekst fra gulvet inne i huset. På felt V B er det 7 redskaper som kan defineres som bladformede spydspisser. På felt IV B er det 3 redskaper som defineres som bladformede spydspisser, hvor av den ene er en del av oddpartiet.

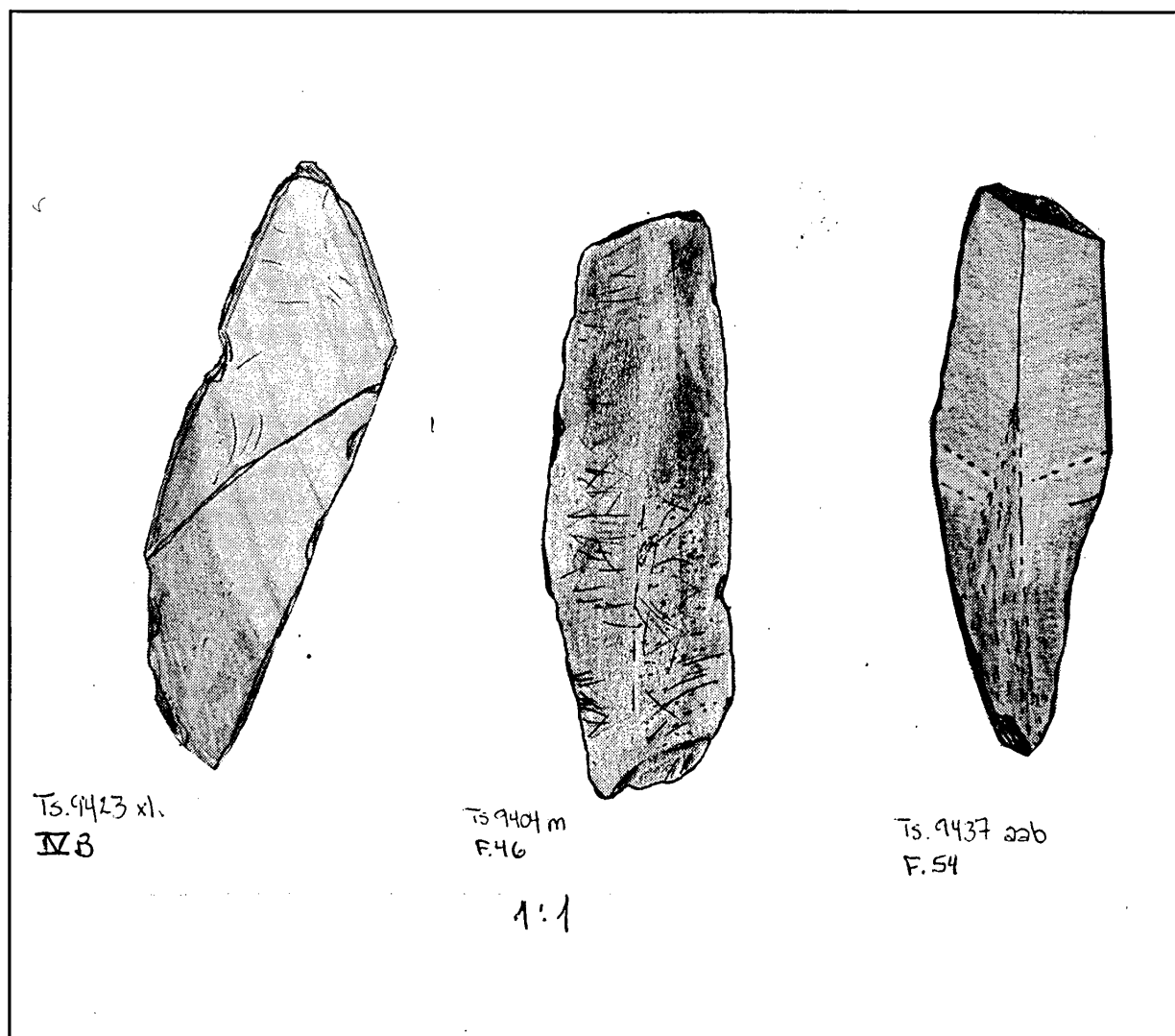
Inndelingen av redskapene i to grupper er gjort utfra kriterier som går på morfologiske trekk og ikke etter en funksjonsinndeling. Utgangspunktet for denne inndelingen var enkelte vage antakelser om hvorvidt bladformede redskaper var spydspisser eller dobbelteggede kniver. Jeg mener inndelingen i gruppe A og B viser forskjeller mellom to ulike redskaper, men det er ikke sikkert vi skal kalle dem for kniver eller spydspisser! Gruppe A som har en forhøyet rygg på bladet med et rombisk tverrsnitt og asymmetriske egger og gruppe B som har et flatt blad og symmetriske egger har sannsynligvis vært brukt til forskjellige gjøremål. Fellestrekkene er at redskapene i begge gruppene har gode skjæreegenskaper med egger som var slipt skarpere.

Felt	Kontekst	Hele	Fragm.	Emner	Sum	Tufteperiode	Annet
V A	Hus A	1	3		4	Eldre	Spydsp.
V B	F 46	1	2	2 ?	5	Eldre	Db.kniver
“	F 47		2	2 ?	4	Eldre	Db.kniver
“	F 54	1	4	2 ?	7	Eldre	Db.kniver
“	“	1	3		4	Eldre	Spydsp.
“	F 75	3	5	7 ?	15	Eldre	Db.kniver
“	“	2	2		4	Eldre	Spydsp.
“	F 76			2 ?	2	Eldre	?
IV B	F 36, voll		1		1	Midtre,tidlig	Spydsp.
“	”			1	1	Midtre,tidlig	?
“	F 39, voll			1	1	Midtre,tidlig	?
V B	F 62			2 ?	2	Midtre,tidlig	?
“	F 64			1 ?	1	Midtre,tidlig	?
IV B	F 37, voll	1			1	Midtre, sen	Spydsp.
“	“			1	1	Midtre, sen	?
V B	F 70			8 ?	8	Yngre	?
“	F 72			2 ?	2	Yngre	?
IV B	Boplassomr.	1			1		Spydsp.
“	Boplassomr.		3		3		Db.kniver
“	Boplassomr.			9	9		?
					76		

Tabell · 11 Samlet antall av spydspisser og dobbelteggede kniver

Kronologisk samler de bladformede redskapene seg i de eldste og midtre tuftegruppene, 5000-4400 / 4400-3900 f.Kr. På felt V B viser det seg at disse funnene representert i nesten alle tuftene fra den eldste gruppen og mange er i tilknytning til selve tuften. Videre blir disse gjenstandene funnet i de udaterte tuftene F 62 og F 64, men da som usikre emner. På felt IV B er det så mange som 18 bladformede gjenstander, alle i tilknytning til de eldste tuftene (F 36, F 39, F 37). Det er en tydelig tendens til at disse gjenstandstypene blir funnet i tufter som ligger høyest i terrenget, noe som også er en indikasjon på at de udaterte tuftene bør dateres tidlig. Det er imidlertid endel

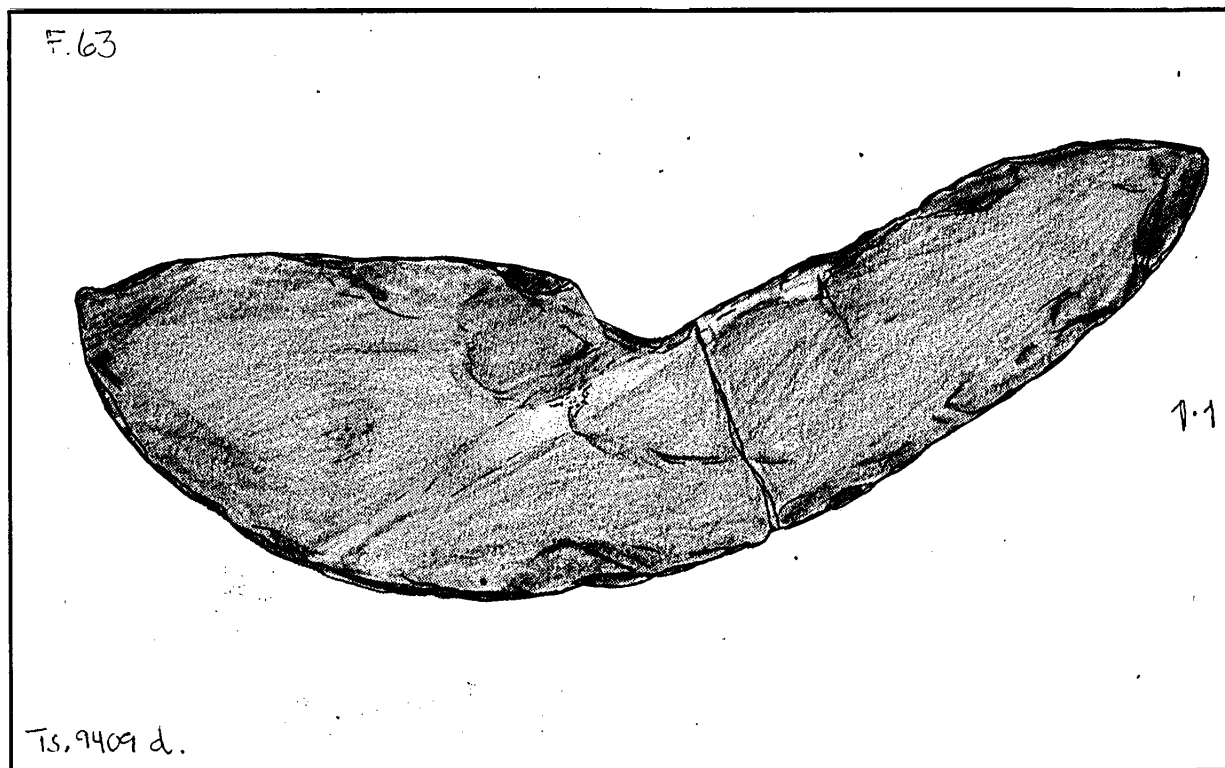
emner innenfor denne gjenstandskategorien i tufter som er i den yngste tuftegruppen, 3400-2700 f.Kr. (F 70, F 72). Det er vanskelig å bestemme emnene helt nøyaktig, da de muligens kan være emner til blant andre eneggede skiferkniver eller andre redskaper. Emnene er tatt med i den bladformede gjenstandskategorien, men siden de er funnet i tufter i den yngste gruppen kan dette tyde på at de likevel ikke tilhører denne kategorien. Emnene bør derfor ikke regnes med i den nedre tidsmessige avgrensningen av bladformede redskaper. Ut fra de morfologiske trekkene, tuftenes beliggenhet i terrenget og 14-C dateringer, er det sannsynlig at både tuftene og redskapene tilhører de eldste tuftegrupper av yngre steinalder. En annen observasjon er at disse redskapene ikke er å finne i yngre tufter enn F 37 og F 39, datert opp til ca. 3600 f.Kr.

Figur 11 Tegninger av bladformede spisser og dobbelteggede kniver

5.4 Eneggede Skiferkniver

Denne kategorien er den største gruppen av skiferredskaper som er funnet på felt IV og V B på Slettnes. Det er også funnet slike kniver i andre felt på Slettnes som daterer seg til tidlig metalltid. Eneggede skiferkniver blir funnet hovedsakelig langs kysten av Nord-Norge og Vestlandet, og de viser en enorm variasjon i størrelse, form og farger. Morfologisk er de beskrevet som buete kniver, der knivbladet med egg utgjør den ene delen og skaftet den andre. Vinkelen mellom skaftet og bladet på knivene fra Slettnes varierer fra de nesten rettvinklede på 80° og helt til 25° vinkel. Formen på bladet er enten rett eller rund hvor bladbredde, lengde og tykkelse varierer. Skaftet varierer i lengde, bredde og tykkelse. Til sammen utgjør alle disse faktorene en variasjonsrikdom hos disse knivene som gjør alle unike i form, og størrelse. Denne redskapsgruppen har vært gjenstand for diskusjoner i den nordnorske arkeologien og ulike tolkningsresultater har gjort seg gjeldende. Det har vært diskusjoner omkring den kronologiske plasseringen, og selv om mange forslag er fremsatt, har det også vært vanskelig å typologisere disse knivene i ett fast mønster.

Figur 12 Tegning av eneggede skiferkniv

Gjessing (1942:92-99) var den første arkeologen som antydte at en typologisering av disse knivene var vanskelig og av liten interesse fordi det ikke fantes noen sørsnkandinaviske prototyper å sammenligne med. Gjessing bidro med å illustrere gjenstandene med tegninger, for deretter å beskrive hver enkelt kniv og dele de i grupper relatert til sted samt en antydning av praktisk bruk. Tidlige publikasjoner av Simonsen (1961,1975) baserer seg på Gjessings beskrivelser og relaterer knivene til kronologiske faser i Varanger uten nærmere definering. Ved undersøkelsene i Iversfjord på Nordkynnhalvøya (E. Helskog 1983:64-67) så Engelstad på skiferknivene med utgangspunkt i Gjessings formale karakteristikk. Først skilte hun mellom de dobbelteggede og de eneggede skiferkniver, deretter så hun på eneggede kniver og delte dette inn i en morfologisk undergruppe hvor kombinasjonen kniver med og uten markert hel ble beskrevet. Til slutt så hun på vinkelen mellom blad og skaft. Hun søkte en kronologisk variasjon med utgangspunkt i morfologiske grupper. Konklusjonen var at de dobbelteggede knivene dominerer i de tidligere fasene av yngre steinalder mens de eneggede dominerer i de senere faser. Størrelse på knivene hadde ingen innvirkning på denne inndelingen. Til slutt antydte hun at knivene fra det store Iversfjordmateriale hadde en lang bruksperiode gjennom hele yngre steinalder og at de ikke kan sies å være en homogen artefaktgruppe. Konklusjonen til Engelstad var i grunnen den samme som både Gjessing og Simonsen tidligere hadde kommet frem til, men denne gang var det gjort med utførlige sammenligninger og grupperinger av knivene, ved hjelp av statistiske analyser.

Andreassens undersøkelser av redskapsmateriale fra Sørøy (Hellefjord og Skarvfjordhavn) (1985:201-202) baseres også på innbyrdes morfologiske forskjeller som går på størrelse og vekt der funksjonene påvirkes av disse faktorene. Hun deler knivene i seks vektgrupper og karakteriserer funksjonen i forhold til foreksempel, skinnskraping og flensing. Andreassen gjorde ikke bruk av den kronologiske inndelingen av dobbelteggede og eneggede kniver fra Engelstads undersøkelser i Iversfjord. Andreassen kunne heller ikke finne noen kronologiske forskjeller mellom eneggede og toeggede kniver i Sørøymaterialet. Andreassen baserte sin undersøkelse på en sammenligning av størrelse på kniver mellom Varanger og Sørøy. Små kniver dominerte i de senere faser av yngre steinalder i Varanger mens Sørøy var dominert av små kniver i de eldre faser av yngre steinalder. Størrelser på skiferkniver hadde dermed ingen kronologisk signifikans for hele skiferknivmaterialet i Finnmark. Knivene ble derfor utelatt i den videre kronologiske analysen til Andreassen, en analyse som kun tok høyde for størrelse på skiferknivene og en sammenligning med materialet fra Varanger.(Andreassen 1985:135-136).

Fra felt IV B og V B har jeg skilt ut de eneggede knivene i tre grupper. Den første gruppen er hele slipte kniver der overgangen mellom skaft og blad er inntakt. Den andre gruppen er emner der ingenting er slipt men hvor overgangen mellom skaft og blad er intakt. Den tredje gruppen er både slipte og uslipte fragmenter hvor bladelen eller skaftdelen kan bestemmes til kategorien eneggede skiferkniver. Til sammen er det 23 eneggede kniver i den første gruppen. Av emner er det 34 og av fragmenter er det til sammen 57, slik at det totale antallet eneggede kniver på felt IV B og V B er 114. Det er brukt forskjellige typer skifferåstoff der 40 % av de eneggede knivene er i rød og rød/kvit skifer, 35% er i grå skifer, 17 % er i grønn skifer og 8 % er i kvit skifer.

Felt	Kontekst	Hele	Fragm.	Emner	Sum	Tuftegruppe
V B	F 50-46		2	1	3	Eldre
“	F 46	2	5		7	Eldre
“	F 47	1	4	2	7	Eldre
“	F 53	2	2	5	9	Eldre
“	F 54	3	5	1	9	Eldre
“	F 75	1	4	1	6	Eldre
“	F 76		2	2	4	Eldre
“	F 62	2	1	2	5	Midtre, tidlig
“	F 63	1	4	2	7	Midtre, tidlig
“	F 64		2	2	4	Midtre, tidlig
“	F 65	2	3		5	Midtre, tidlig
IV B	F 36	1	2	6	9	Midtre, tidlig
“	F 37		2	1	3	Midtre, sen
“	F 32	1			1	Midtre, sen
“	F 33	1			1	Midtre, sen
“	F 70	3	3	3	9	Yngre
“	F 72	3	5	5	13	Yngre
IV B	Heller.stein			1	1	?
“	Bopl.område		11		11	?
Sum					114	

Tabell 12 Samlet antall av eneggede skiferkniver

Fra felt IV B er det 3 kniver som kan defineres som ferdig slipte. Disse knivene er funnet i tuft F 33, F 32 og F 36. Videre er det 8 emner fra IV B, tuft F 36, F 37 ett vest for F 37. Av de 15 fragmentene på IV B er mesteparten funnet i de øvre delene av feltet utenfor og rundt F 36 og F 39. Kun 5 av fragmentene er funnet i tilknytning til de tuftene som ligger nederst på feltet F 32, F 35 og F 37.

Fra hus A- felt V A er det katalogisert fire eneggede skiferkniver. Det ene er et emne Ts. 9406 dv, mens de tre andre, Ts. 9406 ef, eg og fl, beskrives som skaftdeler. Den ene har jeg allerede definert som bladformet spydspiss og de tre andre stiller jeg meg tvilende til at bør sees som eneggede skiferkniver. Alle tre er svært fragmentariske, og det at de er definert som skaftdeler gjør det hele vanskeligere ved at en ikke kan se spor etter vinkel eller tilknytning til bladelen. Jeg velger derfor å ikke ta dem med i denne gjennomgangen av eneggede skiferkniver.

På felt V B er det totale antallet av hele slipte eneggede kniver 20. Av emner er det 26 og av fragmenter er det 42. De aller fleste knivene er funnet i tilknytning til tufter, og felt V B er representert med hele 88 redskaper som kan bestemmes som eneggede kniver. Det er flest kniver, 45 stk. fra den eldste tufteperioden hvor det også er undersøkt syv tufter. Tuftene fra den midtre tidlige tuftegruppe er fire tufter undersøkt ved utgravningene i 1966. Det ble funnet så mange som 21 kniver. Fra den yngre tuftegruppe er det 23 kniver fra de to hustuftene som ligger lavest i felt V B.

Det høye antallet av eneggede kniver på de respektive feltene ville ha vært et flott utgangspunkt for en typologisering av tidligere perioder av yngre steinalder. Som jeg tidligere har nevnt er dette til en viss grad prøvd før uten at det har vært skilt ut noen spesielle grupper eller arketyper som kunne være markører for periodene. (Gjessing 1942, Simonsen 1961,1975, E.T Helskog 1983, Andreassen 1985). De eneggede knivene har en umiddelbar likhet i og med at alle er bøyde med en bladdel og skaftdel, men her stopper likheten. Størrelse og bredde på blad og skaft varierer, formen på knivene, om de er tynne eller tykke og variasjonen på vinkel mellom blad og skaft er også veldig ulike. Et annet viktig morfologisk trekk som det ikke har vært tatt høyde for tidligere, er fargevariasjonene i skiferen. Knivene finnes i grå, grønn, kvit og ensfarget rød til rød og kvit-stripet skifer. Selv om noen kniver viste seg å være relativt like i form og størrelse, hadde de ulike

skiferfarger og motsatt. Hvis jeg skilte ut kniver etter fargekombinasjoner var de høyst ulike i størrelse og form. Jeg så også etter om det kunne være et morfologisk og kronologisk skille som gikk på bladeggens form, da noen egger er rette og andre er runde. Heller ikke her var det noen tendenser som kunne si noe om de med foreksempel rett egg kom før i tid i forhold til de med rund egg. I tillegg så jeg på om vinkel mellom skaft og blad kunne relateres til bladeggens form. Det viser seg at det ikke er mulig å sette noen kronologiske skiller mellom de ulike morfologiske trekkene. Disse resultatene er i aller høyeste grad interessante og kan kanskje vise oss at vår menneskeskapte orden og logiske kombinasjoner ikke alltid kan spores i materiale, men at det finnes andre koder i det som vi i dag ikke klarer å tolke. Uansett viser de eneggede skiferkniver en stor variasjon og formglede som strekker seg over flere tusen år.

Det er flest helt slipte eneggede kniver og emner fra de to tidligste tuftegrupper (5000-4400 / 4400-3900 f.Kr.). Redskapene er i all hovedsak i rød og grå skifer, og stammer fra tuftene i felt V B. Fra den sene midtre gruppen (3900-3400 f.Kr) er det funnet få kniver inne i tuftene, og de aller fleste er funnet i boplassområdet på felt IV B. Videre utover og i overgangen til den yngre tuftegruppen, med tuftene F 70 , F 72, (3400-2700 f.Kr.) ser det ut til at det er en dreining bort fra den røde skiferen og over til den grønne og grå skiferen, hvor den grønne er dominerende. Den røde og rød/kvit stripete skiferen ser ut til å dominere i tufter som tilhører den eldste tuftegruppen. De grå skiferknivene har en klar overvekt i tuftene F 62-65, felt V B, som er i den tidlige midtre tuftegruppe, mens de grønne og grå knivene er å finne i den yngre tuftegruppen. (tabell 13).

Dette er på ingen måte et morfologisk trekk som kan brukes i en kronologi av kniver, men en observasjon fra et begrenset materiale. Dette fordi det er funnet skiferkniver i alle fargevarianter som fordeler seg over alle periodene av yngre steinalder. Det er også funnet eneggede kniver i tufter som daterer seg i enda yngre tufter enn det som jeg har med i oppgaven. Hvis en kun ser på fargene i skiferen har det kanskje hatt en betydning for folkene på Slettnes. Jeg tror fargevalget av skifer var viktig siden knivene er representert med så mange farger og fargemønstre noe som forøvrig gjelder alle redskaper. Fargevalget er en dimensjon som kan bringe inn flere aspekter ved en tolkning av yngre steinalder. Dette fordi farger og fargevalg har vist seg å ha en viktig betydning for folks symbolske, sosiale, religiøse og rituelle liv. Mulighetene er tilstede i dette materialet for også å fokusere på farger i tillegg til å studere råstoff og anta praktisk bruk.

Tufteperiode	Rød-Rød/kvit str.	Grå	Grønn	Kvit	Sum
Eldre 5000-4400 f.Kr	26	12	3	5	46
Midtre, tidlig 4400-3900 f.Kr	10	14	2	2	28
Midtre, sen 3900-3400 f.Kr	9	4	4	1	18
Yngre 3400-2700 f.Kr	1	10	10	1	22
Sum	46	40	19	9	114

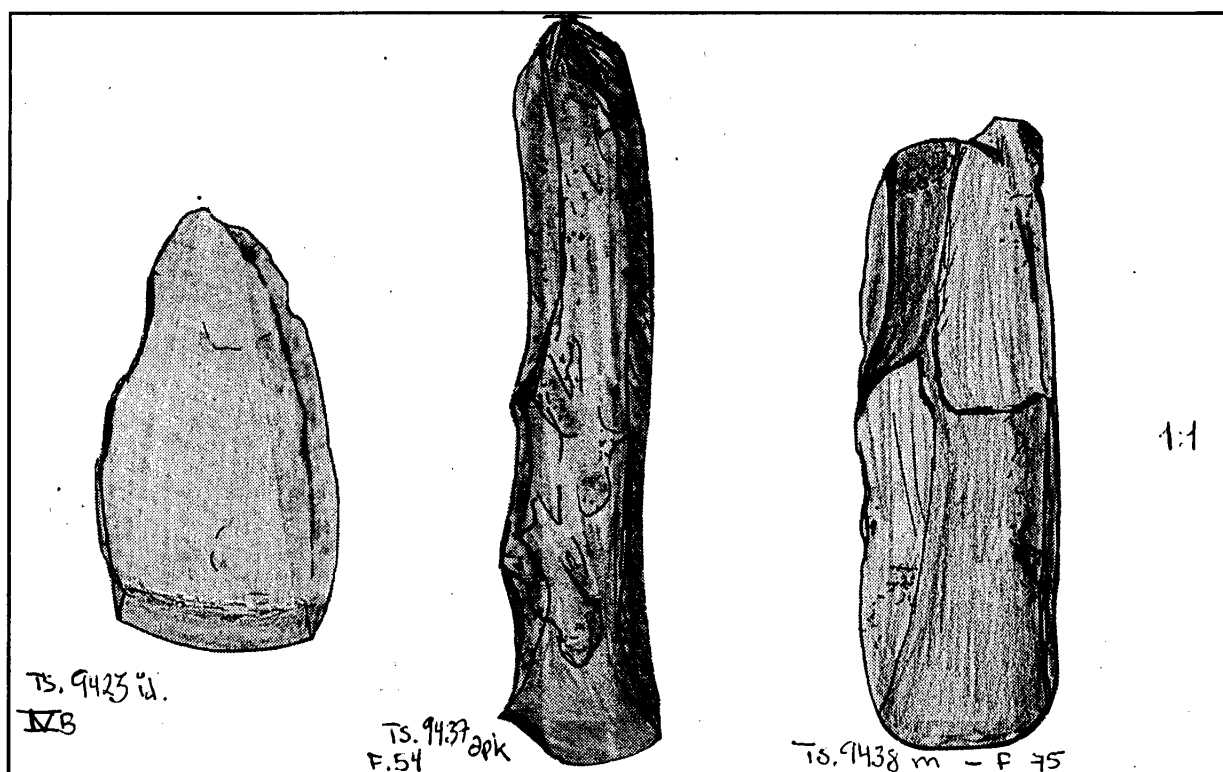
Tabell 13 Fargefordeling i tuftepegruppene, slipte eneggede skiferkniver, emner og fragmenter.

5.5 Skiferøkser / Meisler

Denne redskapstypen på Slettnes kjennes fra alle de undersøkte feltene. Betegnelsen på disse redskapene er veldig diffus i den nordnorske forskningslitteraturen, og det er ikke noe avklart morfologisk skille mellom økser og meisler. (Gjessing 1942, Simonsen 1975, Engelstad (E.Helskog)1983, Andreassen 1985). Det er derimot laget to stilmessige skiller mellom øksene basert på form og størrelse. I Nord-Norge brukes betegnelser som: spissnakkede ovale økser, spissnakkede trinnøkser, krumryggede og rektangulære huløkser, rektangulære tverrøkser, tynnakkede økser, tynnbladede meisler, bredeggede meisler og hulmeisler. Det skilles også mellom delvis eller helt slipte økser/meisler. (Gjessing 1942). I det siste er det også kommet noen nye typebetegnelser som foreksempel flate tosidige økser, små uregelmessige økser, flate rundeggede økser og tunge grovhogde økser (Myklevoll 1997).

Funksjonen til denne redskapstypen har tidligere vært antydnet i litteratur der bla. Engelstad (E.Helskog:1983:93) hevder de må ha vært brukt til trebearbeiding ved siden av hogging. Andreassen (1985:200) mener at meislene på grunn av den kystnære tilhørighet må ha vært brukt som hår/pels-skrapere. Dette belegger hun med analogier fra polarområder der redskapene ble brukt i sammenheng til skinnbåten. Felles for Engelstad og Andreassen er at de ikke definerer forskjellene på økser og meisler, de skiller heller ikke mellom form, størrelse eller farge. Alle de katalogiserte øksene/meislene fra Slettnes er relativt små, og i publikasjonene fra Slettnes er det ikke gjort noe entydig skille mellom økser og meisler. Det kommer heller ikke klart frem om det skilles mellom økser/meisler som er ferdig slipt med egg og emner (Hesjedal 1996:177).

Jeg har undersøkt øksene/meislene som en samlet enhet, fordi materialet er såpass entydig og ensartet. Jeg skiller imidlertid mellom de med bearbeidet slipt egg og emner. Det er 21 økser/meisler som er tilhugget og delvis slipt. Alle 21 har tydelig egg slik at de kan karakteriseres som redskaper, men veldig få er slipt over det hele. Videre er det er 10 emner i denne redskapskategorien som alle er tilhugget men uslipte.

Figur 13 Tegning av skiferøkser/meisler

I valget av farge på skiferen ser det ut til at den grå skiferen har vært dominerende. Hele 74% av øksene/meislene, både ferdige og emner, er i grå skifer, mens 13% er kvit og 6,5% rødbrun og grønn skifer. Av prenene er 4 grå og 1 i rød skifer. Størrelsen på øksene/meislene varierer fra 4 til 13 cm i lengde og 1 til 6,5 cm i bredde på de redskapene med slipte egger. Emnene har en større variasjon fra 5,5 til 15 cm i lengde og 2,3 til 8 cm i bredde. Det er eksempler på retteggede og tverreggede økser/meisler, og noen har konvekse egger. Tykkelsen på redskapene varierer fra den tynneste meiselen på 0,4 mm til en jevn spredning fra 0,7 mm og 1,1 cm, til den tykkeste og største øksen på 2,6 cm. Gjennomsnittstykkelsen på øksene/meislene er på 0,92 mm, og gjennomsnittsbredde er på 2,7 cm. Lengden på øksene/meislene er vanskelig å vurdere siden flere

er brukket. Ut fra de målingene som er gjort på bredden til øksene/meislene kan det muligens være et skille mellom ulike typer økser omkring 2,8 cm og 3,0 cm. Redskapene endrer form ved dette skillet, det ser ikke ut som de karakteristiske store og tykkbladete økser er smalere enn 3,0 cm. Øksene som er smalere enn 3,0 cm, er igjen ikke så grove og tunge i formen. Denne delingen kan muligens brukes som et forslag til å skille mindre økser fra meisler på Slettnes.(se tabell 14).

<u>Tuft/Felt</u>	<u>Ts.nummer</u>	<u>Farge</u>	<u>Bredde</u>	<u>Lengde</u>
IV B,F 39	Ts. 9423 vi	Grå	6,7 cm	13,7 cm
F 64	Ts. 9410 ai	Grå	4,6 cm	8,6 cm
F 76	Ts. 9412 ap	Grå	3,5 cm	8,6 cm
IV B,F 33	Ts. 9423 gs	Grønn	3,4 cm	9,0 cm
IV B,F 36	Ts. 9423 ik	Kvit	3,3 cm	5,9 cm
IV B,F 36	Ts. 9423 kw	Grå	3,0 cm	< 3,9 cm
F 72	Ts. 9440 gy	Grå	3,0 cm	6,9 cm
IV B,A 10	Ts. 9423 add	Grønn	2,8 cm	6,1 cm
F 46	Ts. 9404 an	Grå	2,7 cm	< 6,2 cm
F 75	Ts. 9438 m	Grå	2,7 cm	8,4 cm
IV B,F 36	Ts. 9423 es	Grå	2,6 cm	5,2 cm
IV B,F 36	Ts. 9423 gp	Kvit	2,6 cm	< 4,3 cm
IV B,F 36	Ts. 9423 eu	Grå	2,3 cm	9,5 cm
F 64	Ts. 9410 l	Hv/rød str.	2,3 cm	10,7 cm
F 54	Ts. 9437 apk	Grå	2,2 cm	10,0 cm
F 54	Ts. 9437 qo	Kvit	2,0 cm	4,4 cm
IV B,F 36	Ts. 9423 id	Grå	1,7 cm	3,9 cm
F 75	Ts. 9438 dv	Grå	1,4 cm	< 2,8 cm
IV B,F 33	Ts. 9423 gd	Rødbrun	0,9 cm	3,7 cm
IV B,grusl.	Ts. 9423 yu	Rødbrun	0,8 cm	0,8 cm
F 53	Ts. 9437 ars	Grå	0,8 cm	5,9 cm

Tabell 14 Skiferøkser/meisler, helt og delvis slipte

I felt IV B er det funnet 12 økser/meisler. Den største øksen er funnet på dette feltet i hustuft F 39. I hustuftene F 33 og F 36 er det funnet til sammen 8 økser/meisler, men disse er mindre. Det er to økser/meisler som ikke kan knyttes til noen hustuft, èn er funnet i gruslaget utenfor to hustufter, èn øks/meisel er funnet ved anlegg 10. Til slutt er det ett emne som er funnet i hustuft F 32. Dette kan være emnet til en bryne.

På felt V B er det fra den vestlige delen av feltet, tuft F 46, F 50 - F 46, F 53 og F 54, funnet fire økser/meisler, hvor en av dem er et emne. I tuftene F 62 og F 64 er det funnet to emner og to ferdige redskaper samt en meisel. Fra den østlige delen av feltet i hustuft F 72, er det funnet en slipt øks/meisel med egg og ett mulig emne. Fra tuft F 75 er det 2 økser/meisler med slipt egg og 3 mulige emner. Den siste tuften med slike funn er F 76. Herfra kommer en større øks/meisel og ett emne.

Felt	Kontekst	Hele	Fragm	Emner	Sum	Tuftegruppe
V B	F 50-46			1	1	Eldre
“	F 46	1			1	Eldre
“	F 53	1			1	Eldre
“	F 54	2		1	3	Eldre
“	F 75	2		3	5	Eldre
“	F 76	1		1	2	Eldre
“	F 62			2	2	Midtre, tidlig
“	F 64	2			2	Midtre, tidlig
IV B	F 36	6			6	Midtre, tidlig
“	F 39	1			1	Midtre, tidlig
“	F 33	2			2	Midtre, sen
“	F 32			1	1	Midtre, sen
V B	F 72	1		1	2	Yngre
IV B	A 10	1			1	?
“	Bopl.omr	1			1	?
					31	

Tabell 15 Samlet antallet av meisler/økser

Økser/meisler er funnet i 13 tufter i de aktuelle feltene på Slettnes. To av tuftene har funn av usikre emner, slik at det er så mange som 9 tufter som ikke har funn av økser/meisler. Kronologisk er det påfallende mange økser/meisler fra tufter som kan dateres innenfor den eldste og tidlig midtre tufteperioden (5000-4400 / 4400-3900 f.Kr.). Hele 24 økser/meisler, både med slipte egger og emner plasserer seg i de eldste tuftegruppene fra yngre steinalder. Videre kan 4

økser/meisler både slipte og emner tolkes til den sene midtre tufteperiode og bare 2 økser/meisler plasserer seg i den yngste perioden av tuftegrupper.

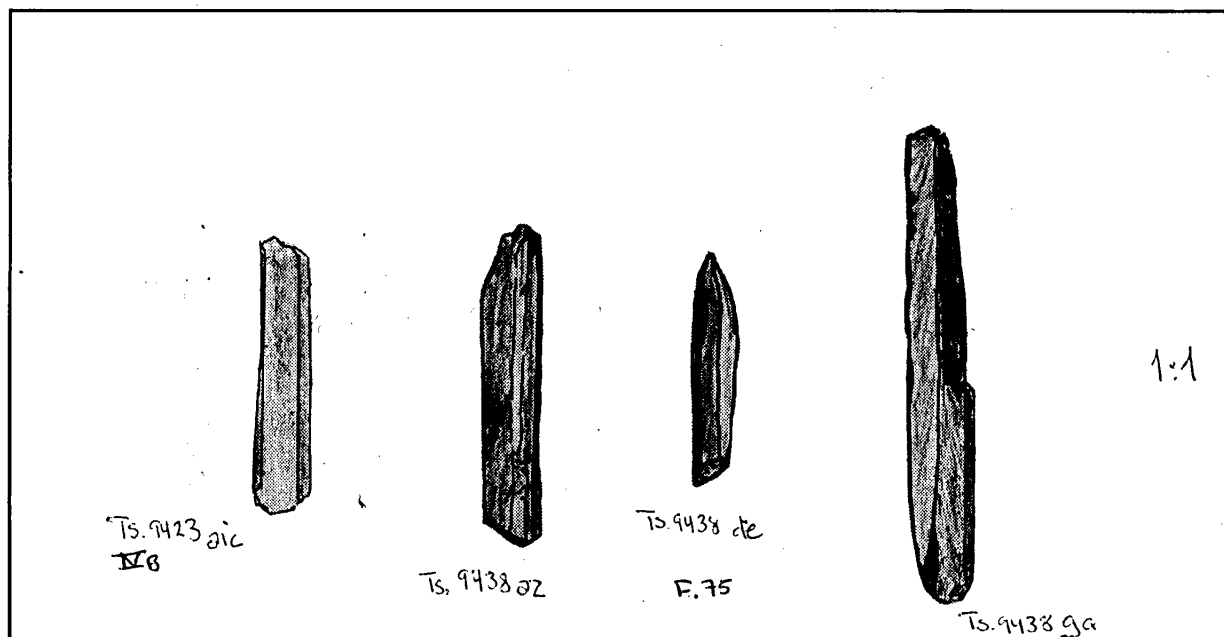
5.6 Prener

Det er 5 redskaper jeg definerer som prener. Dette er redskaper som er sylskarpe og antakeligvis brukt til å stikke eller bore hull i foreksempel skinn eller annet bløtt materiale. (Gynther m.fl,1983:27). Det er ikke funnet mange prener på Slettnes, og i Slettnes publikasjonen (Hesjedal mfl.1996:177) er det beskrevet flere enn det jeg har kommet frem til. Prenene er kun karakterisert som slipte skiferartefakter med spiss.(ibid). Jeg har valgt femkantet tverrsnitt som definerende for prener, det vil si at de er fasettslipt med 5 flater på langs. Denne karakteristikken skiller seg fra Nyelvspissene som er firesidig og med et rombisk tverrsnitt. Bredden på prenene er fra 0,5 til 0,8 cm, noe som er mindre for Nyelvspisser.

Det er funnet fem prener på Slettnes; tre i tuft F 75 og en i tuft F 62 To av redskapene fra F 75 Ts. 9438 az og gq, var opprinnelig klassifisert som pilespisser. Den siste prenen er funnet på felt IV B mellom tuft F 40 og F 30. Fire av prenene er i grå skifer og den siste er rød. Den som er i rød skifer og fra tuft F 75 kan muligens også være en del av en Nyelvspiss, men bladbredden er mye mindre enn for Nyelvspissene som er fra ca. 1,0 cm og oppover. Alle fem prenene er funnet i hustufter som tilhører de to eldste tuftegruppene, (5000-4400 / 4400-3900 f.Kr).

Felt	Kontekst	Hel	Fragm	Emne	Tuftegruppe	Annet
IV B	Bopl.område	1			?	0,7 cm.bred, fragment
V B	F 75	1			Eldre	0,7 cm.bred
	F 75	1			Eldre	0,8 cm.bred. fragment
	F 75	1			Eldre	0,5 cm bred
	F 62	1			Midtre, tidlig	0,7 cm bred

Tabell 16 Alle fem prener fra felt IV B og V B med målt bredde

Figur 14 Tegning av skiferprener

5.7 Andre redskaper og udefinerbare artefakter

Det finnes noen få kategorier skifergjenstander på felt IV B, V A og V B som ikke er tatt med i denne oppgaven. Det er også en hel del skiferartefakter som ikke lar seg definere og som er ubestemmelige. Disse gjenstandene er så fragmenterte og enkelte så grovt tilhugget at det var vanskelig å ta dem med i analysen. Det er 78 uidentifiserbare artefakter fra feltene IV B og V B. (se tabell Appendiks. 6). I kategorien "av andre skifergjenstander" som ikke er tatt med finnes bla. kjerner av skifer som er funnet på de fleste feltene. Det er imidlertid ikke funnet skiferkjerner på felt V A noe som er merkelig siden det er funn av skifergjenstander her. På felt IV B er det funnet 6 skiferkjerner og på felt V B er det funnet 21 skiferkjerner. Dette er ikke noe høyt antall hvis en tar i betraktning at skifer er best representert av alle råstoffstyper i store deler av yngre steinalder. Årsaken til at det ikke er blitt funnet så mange skiferkjerner kan kanskje være at ferdige gjenstander er brakt til boplassen på Slettnes fra andre steder langt borte fra eller andre boplasser i regionen. (Hesjedal 1996: 171). Det er også funn av slipeheller og bryner på alle felt innenfor yngre steinalder og tidlig metalltid på Slettnes. På felt VA er det funnet 5 slipeheller/steiner. På felt IV B er det funnet 4 slipeheller/steiner og på felt V B er det funnet alt 21 slipeheller/steiner. Bruken av slipehellene/steinene har sannsynligvis vært til grovsliping,

finpussing og skjerpning av spisser og kniver. I tillegg er det funnet et stort antall pimpstein med slipespor, funn som viser at også disse har vært brukt til sliping og skjerpning av skiferartefakter, samt til sliping av bein, horn og tre.(op.sit: 172).

5.8 Skifergjenstander og kronologi på Slettnes - en sammenlignende diskusjon

I det forutgående har jeg gått gjennom de tidlige skifergjenstander på Slettnes og blant annet undersøkt om nærmere underinndeling i grupper var mulig. Jeg har også sett på typenes utbredelse i tid og rom på Slettnes. Det har vært en utfordring for meg at gjenstandsmaterialet relatert til 14-C daterte tufter på Slettnes ikke samsvarer med den etablerte kronologien for yngre steinalder i Nord-Norge. Dette skyldes til dels at kronologien i utstrakt grad er basert på et materiale fra et svært begrenset område, nærmere bestemt fra Varangerfjorden (se kap 4). På den annen side har det også vært befriende at materialet ikke "passet" inn i en eksisterende kronologi. Jeg har dermed fått vurdere materialet fritt, uten i første omgang å måtte ta kronologiske og typologiske hensyn til om det passet med Varangermaterialet. På Slettnes tyder alt på at det er enkelte faktorer i det arkeologiske materialet som ikke kan føyes inn i den etablerte kronologien av yngre steinalder.

Fordi undersøkelsene fra Slettnes fremviste mange 14-C-dateringer som var tidlige i forhold til den etablerte kronologien til gjenstandsmaterialet, kom det et forslag til en endring av kronologien for Finnmark (Hesjedal mfl.1996:187-188). Forslaget går blant annet ut på å skyve den første perioden av yngre steinalder tilbake 500 år i forhold til den etablerte kronologien. Den kronologiske inndelingen for yngre steinalder ble foreslått som følgende: periode I 5000 - 4000 f.Kr., periode II 4000 - 3300 f.Kr og periode III 3300 -2000/1800 f.Kr. (ibid).

Bakgrunnen for tilbakedateringen av periode I til 5000-4000 f.Kr. er en rekke dateringer fra yngre steinalder kontekster, som er tidligere enn 4500 f.Kr. Disse tidlige dateringer fra hus A, tuft F 53 og F 54 på Slettnes ble sammenlignet med lokaliteter i Varanger i Øst-Finnmark og Finland som hadde sammenfallende tidlige 14-C-dateringer. På Slettnes er hus A felt V A, sammenlignet kronologisk med følgende lokaliteter i Varanger : to tufter (tuft 6, på Mortensnes, og hus A, på Advik), en åpen bolass ("Lossoas hus") og en gravrøys (røys C, på Gropbakkeengen). I tillegg

ble det også sammenlignet med 14-C-dateringer fra to kamkeramiske lokaliteter i Finland. Alle dateringene sammenfalt rundt 5000 f.Kr, slik at den øvre grense for yngre steinalder ble forskjøvet og omfatter dermed hele Finnmark. Inventaret i periode I karakteriseres først og fremst av chertspisser med spiss basis samt Slettnespilene, men det finnes også Nyelvspisser og slipte skiferkniver (Hesjedal m.fl.1996:202). I denne perioden er det fortsatt utstrakt bruk av harde bergarter. (op.cit:160).

Periode II, 4000 - 3300 f.Kr. karakteriseres av en klar dominans av skifer som råstoff. Av skifergjenstander er det vanlig med dobbelteggede kniver og Nyelvspisser. I tillegg kjennetegnes perioden av bladformede spisser og eneggede skiferkniver (Hesjedal m.fl.1996:206)

Med begynnelsen av periode III, 3300 - 2000/1800 f.Kr. opphører Nyelvpiler, de dobbelteggede knivene og bladformede spisseene. De eneggede skiferkniven samt en ny type spydspiss med tange og rette eller spisse mothaker, regnes som karakteristisk for denne perioden (op.cit:209).

Jeg har i kapittel 3.1 knyttet en del usikkerheter til 14-C-dateringer fra Slettnes, fordi det ikke ble foretatt treartsbestemmelser av prøvene. Imidlertid er det et uvanlig stort antall dateringer fra Slettnes, og som vist stemmer de godt overens med en gradvis flytning nedover i terrenget. Det vil si at det synes å være generell overenstemmelse mellom 14-C-dateringene og en forflytning i forhold til strandlinjen. Tilbakedateringen av periode I, er heller ikke i konflikt med dateringer fra Øst-Finnmark og Finland. Jeg velger derfor i det følgende i store trekk å akseptere de foreliggende dateringer, selv om jeg er klar over at det er store usikkerheter knyttet til dem. Imidlertid er mitt hovedmål heller ikke en finjustering av kronologien, men først og fremst en påvisning av visse uoverensstemmelser mellom Slettnesmaterialet og de eksisterende kronologisystemer. Det viser seg nemlig at de fleste gjenstandstyper i skifer har en langt større tidsmessig utbredelse i tid enn både den etablerte kronologien basert på Varangermaterialet, og det nye kronologiforslaget basert på Slettnesmaterialet.

Det er 10 Slettnespiler fra felt IV B, V B (tuft F 53, 54, 75 og 47) og hus A, samt 15 Slettnespiler fra boplass lag 1 - felt V A. Disse pilene viser en jevn bredde og har mindre variasjoner på lengden. Pilene består utelukkende av råstoff fra gråskifer (hvor noen er silifiserte). I det nye

kronologiforslaget er de foreslått til periode I, (5000 - 4000 f.Kr.). Den nedre tidsavgrensningen til disse redskapene er noe uklar, og det blir tatt høyde for at Slettnespiler blir borte i periode I. Dette stemmer, men Slettnespilene tilhører imidlertid bare den første delen av perioden og ser ut til å opphøre rundt 4400 f.Kr. ut fra de eldste daterte tuftegrupper.

Det er så mange som 67 Nyelvspisser, og de varierer i uttrykk innenfor en karakteristisk spisstype. Nyelvspissene ble funnet i nesten alle de undersøkte tuftene på felt V B og over hele boplassområdet på felt IV B. Det er poengtert i det nye kronologiforslaget at Nyelvspissene kommer inn i slutten av den tidligste perioden 5000-4000 f.Kr, og har sin viktigste bruksfase i det fjerde årtusen før kristus (Hesjedal m.fl.1996:175). Det kan synes for meg at Nyelvspissene er den gjenstandstypen som har flest funn relatert til den eldste tuftegruppen 5000-4400 f.Kr. Nyelvspissene strekker seg imidlertid også utover alle tuftegruppene med en nedre tidsgrense på omkring 3000 f.Kr, noe som også samsvarer med Øst-Finnmark (se kap 4.3). Tidsavgrensningen for Nyelvspissene tilhørende alle tufteperiodene samsvarer med det nye kronologiforslaget bortsett fra at den nedre avgrensningen er satt til 3300 f.Kr i det nye kronologiforslaget. Her er det også antydning at det ser ut til å være et tidsskille mellom Nyelvspisser med trekantbasis og de med tange. Nyelvspisser med trekantfasett finnes bare i den eldste tuftegruppe, men det er imidlertid funn av Nyelvspisser med tange i to tufter tilhørende den eldste tuftegruppen. Dette betyr at spisser med tange og trekantfasett opptrer likt, mens Nyelvspisser med trekantbasis ikke er i tuftegruppene etter 3900 f.Kr.

Gjenstander som Nyelvspisser, eneggede skiferkniver og bladformede spisser er i det nye kronologiforslaget knyttet opp mot periode II (4000-3300 f.kr.). Siden jeg har sett de bladformede spissene og dobbelteggede knivene under ett velger jeg også å plassere disse kronologisk sammen til de ulike tuftegruppene. De dobbelteggede knivene er i følge det nye kronologiforslaget satt i sammenheng med periode I (5000-4000 f.Kr.), mens de bladformede spissene er markør for periode II (4000-3300 f.Kr.) (Hesjedal m.fl:173, 175). Hovedtyngden av bladformede spisser og dobbelteggede kniver hører inn under de eldste tuftegrupper på Slettnes, 5000-4400 / 4400-3900 f.Kr. Det er så mange som 15 dobbelteggede kniver, og 21 bladformede spisser. Redskapene avtar i mengde i løpet av periodene og de finnes ikke lenger i tufter med en nedre dateringsgrense rundt 3600 f.Kr. I følge det nye kronologiforslaget (Hesjedal m.fl. 1996:

173, 175), har de dobbelteggede kniver og bladformede spisser på Slettnes samme datering som i Varanger (Schanche 1988:102/110-111). Denne gjenstandskategorien har i andre publikasjoner blitt datert til senere perioder enn det som er fremkommet i denne undersøkelsen og i det nye kronologiforslaget. Olsen (1994:55) daterer de bladformede spissene og dobbelteggede knivene i en senere periode II, (3700-3000 f.Kr.). Han bruker Varangermaterialet som utgangspunkt for denne inndelingen. Dette er noe senere enn materialet fra Slettnes antyder og denne lille kronologiske forskjellen mellom Slettnes og Varanger bør muligens ikke sees på som et kronologisk skille, siden skifermaterialet i Varanger ikke har hatt en innbyrdes kronologisk og metodisk gjennomgang.

Det er så mange som 114 eneggede skiferkniver fordelt på nesten alle tufter på feltene IV B og V B. Variasjonen er stor innenfor denne typen og dette gjelder for alle tidsperiodene de opptrer i. I det nye kronologiforslaget er de eneggede skiferkniver tilstedeværende i slutten av den første perioden av yngre steinalder 5000-4000 f.Kr., og det antas at de eneggede knivene øker i antall utover i periode II, 4000-3300 f.Kr, for så å forsvinne i løpet av tidlig metalltid. Ut fra de kronologiske inndelingene jeg har gjort av tuftene ser det ut til at de fleste eneggede kniver er funnet i den eldste og tidlig midtre tuftegruppene på Slettnes 5000-4400/4400-3900 f.Kr. Dette sier imidlertid ingenting om utbredelse generelt, men viser at eneggede kniver både finnes i de tidlige og sene tuftegrupper. Det er også funn i de yngre tuftegruppene, dette viser at de eneggede skiferknivene har en lang tidsmessig utbredelse fra rundt 5000 f.Kr. og gjennom hele yngre steinalder og inn i tidlig metalltid til omkring 1000 f.Kr (Hesjedal m.fl.1996:173). Det viser seg også at det er en tendens til at det er mer bruk av rød skifer i de eneggede knivene i de tidligste tuftegrupper, mens grå ser ut til å holde seg jevnt fordelt på alle tufteperioder. Grønn og kvit skifer ser ut til å være lite representert i materialet generelt, likevel ser det ut som om grønn skifer holder seg i de sene og yngre tuftegrupper (se tabell 13).

På feltene IV B og V B er det til sammen 31 økser/meisler. Alle har samme tidsmessige avgrensning som dobbelteggede kniver og bladformede spisser. Øksene/meislene har imidlertid en jevn fordeling i alle tuftegrupper fra-ca 5000 f.Kr. til en nedre grense omkring 3500 f.Kr. Øksene/meislene har ikke fått noen fremtredende plass som periodemarkør i det nye kronologiforslaget. Det eneste som er presisert er at økser/meisler som blir funnet i tufter som er 14-C-datert tidlig, ofte er små og kun slipt på egg. Derimot er de senere økser tilhørende tidlig

metalltid ofte helstipte (Hesjedal m.fl 1996:177). Det er kun 13 tufter som har hele økser/meisler representert av 26 undersøkte tufter på feltene IV B, Hus A/V A og V B. Det er funnet flest økser i tufter tilhørende den eldste og tidlig midtre tuftegruppe 5000-4400 / 4400-3900 f.Kr. (i alt 23 økser/meisler av 31). I den yngste tuftegruppen er det kun funnet en hel øks samt et emne (tuft F 72).

Prenene har også en veldig tydelig avgrensning til de eldste tuftene på Slettnes. Tre av prenene er funnet i tuft F 75 og en i F 62, felt V B. Den siste er funnet på boplassområdet felt IV B. Dermed kan man antyde bruken av disse innenfor 5000-4000 f.Kr. Deretter ser det ut til at det er et gap på over 1500 år før de dukker opp igjen i tuft F 81, felt V C som tilhører den siste fasen av yngre steinalder.

Av totalt 279 gjenstander fra alle kategoriene er 48 % av materialet knyttet til den eldste tuftegruppen 5000-4400 f.Kr. Her skal det også tas med at materialet stammer fra 8 av i alt 27 undersøkte tufter. I den tidlige midtre tuftegruppe, 4400 - 3900 f.Kr, finner vi 16,9 % av materialet i 6 undersøkte tufter av i alt 27. Fra den midtre sene tuftegruppen, 3900 - 3400 f.Kr., stammer kun 4, 6 % av materialet, fordelt på 9 tufter av i alt 27 undersøkte. I den yngre tuftegruppen 3400 - 2700 f.Kr er 16,1 % av materialet fordelt på 4 tufter av i alt 27 undersøkte. Den resterende prosenten på 14,3% er gjenstandsmateriale som ikke kan relateres til tufter, men er funnet i områdene utenfor hustuftene, felt IVB.

Når det gjelder bruken av ulike typer steinråstoff i de forskjellige periodene i yngre steinalder er det flest hele skiferredskaper i tufter som tilhører de to eldste tuftegruppene (se også kap. 4.4). Dette er påfallende fordi det dominerende råstoffet ellers er chert. Antallet skiferredskaper i de yngre periodene minker, samtidig som skifer blir det dominerende råstoffet. I den første tufteperioden er det ca. 82 % avslag av harde bergarter mens det kun er ca. 18 % skiferavslag. I den tidlige midtre tufteperiode er dette snudd opp- ned ved at de harde bergarter er representert med ca. 17% av avslagene, mens avslag i skifer dominerer med hele 83 %. Slik sett er det en tydelig dreining mot bruk av skifer som råstoff rundt 4000 f.Kr slik det også er presisert i publikasjonen fra Slettnes (Hesjedal m.fl. 1996: 160).

Hva er det som skal prege en periode, eller skille overgangene fra en periode til en annen? Er det skifte av råstoff eller er det nye typer i gjenstandsmaterialet som kommer inn? Disse faktorene har mye å si for beskrivelsen av de ulike periodene som også må avspeile endringer i samfunnene på Slettnes i tidlig yngre steinalder. Det må uansett mer forskning til rundt overgangsproblematikken eldre/ynge steinalder i Nord- Norge, hvor større områder av Finnmark og Troms bør vurderes sammen med materialet fra Slettnes. I og med at utgangspunktet i denne gjennomgangen har vært å se på gjenstandstypenes utbredelse i tid og rom på Slettnes, viser denne gjennomgangen også hvor vanskelig det er å lage en entydig kronologi for hele Finnmark, basert på det materialet som finnes. Selv om det nye kronologiforslaget tar høyde for en rekke variasjoner i materialet over tid, viser det likevel at gjenstandstypene har en lengre brukstid enn antatt. Selv på en lokalitet som Slettnes er variasjonene innenfor hver enkelt gjenstandstype relativt stort, noe som viser hvor vanskelig det kan være å lage en entydig kronologi for hele Finnmark.

6 Det empiriske materialet og fagtradisjonene

I dette kapitlet skal jeg se nærmere på hvordan evolusjonisme som en erkjennelsesmessig forutsetning har påvirket arkeologien og klassifiseringen av gjenstander. Slik vil jeg sette Slettnesmaterialet i fokus i den evolusjonistiske diskurs. Videre vil jeg komme inn på periodebegrepet og de underliggende forventningene om en gradvis utvikling innenfor det sosiale evolusjonbegrepet. Til slutt vil jeg se på den typologiske tradisjon og hvordan det har forandret seg etter hvert som arkeologien som fagdisiplin utviklet seg både metodisk og teoretisk. Dette innebærer et tilbakeblikk på Thomsens treperiode-system til den moderne kritikk og de post-prosessuelle tilnæringsmåter. Her vil jeg for eksempel komme inn på hvilke holdninger som ligger bak Gjessing og Simonsens typologiske og kronologiske oppstillinger.

6.1 Evolusjonismen - en underliggende tanke i klassifisering ?

Gjennom arbeidet med et gjenstandsmateriale er det mange gamle og nye innfallsvinkler som en må ta stilling til. Gjenstandene er ting som er laget og brukt av mennesker. De er relativt små, og lette å få inntrykk av som enheter, i motsetning til for eksempel kompliserte bygningsmessige strukturer. Gjenstandene er opplevelser for hånden og for øyet, og de kan gi en romlig fortettet informasjon om fortidige samfunn (Skandfer 1996:47). Et materialstudium får en også til å tenke på de lange tradisjoner for hvordan et materiale blir beskrevet og hvordan det tidligere har blitt typologisert og klassifisert. For å forstå hvorfor en fortsatt på mange måter arbeider med et materiale på denne måten må vi se på utviklingen av arkeologien som fag og hvordan fagtradisjonen påvirker oss som utøver faget i dag.

Skandinavisk arkeologi på 1800 tallet var opptatt av å befestet seg som en fagtradisjon i likhet med andre områder som blant annet geologi, botanikk og zoologi. Alle fagene var opptatt av å finne en vitenskapelig kode for å dele forskjellige typer gjenstandsfenomen i grupper og klasser. Den arkeologiske metode og vitenskap fikk sitt gjennombrudd med Thomsens "Ledetraad til nordisk Oldkyndighet" fra 1836, hvor han skilte mellom tre forhistoriske perioder, nemlig steinalderen, bronsealderen og jernalderen. Denne inndelingen ble sett på som en

vitenskapeliggjøring av arkeologien, og et videre fremskritt bort fra den eldre formen for fortidsforskning som holdt seg til myter, fortellinger og ikke minst den bibelske lære om at skapelsen hadde funnet sted ca. 4000 år f.Kr. (Klindt-Jensen 1975).

Oppkomsten av den vitenskapelige arkeologien på 1800-talet må forstås ut fra sin samtid. Ved overgangen til det 19. århundret skjer det store omveltninger i den europeiske tenkemåten, hvor historie, opprinnelse og evolusjon ble sentrale begreper. De aller første kulturelle evolusjonister mente at menneskeheten var gått gjennom en rekke kulturelle stadier som kulminerte med den vestlige sivilisasjon. De primitive samfunn rundt om på jorden ble sett på som levende museum for tidligere stadier, og arkeologiens funn ble benyttet som en dokumentasjon og bevisgjøring av dette. Etter hvert ble Darwins teorier om den biologiske evolusjon (*On the Origin of Species* 1859) også overført på det arkeologiske begrepsapparat i typologisering av gjenstander (Klejnstrup- Jensen 1978, Svestad 1995). Søken etter gjenstandenes opprinnelse kunne ikke bare sees i det ytre, men avdekte også sitt indre ved å bli gjenkjent i dypet av mennesket. Analogiene trådte frem mellom den europeiske oldtida og "samtidige ville kulturer" i form av våpen, redskaper, graver osv. Analogien var ikke basert på ytre likheter, men på de indre egenskaper og slektskapsammenhenger som for eksempel at gjenstandene eller den ene typen eller arten har utviklet seg fra den forrige. Thomsens inndeling av oldsakene i et treperiodesystem viste de generelle fikserte eller suksessive tilstandene ved livet selv, slik biologien åpenbarte dette. Det var ikke "systemet" som var det essensielle, men måten tredelingen dannet relasjoner og knyttet seg til de ulike funksjonelle og historiske nivåene i organismen og i livets utvikling (Svestad 1995:181).

Periodeinndelingen og klassifiseringen er indirekte preget av at vi følger tanken om en innebygd biologisk uunngåelig utvikling, hvor analoge avbildninger av andre kulturers utvikling og teknologi blir det som setter standarden for det vestlige fremskrittet og utviklingsnivå. Ut fra et filosofisk perspektiv hevdet den franske filosofen Foucault at *fortolkning* og *formalisering* er de eneste analyseformene for den moderne tanke (Svestad 1995:53-71). Teorien om fortolkning relaterer seg til hva oldsakene betyr, og kan sees på som et generelt trekk ved oldtidsgranskning og arkeologi gjennom hele 1800-tallet. Teorien om formalisering er et verktøy for kontroll over lovene, det som ligger bak ting og hva som kan komme til uttrykk gjennom dem. Dette var noe

som kom til uttrykk på slutten av 1800-tallet da typologi og induksjon ble enerådende for å kontrollere hva som kunne bli sagt om oldsakene (Svestad 1995:216). De metodiske tradisjonene denne tidlige arkeologien la grunnlag for, preger fortsatt faget i dag. Gjenstandsmaterialet blir fortsatt ofte ordnet, klassifisert og typologisert fra det enkle til det mer komplekse. Og det evolusjonistiske paradigmet er sett på som et kunnskapsfelt som er grunnleggende i arkeologien. Brattli (1993: 161) påpeker at evolusjonismekritikk kun har vært av begrenset karakter. Det ville ikke være mulig å fjerne evolusjonismen, på samme måte som vi ikke vil være i stand til å bytte ut den oppfatningen vi har av verden på kommando. Det har vært forsøkt å fjerne seg fra evolusjonismen, men dette har vist seg å ikke bli noe annet enn justeringer på det metodiske nivået.

På slutten av forrige århundre kom diffusjonismen som en reaksjon på evolusjonismen som til da hadde vært rådende. (Brattli 1993:161). I stedet for å legge grunnlaget for et nytt kunnskapsfelt forsvant diffusjonismen, og derfor ser man på diffusjonismen som en svingning innenfor evolusjonismen. Med andre ord er kontinuitet opprettholdt innenfor arkeologien ved at treperiodesystemet og dets iboende trekk ved samfunnsutvikling fortsatt er sentralt. Treperiodesystemet var opprinnelig konstruert innenfor et annet kunnskapsfelt, men ble hentet inn i den moderne arkeologien fordi den passet godt. Treperiodesystemet fikk relevans innefor en evolusjonistisk diskurs da den gikk inn i en typologisk ramme (op.cit: 1993:161-162).

Den typologiske ramme for materialet i Nord-Norge har mange skjulte implikasjoner som kan gjøres synlig i en evolusjonistisk debatt. Det er ikke alle utslag av faget som er like gode. Selv om evolusjonismen har en sentral rolle må vi prøve å unngå de mest etnosentriske utslagene og kritisere dem når de kommer til overflaten (Brattli 1993:161). For å synliggjøre hva som kan menes med etnosentriske utslag vil jeg komme med noen eksempler. Slettnespilene er små, tilhugde og uslipte, og er antatt å være eldre enn Nyelvspissene som er slanke og slipte over det hele. Slettnespilene er tilsynelatende rå og mer "uferdige". Uten diskusjon har man gått ut fra at pilene er innført tidligere (og innforstått utgjør noe mer "primitivt") enn de mer slipte og forfinede Nyelvspisser. Hvis vi ser på disse pilenes kontekst i tuftegruppene på Slettnes er det ikke usannsynlig at begge gjenstandskategoriene ble tatt i bruk samtidig. Begge kategoriene er funnet i tilknytning til de eldste tuftegruppene, men Slettnespilene har som jeg tidligere har vært

inne på ingen sikre kontekster til tuftene, siden de er funnet på voller eller rett ved tuftenes avgrensning.

Gjenstandene blir som regel satt i sammenheng med hvordan arkeologen tolker bosetningsspor hvor en absolutt kronologi er metodegrunnet. Store nedgravde tufter fra slutten av yngre steinalder blir ofte relatert til et større og rikere samfunnsmessig kompleks enn mindre teltboplasser fra eldre steinalder. I Nord-Norge blir Gressbakkentuftene i Varanger fra slutten av yngre steinalder ofte sett på som det ultimate av alle steinalderperioder når det gjelder bofasthet og kompleksitet (Olsen 1994, Schanche 1994).

Det er til og med hevdet at det er mulig å frigjøre klassifisering av materiale fra det evolusjonistiske paradigmet. Dette begrunnes med at den typologiske metode inneholder et tidselement, mens klassifikasjon er en slags metode som er frigjort fra det evolusjonistiske idègrunnet typologien er utviklet rundt (Myklevoll 1997:7). Uansett om man typologiserer eller velger å kalle det for klassifisering, inngår materialet i en tidsdimensjon som allerede er plassert i ei evolusjonistisk utvikling. Myklevoll (1997) har med sin klassifisering av bergartsøkser fra eldre og yngre steinalder og tidlig metalltid plassert øksene i en kulturhistorisk kontekst og reproduisert en tolkning av øksene innenfor en allerede beskrevet utvikling. Dette innebærer tolkninger hvor mindre komplekse samfunn (gjerne mobile egalitære grupper) i eldre steinalder blir etterfulgt av mere komplekse sosiale samfunn i de etterfølgende perioder. Dette betyr at de mer komplekse samfunn har adoptert visse jordbruksselementer fra grupper i sør, noe som da var anvendt som en symbolsk rolle eller kulturell staffasje i interaksjonsstrategier (op.cit:129). Dette "symbolske" jordbruket har da vært anvendt for å kommunisere konformitet og solidaritet med samhandlingspartnere i sør (Olsen 1988:430). Dette står som eksempler på utvikling, hvor det implisitt ligger en evolusjonistisk utvikling fra det enkle til det komplekse langs en lineær tidsakse. På den andre side har intensjonene til Myklevoll om ikke å rangere øksene i forhold til en tidsskala fra de mindre utviklede til de mer utviklede vært et bevisst valg, et valg jeg også har tatt stilling til i typologiseringen av skifer-gjenstandene. Forskjellen er at jeg bruker betegnelsen typologi, et valg som ikke legger skjul på det bakenforliggende evolusjonistiske grunnsynet. På den andre side er dette et valg som ikke nødvendigvis følger det Myklevoll mener er definisjon på typologi” ...utgangspunkt for etablering av kronologier og

lokalisering av det man kan kalle "kulturkretser"... (Myklevoll 1997:7) utarbeidet av Childe og Kossina.

Andre eksempler på "fremskritt" innenfor det evolusjonistiske rammeverket er hvordan man ser på den teknologiske utviklinga fra eldre til yngre steinalder. Det tradisjonelle synet er at slipeteknikken først ble tatt i bruk ved begynnelsen av yngre steinalder i Nord Norge. Man antar at utviklingen preges av fremskrittet fra enkel tilhugging som regnes som mindre krevende, til en dobbelt prosess med både tilhugging og sliping av gjenstander, som blir sett på som mer utviklet. Dette er en oppfatning som på mange måter er ekskluderende i forhold til de teknologiske muligheter og ferdigheter som folk engang måtte ha hatt. Det tradisjonelle synet viser også en etnosentrisk holdning som går på hvordan vi i dag ser på forholdet mellom arbeidsmengde og tid. Et skiferredskap er regnet som mer tidkrevende å lage fordi den først må hugges til for deretter å slipes. Det kan til og med antas å ha større verdi i utviklingen av teknikk enn det å kun hugge til et redskap i harde bergarter, noe som antas å ta mindre tid. På denne måten blir variabler som tid og arbeidsmengde ut fra våre egne holdninger verdilagt på fortiden, ledet ut fra en underliggende evolusjonistisk idé. Denne måten å tenke utvikling på baseres kun på en råstofftype, noe som ekskluderer resten av den materielle kulturen. En må gå ut fra at slipeteknikken var en velkjent metode brukt i alle perioder av eldre steinalder på gjenstander av bein, tre og horn. Hvis vi hadde funnet slipte gjenstander fra eldre steinalder ville kanskje vårt indirekte syn på utvikling vært annerledes. På den andre side ville vi kanskje bare ha forskjøvet det "primitive" eller det såkalte "tidligste" enda lengre bakover i tid. Vi må anta at folkene i eldre steinalder håndterte slipeteknikken med de ferdigheter og teknikker som krever for andre råstofftyper enn kun stein.

Alle redskapstypene i Slettnesmaterialet viser at en ikke kan ordne det som en utvikling fra det enkle til det mer komplekse. Et eksempel er de bladformede spydspisser og dobbelteggede kniver som finnes i de aller eldste tuftegruppene. Det er ikke funnet prototyper av lignende form som kommer forut for disse redskapene, uavhengig av råstoff. Teknikken med å slipe til et redskap er fullt utviklet og i bruk da de eldste 14-C-daterte husene rundt 5000 f.kr i yngre steinalder ble bygget på Slettnes. Derfor må en anta at slipeteknikken har vært brukt tidligere enn yngre steinalder, muligens over flere tusen år. I et større perspektiv gjelder dette alle gjenstander lagd

av skifer. Skifer er et råstoff som blir tatt i bruk mer og mer utover periodene i yngre steinalder. Ingen av gjenstandene har prototyper eller testtyper som er mindre utviklet og kommer forut. Gjenstandene er ferdige og fullt ut lagd, og viser en kunnskap om råstoff og teknologi som er enestående.

6.2 Periodeinndeling - en underliggende evolusjonistisk tanke

Begrepet periode er velkjent og brukt i arkeologien helt siden faget oppstod som vitenskap med ei inndeling av forhistorien knyttet til gjenstandsmateriale og sosial utvikling. Periodebegrepet var knyttet til sosial utvikling, som på 1800-tallet var ensbetydende med sosial evolusjon. Sosial evolusjon er tanken om at menneskelige samfunn utvikler seg i en bestemt retning, og at de europeiske samfunnene står på toppen av en lang utviklingskjede som en gang begynte med "den ville tilstand" (Hylland Eriksen 1993:14). En av bidragene innenfor denne tenkningen var Lewis Henry Morgan's (Ancient Society 1877) idéer om sosial evolusjon, hvor utviklingen av samfunn gikk gjennom tre hovedperioder; den ville tilstand, barbariet og sivilisasjonen. (Hylland Eriksen 1993:13-14). Morgans teori var ikke enerådende. Den mest kjente samfunnsteorien på 1800-tallet var Karl Marx teori om samfunnsmessig utvikling gjennom klassekamp. Friedrich Engels, som i likhet med Marx` var opptatt av menneskets historiske utvikling, beskrev det klasseløse samfunnet som en utvikling fra ulike klanstadier, slaveriet og føydalsamfunnet for å ende opp med kapitalismen (Olsen 1997:123).

De grove evolusjonistiske klassifiseringer av samfunnsendringer omhandlet teorier som utover 1900-tallet var anvendelig for arkeologer i en eller annen form. Selv om man gikk inn for på 1950/60-tallet at samfunnsutviklinga ikke var uni-lineær (èn linjet), men hadde fulgt flere linjer (multilineær), ble samfunnsendringer likevel relatert til universelle perioder som "band-stamme-høvdingedømme-stat" modellen. (Olsen 1997:124). Selv om kritikken blant arkeologer de siste 30 år har dreid seg om de evolusjonistiske suksessive utviklingsnivåene, har man likevel brukt begreper fra utviklingsnivåer som f.eks høvdingedømme. Dette er noe som kan komme av at begrepet gir klare kriterier for hva et høvdingedømme er, og at høvdingedømmet kan identifiseres arkeologisk. (ibid.). Selv om kritikken mot de underliggende evolusjonistiske ideene om samfunnsendringer ble synliggjort i den arkeologiske debatten, skulle fortidige perioder likevel

bli sett på som lange, stabile perioder assosiert med utviklingstrinnene band-stamme-høvdingedømme-stat. Menneskelige samfunn var i utgangspunktet statiske og endringer var en unormal situasjon. Med få unntak ble endringer forklart med større hendelser som krig, handel, befolkingspress eller teknologiske nyinnvinninger/endringer (Olsen 1997:125). Slik sett er perioder i arkeologien sett på som enhetlige tidskiller, hvor en kan følge en lineær linje fra et tidsrom som glir over i et annet tidsrom. Slik Brattli (1995:161-163) påpeker, har evolusjonismen fungert som en erkjennelsesmessig forutsetning for vestlig tenkning siden midten av 1800-tallet. Denne evolusjonistiske erkjennelsesmessige siden ved arkeologien er kanskje medvirkende til å skape en forventning om gradvis, ensartet samfunnsutvikling i fortia.

Hvis vi ser videre på begrepet perioder og periodeoverganger er det blant annet blitt definert som relativt og som et instrument som må reguleres etter formålet. Inndelingen av perioder er ofte gjort på grunnlag av mer gjennomgripende endringer i materialet. Perioden må derfor ikke bare ha lokal gyldighet, men også kunne gjelde for større områder med et større og homogent kulturkompleks (Madsen 1978:51). I Nord-Norge har alle perioder som karakteriserer skiftet fra for eksempel eldre steinalder til yngre steinalder, eller yngre steinalder til tidlig metalltid vært beskrevet som preget av gjennomgripende endringer. Endringene består for eksempel i en ny eller annerledes steinteknologi, oppkomst av nye gjenstander og endringer i hustufter. Naturforhold og klima er også en annen faktor som kommer inn. (Olsen 1994:49, 101). Disse større og gjennomgripende endringene, som tar utgangspunkt i enkeltområder, har en tendens til å bli generalisert på større områder. Dermed får for eksempel yngre steinalder i Nord-Norge en unødvendig, men kjent merkelapp som viser at den danner et homogent kulturkompleks med en gradvis utvikling innenfor en sosial evolusjon.

Selv om periodebegrepet blir definert som relativt og som et instrument som må reguleres etter formålet, viser det seg at innarbeidede begreper ofte mangler definisjon på hva begrepet dekker. Jeg har selv arbeidet med begrepet tuftegrupper, som dekker hustuftenes 14-C-dateringer og topografiske plassering. Dette har vært et metodisk grep og ikke et forsøk på en dekkende kronologi for større områder som avspeiler en samfunnsmessig sosial evolusjon. Referanserammen er et lokalt område og et begrenset materiale, men samtidig bruker jeg sammenligning med lignende materiale fra hele Finnmark. Jeg har ikke vært interessert i å finne

isolerte kriterier for en karakterisering av periodeovergangene, men heller se på kronologiske sekvenser av tuftegrupper i tid og hvordan skifer materialet plasserer seg kronologisk under dette.

Denne type inndelingen av tufter og gjenstander er fra dansk arkeologi brukt i lignende arbeider som tar for seg overgangsproblematikken paleolittikum -mesolittikum (Fischer 1978:29). Her ble boplassene serierte etter innbyrdes likhet, vurdert på grunnlag av hvor ofte bestemte typologiske trekk opptrådte på de enkelte boplasser. Selve seriasjonen resulterte ikke nødvendigvis i en kronologisk ordning; den kunne være utført på typologiske trekk, hvor gjenstandenes skiftende hyppighet fra boplass til boplass ikke nødvendigvis ble sett på som uttrykk for tidsforskjeller. Disse variasjonene kan i stedet være uttrykk for sosiale, økonomiske eller tradisjonsforskjeller mellom de forskjellige folk og ulike boplasser. På denne måte vil tufterperiodene på Slettnes stå som uttrykk for en enhetlig og homogen tidsenhet hvor de faktiske forskjeller i gjenstandsmateriale, størrelse og plassering på tufter, avspeiler forskjellige tradisjoner og forskjellige samfunnsmessige sosiale og økonomiske begivenheter.

Med tanke på at det har foregått forandringer på Slettnes vil inndelingene av tuftegrupper i perioder kun bli et isolert kronologisk fenomen løsrevet fra resten av Finnmark, fordi det kun har lokal gyldighet. Å følge et slikt syn vil få følger for hvordan den nordnorske kronologien er bygd opp, nettopp ved at mesteparten av empirien kommer fra Varanger. Slik sett har det på mange måter i nordnorsk arkeologi vært brukt en kronologi med lokal gyldighet overført på et større område som Finnmark og tildels resten av Nord-Norge. Hva skal da til for å forene to ulike landskapsområder som for eksempel Slettnes og Varanger? Områder som har et unikt gjenstandsmateriale, og kan vise til en formlikhet i de enkelte gjenstandstypene og hustuftene. En kan også spørre seg hvorfor det er så viktig å definere større områder (som f.eks. Slettnes og Varanger) som homogene kulturkompleks med like kronologiske perioder slik som det tidligere er definert. Materialet fra Slettnes viser oss at det ikke er så enkelt å føye dette inn under en etablert nordnorsk kronologi og typologi, fordi det i seg selv, både med hensyn til mangfold og størrelse har en egendefinert gyldighet og egenart. Fortia får da et større mangfold enn om vi prøver å definere større områder likt under ett, som i et homogent og ryddig periodebegrep. En slik periodeinndeling ville folkene før oss aldri kjent seg igjen i, og den sier ingenting om historien og de nettverk av relasjoner folk og gjenstander er bundet sammen med.

6.3 Typologisering - fortid og nåtid

Simonsen (1975:165) har tidligere sagt at typologisering av gjenstander er en farlig og vanskelig disiplin i Nord-Norge fordi gjenstandsmaterialet er uoversiktlig og mangler gjenstandstyper som er enkle og analyserbare. Til tross for denne uttalelsen har Simonsen kommet med forslag til typologiske rekker for flere gjenstandskategorier som strekker seg over hele den nordnorske steinalderen. For å benytte typologien kronologisk mente Simonsen at man måtte ha et oldsaksmateriale som var ømfintlig ovenfor forandringer utenifra. Ornamentert keramikk ble i denne forbindelse sett på som det beste materialet å typologisere. Pile- og spydspisser var derimot ikke like ømfintlig ovenfor ytre påvirkning. Fordi spissene forandret seg over tid, kunne de derfor på rent indre kriterier ordnes i typologiske rekker. Hadde man først stilt opp visse rekker av skiferfunn på grunnlag av stratigrafiske eller sluttede funn, kunne man se hvilken ende av den typologiske rekke som var eldst og hvilke som var yngst (Simonsen 1975:165). Målet til Simonsen var å samle de beslektede funn i grupper, som igjen kunne ordnes i perioder og kulturområder. Det var viktig å få orden og oversikt på kulturstrømninger, handelsforbindelser og andre fenomeners begynnelse og utbredelse (op.cit 1975:150). Simonsen var imidlertid ikke opptatt av å utvikle tidligere tiders detaljrike kronologisystemer. I likhet med Gjessing (1948:45) mente Simonsen (1975:149), at det hadde vært mange arkeologer før dem som så på kronologien som et mål i seg selv og ikke som åndshistoriske dokumenter.

Som arkeologer før dem typologiserte både Simonsen og Gjessing gjenstander ut fra en metode som henspeler til den tradisjonelle empiriske tradisjon. Dette var en skoleretning med tankegods fra filosofer som Hume, Mill og Bacon, og sentralt stod ideen om at alle fenomen (artefakter) ut fra et metafysiske nivå hadde en mening og betydning arvet og utviklet av seg selv. Hver gjenstand hadde kun én eller veldig få betydninger; og ut fra et arkeologisk ståsted var det arkeologens mål å oppdage disse iboende meningene. Hver gjenstand som var utgravd og analysert ble behandlet som en enestående enhet med en iboende indre mening. Denne meningen ble videre tolket innenfor rammer som ideer, skikker eller åndsform, betydninger innenfor det funksjonelle eller sett på som historiske oppslagsverk. Ettersom flere gjenstander ble oppdaget og kom frem, ville man få flere biter av informasjon, og kunnskapen om forhistoriske samfunn ville bli større (Hill & Evans 1972:233).

Etter hvert som arkeologene utover på 1960- og 70-tallet begynte å se svakheter ved typologisering og de statiske refleksjoner av dette, skulle det komme flere innlegg i debatten. Det var særlig med tanke på den manglende teoretiske debatt som gikk på fagets vesen, mål og prosedyrer. Colin Renfrew (1983) har kalt perioden 1900 - 1960 "the long sleep", og David Clarke (1968:205) hevdet at arkeologien i sin tradisjonelle utgave har forblitt en "intuitiv ferdighet" uten et klart definerbart teorigrunnlag. I Skandinavia kom Mats Malmer inn med kritiske innlegg i debatten mot det han kalte for "intuitiv empirisme" (Malmer 1963). Dette var en kritikk som gikk direkte på typologiseringen innenfor den lange fagtradisjonen som hadde vært enerådende i Skandinavia. Han mente gjenstandsmaterialet ble gruppert ved hjelp av ikke-målbare adjektiv som "store", "mellomstore" og "små". For Malmer ble eksakte definisjoner basert på målbare variabler et viktig kriterium for en objektiv behandling av materialet (op.cit 1963:17). Den manglende objektiviteten og de manglende eksplisitte kriteriene for den arkeologiske forskningen gjorde at de fleste av utsagnenes troverdighet og verdi innenfor kulturarkeologien var basert på autoriteten til dem som framsatte dem (Olsen 1997:85). Det var mange arkeologer på 1960-tallet som følte tiden moden for å kvitte seg med merkelappen empirisme, og istedenfor erstatte den med logisk positivisme.

Logisk positivisme ble den "nye arkeologiens" manifest. Det positive gitte (herunder ting vi kan se, måle, telle og veie) ble forklart med prinsipper som skulle forklare prosesser og ikke kun overført som en subjektiv beskrivelse. Videre måtte man avvise forklaringer som ble hentet fra de metafysiske sfærer, ting som kunne eksistere eller forklares i kraft av sine åndelige, religiøse eller andre overnaturlige forhold (Olsen 1997:87). Ideen var å bruke modeller for metodisk og vitenskapelig arbeid, herunder hypotetisk deduktiv metode. En skulle bevise at påstandene var sanne, og derfor skulle hypotesene testes. Ideen bak logisk positivisme er assosiert med vitenskapsfilosofiske teoretikere, og den opprinnelige filosofiske strømmingen kom fra den såkalte Wiener-kretsen, et diskusjonsforum på 1920-tallet som tok opp logisk-empirisk vitenskap grunnet i fornuft og fremskritt (ibid). Arkeologenes interesse for denne retningen skyldtes ønsket om objektive metoder for å vurdere tolkningene, metoder som skulle være kvantitative og ikke kvalitative. Bevisføring og statistikk var viktig, den nye given i arkeologien var preget av optimisme og man ønsket å gjøre arkeologien relevant for dagens samfunn (Trigger 1989:294-302).

Sterke representanter for den "ny-arkeologiske" retningen mente man måtte ha en klar problemstilling eller hypotese om det materialet som skulle observeres. Teoriene var absolutt nødvendig og enhver klassifikasjon av materialet måtte være strengt vitenskapelig. Videre skulle man velge ut de attributter på artefaktene man mente ville lede til brukbare typologier. På denne måten kunne hver enkelt arkeolog lage typologiske rekker, hver med forskjellige innhold og meninger som var direkte relevant for problemstillingen (Hill & Evans 1972: 253). Utgangspunktet er å utvikle redskaper eller metoder for en presis diagnostisering av alle ulikhetene i de arkeologiske mønstrene. Det arkeologiske kildematerialet er i seg selv ikke nok til å forklare fortiden. For å produsere forklaringer mener Binford at testbare teorier er absolutt nødvendige (Binford 1980:4). Den objektive evalueringen ligger i metodologien, hvordan hypoteser, ideer, teorier, evalueres ved hjelp av klart definerte begreper, såkalte "intellectual tools" (Binford 1981:48). Denne lovmessige og systematiske tilnærmingen i arkeologien er ansett som en strengere form for empirisme. Dette kan forklares med at både den prosessuelle og den kultur-arkeologiske retningen er uttrykk for den samme empiriske strømmingen i filosofien (Olsen 1997:101). Etter hvert som den prosessuelle arkeologien fikk utvikle seg og det subjektive i arkeologien ble borte til fordel for logisk positivisme, fikk mange arkeologiske arbeid karakter av matematiske ligninger og systemteoretiske diagrammer. Denne retningen tok helt av og er beskrevet som at "stadig flere kunnskapspostulat om fortida fikk sitt presisjonsnivå angitt med tre desimalers nøyaktighet" (ibid).

I nordnorsk arkeologi finner vi den økologiske varianten av den positivistiske tradisjonen, supplert med statistiske analysemetoder i klassifisering av gjenstandsmateriale. Erica Engelstads (E.Helskog 1983) arkeologiske undersøkelser i Iversfjord på Nordkynnhalvøya på slutten av 1970-tallet, resulterte i en lengre avhandling om bosetningsmønstret i yngre steinalder i Finnmark. Engelstad valgte å anvende det tilgjengelige typologiske systemet fra yngre steinalder i Finnmark som grunnlag for en inndeling av gjenstandsmaterialet i funksjonelle kategorier. Gjenstandsmaterialet ble inndelt i få og generaliserte kategorier som ble satt i sammenheng med bruksområder som hadde å gjøre med funksjon og ressurstilgang. (op.cit 1983:89-90). Materialet bestod av 50 ulike gjenstandstyper, men for å minimalisere den statistiske analysen ble det delt inn i 11 hovedkategorier. For å skille ut redskaper innenfor noen av de større funksjonelle kategoriene (som for eksempel kniver, økser, spisser og skrapere) så hun på morfologiske

ulikheter. Dette ble gjort for å få frem forskjeller som går på hvordan et redskap ble brukt. Til slutt samlet hun all informasjon og analyserte dette videre ut fra ulike kvantitative metoder og diagrammer.

Denne metoden å sortere et gjenstandsmateriale på var klart annerledes enn den deskriptive måten hvor forhistorien forble et lappeteppe av kulturer. De prosessuelle arkeologene fulgte et overordnet teoretisk mål for hvordan et materiale skulle analyseres, samtidig som de utviklet metoder for hvordan resultatene kunne testes. Problemet for de prosessuelle arkeologene på 1960- og 70-tallet var at alle var enige om at klassifikasjonen av gjenstandene skulle være vitenskapelig, men ingen kunne utdype ordentlig hva som egentlig trengtes for å gjøre den vitenskapelig (Adams & Adams 1992:272). Dermed ble fokuset i debatten på ny rettet mot arkeologer som stod i fare for å gjøre typologisering til en intellektuell selskapslek, hvor man først laget rekker av typologier for så å dissekere dem. Det hevdes derfor at gapet mellom praktisk typologi og teoretisk litteratur er blitt en realitet og det er kommet til et punkt hvor det er stor uforenelighet mellom disse (op.cit:7).

Et annet viktig moment er hvordan man tenker seg et materiale i en dialektisk prosess. Tradisjonelle, entydige typologier kan lett bli rigide, monotetiske og en-dimensjonale. Dermed mister man den dialektiske prosessen som kan antas å finne sted mellom mennesker, samfunn og materiale, noe som ville resultere i et variabelt og flerdimensjonalt materiale. Denne reduksjon av realitetene til et enkelt endimensjonalt skjema, er et problem en del arkeologer nå forsøker å unngå. Sørensen (1997) mener at typologisering må få frem de dynamiske samhandlinger mellom de sosiale aktørene, samfunnet, tradisjon, og materialets egen definisjon. På denne måte kan man tolke typologier hvis man i utgangspunktet forstår "...that our abilities to establish usable typologies are the results of past societies reproducing a *selected part* of their material surroundings in a structured manner" (Sørensen 1997:188).

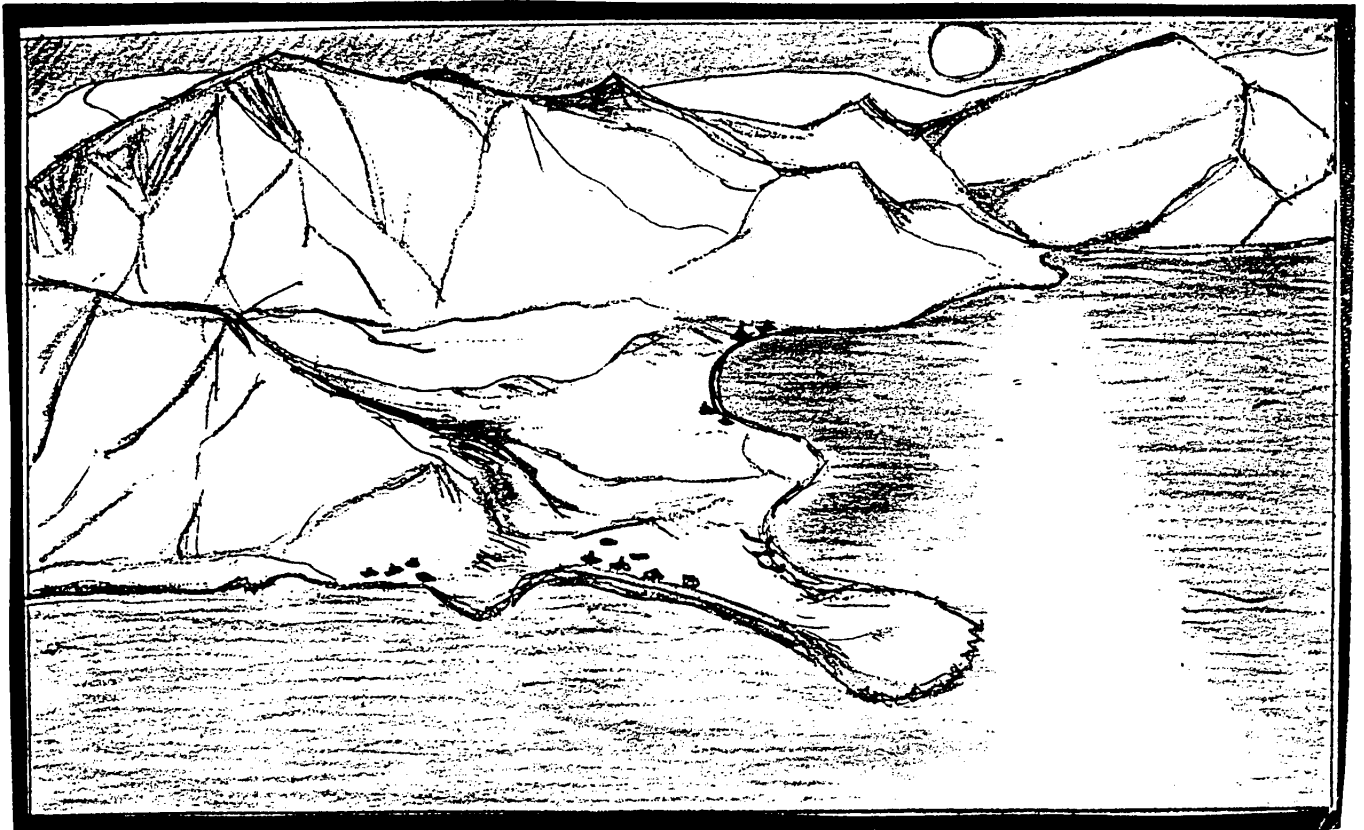
Disse utsagnene viser at ikke alle arkeologer er enige i pessimismen om at teori og typologisering er adskilt. Uforeneligheten mellom teori og praksis kan muligens fremtre på generelle grunnlag hvor det faktisk er forskjeller. På den annen side kan det ut fra et dialektisk synspunkt ikke utelukkes at praksis influerer teori, på samme måte som teori må influere praksis. Det som er blitt

gjort i skandinavisk arkeologi i de siste årene er ikke å konstruere rene objekttypologier. Det har vært en tendens til en sortering av et gjenstandsmateriale utfra attributter for etterpå å trekke inn data som 14-C-dateringer, geografiske og kontekstuelle faktorer som kan bidra til ei fortolkning av det (se f.eks. Jørgensen & Olsen 1988, Myklevoll 1997, Skandfer 1997). Denne måten å typologisere på er en metode som de aller fleste arkeologer følger i Skandinavia. I tillegg er det rom for valg av varianter av attributter å fokusere på i gjenstandsmaterialet. (Madsen 1992: 135).

Fokuset på typologiseringen som fagdisiplin har fra den senere tids forskning fått flere problemstillinger å arbeide med. Det er også blitt en økt fokusering på selve gjenstanden som studeres og erkjennelsen av at dette er et produkt av folks aktiviteter. Gjenstandene innehar derfor en viktig rolle i produksjonen av mening og historie, og dens betydning som kommunikasjonsmiddel omsluttet av koder og kategorier. Gjenstandene er også en del av et sammenhengende nettverk, i relasjon til hverandre i handlingene, meningene og situasjonene, hvor hele forløpet er i en kontinuerlig forandring gjennom menneskelig virksomhet (Sørensen 1997:180). Enkelte hevder også at det å klassifisere materiell kultur er det samme som å klassifisere mennesker, hvor arkeologien skaper mønster og sammenhenger i kildemateriale og dermed også blant de arkeologiske menneskene. Denne måten å tenke klassifisering på åpner opp for at det også finnes flere ulike måter å klassifisere på som kanskje fremhever individene bak gjenstandene. Denne teoretiske bakgrunnen bevisstgjør og synliggjør også individene foran gjenstanden, ved at det er den klassifiserende arkeologens menneskesyn som bestemmer hvordan de historiske menneskene skal være (Welinder 1993:14).

Den tidligere arkeologiske praksisen med å konstruere typologier og analyser av gjenstander har ofte neglisjert det faktum at gjenstander er blitt lagd og brukt av folk, gjenstandene er ikke produsert i et vakum. Gjenstander gjennomgår i sin levetid forandringer både i bruk og betydning i fortidens mening og med mulig virkning på fremtidens forestillinger (Sørensen 1997:80). Det alle teoretiske retninger innenfor arkeologien ser ut til å være enig om er at typologisering er et praktisk redskap som brukes for å lage orden og grenser i arkeologisk data i forhold til tid. Spørsmålet er bare hva slags briller som brukes for å gjøre tydeligere premissene som ligger til grunn for å konstruere typologier og gjenkjenne "de andre fra fortiden" gjennom en slik ordning. Dette er en debatt som må være i en kontinuerlig prosess så lenge vi finner materiale som skal

tolkes i en forhistorisk kontekst. Arkeologisk materiale som studeres kan ikke reduseres til en vilkårlig eller rasjonell helhetlig sfære, men er tvertimot det som representerer sporene og kontakten med fortia.

Figur 15 Slettnes for omkring seks tusen år siden (fritt etter billedmanipulasjon:Foto&design, Troms)

7 Spor etter mangfoldet

Hittil har jeg stort sett fulgt den tradisjonelle metoden med å typologisere og ordne et materiale i definerte og målbare kriterier. Klassifisering og typologisering er det jeg vil kalle et metodisk verktøy. Metoden brukes for å ordne et materiale systematisk. Dette gjøres ved sammenligninger og inndelinger av ulike typer med variable attributter for å avgrense materialet i tid samt for å få frem likheter og ulikheter. Som det er poengtert i kapittel 6.1, er dette et analysenivå som ofte ender med å sortere materialet i rigide og endimensjonale typer. Dette står i motsetning til et fortidig samfunn preget av variabilitet, flertydighet og mangfold. Ved å splitte gjenstander og redskaper opp i flere og mer spissfindige attributter og beskrivelser står man i fare for å miste sammenhengen og bakgrunnen for mangfoldet.

Hvilke andre innfallsvinkler kan man så bruke for å få frem et mer helhetlig perspektiv? Jeg vil forsøke å se på gjenstandene som hele objekter. Som en motsats til typologien bruker jeg Julian Thomas' (1996) tanker om at gjenstander og redskaper har en historie og identitet på samme måte som mennesker har, og at dette skaper et nettverk av relasjoner mellom mennesker og gjenstander (Thomas 1996:79). Til å begynne med vil jeg redegjøre for teorien som ligger bak Thomas' begrep om "Artefacts with personality", og illustrere dette begrepet med noen eksempler fra etnografien. Deretter vil jeg bruke begrepet "artefacts with personality" for å vise til de individuelle skifergjenstandene på Slettnes. Her kommer farger inn som en spesiell egenskap og verdi ved gjenstandene, fordi farger er det mest iøyenfallende ved siden av at gjenstandene har ulik form og funksjon. Jeg vil også vise til hvordan redskaper har vært tolket i et kjønnsperspektiv. Jeg vil også komme inn på skifer som råstoff og ulike tolkninger av kontakter. Dette er kontakter satt i et større perspektiv over større områder som handler om noe annet enn økologisk tilpassning og "fangstkonservatisme".

7.1 “Artefacts with personality” - teori og samfunn

Som mennesker, har også gjenstander en historie og en identitet, som utvikler seg eller endres. Dette innebærer at ting kan ha ulike betydninger i ulike kontekster. En slik måte å tolke gjenstander på tar utgangspunkt i læren om at all bevissthet er kjennetegnet ved intensjonalitet. Gjenstanden kommer fysisk til syne i det øyeblikket den blir brukt i en bevisst handling, og dermed foreligger et fenomen, og det har oppstått en fenomenologisk hendelse (Husserl i Gosden 1994:104). Videre er flere gjenstander av ulike typer er knyttet sammen gjennom bevisste handlinger av bestemte slag. En slikt syn søker å integrere ulike aspekter som identitet, materialitet og temporalitet i forståelsen av materialet. Thomas (1996:83) ser på tid som en integrert del av menneskers og gjenstanders eksistens, og han forsøker å knytte sammen disse aspektene.

Til grunn for dette ligger Heideggers forståelse av temporalitet, hvor vårt værende, vår eksistens, finnes i en nåtid som samtidig er betinget av både fortid og fremtid (Lübcke 1983:180). Heidegger har et forhold til intensjonalitet som går ut på at det ikke er de mentale tilstander som er “rettet mot” noe ,eller som “forholder seg til” noe som noe. Det er vi, som engasjerte i en verden, som forholder oss til noe som noe (Lundestad 1994:13). Denne temporaliteten former identitet for ting og mennesker, samtidig som ting og mennesker gjensidig former hverandre. Dette kan forklares med at mennesker får erfaringer gjennom handlinger og begivenheter, noe som kan sammenlignes med tingenes biografi. Ulike måter å forholde seg til verden på er ikke bare noe som foregår i hodet, “den transcendentale fenomenologi”, men eksisterer i et forhold mellom folk og ting og bestreber seg på å tenke gjennom sitt eget grunnlag, “den hermeneutiske fenomenologi”. (Lundestad 1994:10). Dette betyr at tingene er et fast strukturerende element som et “værende i verden”, og alle “værender” blir alltid avdekket som betydningsfulle for oss. (Lundestad 1994:52). Tingene, om de har vært bearbeidet eller i kontakt med folk eller ikke, blir bundet opp av menneskelige hensikter, og er med på å danne deler av nettverksrelasjoner som vi er en del av. Vi bruker kunnskap til å forandre ting. Vi lærer av ting. Ting meddeler oss hendelser som ellers er lukket for oss, og vi tolker/leser ting for at de skal ha en mening (Thomas 1996:20).

På sen-neolittiske boplasser i England har for eksempel keramikk vært funnet i spesielle kontekster, og har tidligere blitt tolket som gjenstander med spesiell prestisje og makt. Thomas (1996:150) påpeker at dette forutsatte at det var knapphet på det aktuelle gjenstandsmaterialet i de samfunnene hvor et prestisjesystem var virksomt. Denne formen for knapphet kan ikke påvises i de aktuelle og spesifikke kontekstene. Dette innebærer at keramikken og gjenstander som er funnet i kontekst med denne (f.eks. flintspisser, økser, dekorerte kalkplater, skjell og knoller av kalk) kommer ut med en helt annen historie enn tidligere tolkninger hvor knapphet har vært vektlagt. Råmaterialet til disse ulike gjenstandskategoriene som er nevnt, var det på ingen måte begrenset tilgang til. Gjenstandene var heller ikke av en slik karakter der spesielle tekniske ferdigheter krevdes (op.cit:150). Utfra disse opplysningen kommer Thomas frem til andre momenter i tolkningen av materialet, hvor han ser på gjenstandenes affeksjonsverdi.

Til grunn for synet om gjenstanders affeksjonsverdi ligger Weiners (1992) antropologiske undersøkelser fra endel øyer i Stillehavet. Hun har vurdert kvinnes rolle og maktposisjoner i et resiprokt utvekslingsystem, som ikke bare er regulert gjennom prinsippet om gaver og gjengaver. Det inneholder også aspekter som... "the paradox of keeping-while-giving" (op.cit:103). Dette går ut på at enkelte eiendeler ikke helt kan skilles fra den sosiale konteksten hvor de har blitt til og brukt. Gjenstander får sin historie ved at de blir tillagt meninger og tilhørighet fra personer som har eid gjenstanden. På den andre side kan gjenstanden miste sin tilhørighet eller affeksjonsverdi hvis gjenstanden er byttet, solgt eller har gått fra person til person over lang tid. Denne universelle nettverksrelasjonen kan også være med på å gi gjenstanden ytterligere makt og mening, nettopp ved at den har sirkulert (ibid). De "umistelige eiendelene" kan virke stabiliserende eller symbolisere endring, fordi de representerer samfunnets "ideologi" - som skapelseshistorier, opprinnelse, slektskapsystem og politisk historie. De blir derfor representative for hvordan sosial identitet er rekonstituert gjennom tidene (op.cit:11). Dette kan i enkelte sammenhenger tydeliggjøre dilemmaet i det å gi bort "umistelige eiendeler og gjenstander" når en egentlig vil beholde, et paradoks som er ladet med følelser og politiske nødvendigheter. Det å skape en følelse av tilhørighet innen en familie, gruppe, klan eller dynasti, som kanskje har hyppige rivaliseringer, er en politisk bragd. Dette kan man poengtere ved å vise hvem man er og hvor man kommer fra gjennom ting. Gjenstandene kan også klargjøre forskjellen mellom grupper eller folk. (op.cit:103). Gjenstanden som går fra hånd til hånd har også en

tvetydig karakter. Gjenstanders innlemmelse i nettverket av forhold mellom folk, helligheter og andre ting gjør dem mektige og ønskelige. Samtidig er det også karakteristisk at de ikke kan bli eid på en eksklusiv måte. Folk aksepterer dybden i det gjenstandene representerer, fordi de ved sin nettverkshistorie er behjelpelig med tilgang til autoritet. For ikke bare er gjenstander stadfestet av guder og forfedrer, det at gjenstander sirkulerer eller brukes av folk er også med på å støtte opp om dem (Weiner 1992:103). Likhetspunktene mellom gjenstander og personer føyer seg inn i betydningen av nettverksrelasjoner. Relasjonene tillater mulighetene og rikhetene i den umerkelige kosmologien eller historien å bli synlig. Fordi både gjenstander og folk er såkalte "øyenvitneskildrere" står de som eksempler, og som bevis og påminnelse, på hvordan de er en del av naturen (Thomas 1996:153).

Weiners og Thomas' introduksjon av en annerledes tolkning av gjenstander i forhold til makt og historie (genealogi) er ganske så forskjellig fra de tradisjonelle post-prosessuelle arkeologiske tolkningene. Her blir materiell kultur tolket som noe formalt i en tradisjonell, tekstuell og tilfeldig språkform. Weiners fokusering på gjenstander representerer neppe noe som er mer riktig, men er i alle fall et annet perspektiv enn for eksempel Hodders læresetning om at "Material culture is seen as a language, expressing within-group cohesion in competition over scarce resources" (Hodder 1979:447). Dette utsagnet er bejublet og reproduisert over en lav sko helt siden 1980 tallet. Hodder stod som en sterk eksponent for denne tradisjonen. Han har blant annet sett på hvordan materiell kultur kan brukes aktivt i sosiale strategier, og hvordan den materielle kulturen kan spille en rolle i blant annet etniske grensestrategier innenfor samme økologiske sone (Hodder 1982a:36). Kritikken mot noe av forskningen hans har vært at det ikke er noen betraktninger som går på sosiale gruppers innvirken på det ideologiske, og heller ikke om de variasjoner og forhold i gjenstandsmaterialet som må forekomme mellom kjønn og grupper. Dynamikken i forandringer samt variasjonene i den materielle kulturen går stort sett ut på hva Hodder ser på som synlige dikotomier oppstått i den sosiale strukturen og i den totale bosettningsorganiseringen (Johnson 1989:195).

Begrepet "artefacts with personality" viser at gjenstander har en mening som går utover det rent funksjonelle og synlige, ved at ting opptar sin egen historie og identitet. Begrepet kan gi rom for mer helhetlige tolkninger av gjenstander som både favner om de symbolske og funksjonelle

verdiene. Gjenstander kan også inngå i et gjensidig samspill med mennesker, hvor ulike aspekter som kunnskap og hendelser er innkodet og hvor vi tolker/leser ting for at de skal ha mening. Dette er aspekter ved gjenstandene som illustrerer langt på vei de tankene jeg satt igjen med etter å ha gjennomgått skifer materialet fra Slettnes.

7.2 Gjenstand, farge og betydning

Begrepet "Artefacts with personality" kommer tydelig frem i etnografiske studier hvor man har sett at gjenstandenes betydning går utover den praktiske bruken. Fargene kvit, sort og rød oppfattes i en rekke ulike samfunn som dominerende fargesymboler og basisfarger. Disse oppfattes som strukturerende elementer eller som metaforer i verbal kommunikasjon og handlinger. Fargene kan knyttes til for eksempel inndeling av universet, det guddommelige og til forfedrekategorier. Det finnes flere etnografiske eksempler hvor farger er knyttet til symbolsk bruk. Hos Ndembu-folket i Zambia vises det til hvordan fargenes flertydighet og fargesymbolisme kan bidra til samfunnets opprettholdelse, samt gi individer svar på eksistensielle anliggender. (Turner 1967).

I de sentrale deler av nordlige Australia har fargene og steinens opprinnelsessted betydning for hvordan dette påvirker og er med i de sosiale relasjoner i samfunnet (Taçon 1991). Her blir forskjellige estetiske aspekter registrert i steinbruken og råstoff, men ikke ut fra en vestlig definisjon av kunst. Både estetiske og symbolske aspekter blir av de australske innfødte relatert til ideer om makt og kraft. De australske innfødte overfører "skaper- gudens" (skaperen av landskapet) krefter og kvaliteter til selve steinen, slik at de kan ta del i det magiske og føle steinens kraft. Kraften gjennomstrømmer de menn som lager, bruker og kontrollerer tilgjengeligheten til steinmaterialet. Enkelte typer steinredskaper spiller også en viktig rolle ved å intensivere forhold og bånd mellom mennesket og det store universet (op.cit:203). Ifølge de innfødte er det kraften i steinen som tar livet av byttet. Siden pilespisser av stein blir brukt til å bringe død heller enn liv, var det viktig å holde aspekter av kvinnelighet og stein adskilt. Hard stein blir sett på som et mannlig fenomen mens farger knyttet mot jorda blir ansett som et kvinnelig fenomen. Begge disse egenskapene sammen har en ekstraordinær kraft der fargene som

en ekstra dimensjon er med på å gi liv og vitalitet til gjenstanden. Hardheten og det faktum at stein kan trenge dypt inn i jorda, er også en grunn til at stein blir sett på som et mannlig symbol. Det kvinnelige symbolet er knyttet til farger, siden dette også tilhører jorda. Når lyse farger blir kombinert med steinens harde overflate, blir mannlige og kvinnelige symboler forenet, og redskapet får en ekstraordinær kraft. Fargene er med på å gi liv og vitalitet til redskapet. Lysspillet i kvarts blir for eksempel assosiert med både liv og guddommelighet (Taçon 1991:201-205).

Farger spiller også en vesentlig rolle i vårt moderne samfunn. De er innkodet og brukt innenfor både det sosiale-, politiske- og religiøse liv. Tre farger går igjen som grunnleggende; sort er forbundet med død, mystisisme, makt osv, hvit er assosiert med renhet, uskyld, bryllup, dåp osv, og rødt har en tendens til å bli assosiert med kjærlighet, liv, blod og sterke følelser. Dette er selvfølgelig en forenklet og skjematisk betegnelse på farger. Ut fra etnografiske kilder er det likevel klart at farger har en sterk allmen symbolsk karakter i en rekke samfunn. Farger blir brukt som kommunikasjonsmiddel i en rekke religiøse, sosiale og politiske kontekster.

F.Barth's (1975) antropologiske feltarbeid i det patrilineære høvdingedømmet hos Baktamanene i Papa New Guinea beskriver hvordan hemmelig kunnskap om fargekoder blir gitt etappevis til de unge menn i initieringsprosessen (op.cit:172-179). Dette blir gjort for å gi en dypere og mer omfattende forståelse av deres egen kunnskap om skjulte sammenhenger i verden, om åndeverdenen og om forfedrene. Kvitt, sort og rødt er tre basisfarger som representerer ulike koder for kontakten mellom himmel og jord. Kvitt representerer kosmisk styrke, samt forfedrenes styring av den ideologiske verden gitt tilbake i form av velstand og vekst. Sort står for det verdslige som menneskene styrer. Dette er vedlikeholdt av gruppeidentiteten, slektsfellesskapet og båndene mellom de eldre mennene. Videre er sort uttrykk for den kollektive solidariteten hvor mot, styrke, ansvarsbevissthet og utholdenhet er inkodet. Rødt er fargen som fungerer som et mellomledd som kan forandre betydninger og knytte forfedrene og verden sammen. Rødt er også den fargen som er sterkest tabu-belagt. Den utgjør forbindelser til mannens seksualitet og fungerer som forsterker av det patrilineære systemet og mennenes fellesskap (op.cit:172-179).

Hvis vi ser hjem til egne trakter har fargene i det samiske samfunn hatt en betydning utover det verdslige. For å illustrere hvilken symbolverdi for eksempel den røde fargen har, kan man se på den gamle samiske bjørnekulten (Myrstad 1996). Her har bruk av oldertreet vært et dominant symbol i forhold til bjørnejakt. På samisk er leipe eller leibe navnet på oldertreet, en vekst som skiller ut rød plantesaft. I samisk språk har man enkelte plasser kalt bjørneblod for leipe, samtidig som de nyttet samme ord for kvinnens menstruasjonsblod (Paproth 1964, i Myrstad 1996:64). Bruken av oldertreet og treet symbolske kraft er knyttet til guden Leaibolmmài (blod- eller oldermannen), guden som rådde over ville dyr og ga jaktlykke til å felle vilt. Den blodrøde blandingen av olderbark og spytt hadde en magisk kraft og beskyttende effekt. Ved å spytte i kvinnens ansikt kunne det nøytralisere farlige makter i forbindelse med bjørnejakt. Den røde blandingen av olderbark er også brukt til å fargelegge symbolene på runebommen (Hætta 1994:15). Denne rituelle bruken av oldertreet og den røde saften fra barken er tolket som at den røde saften er det som fører livet videre, og som i tillegg representerer slektskapet med det verdslige og det gudommelige (Myrstad 1996:64). Her blir rødt igjen brukt i forhold mellom folk og guder, hvor spesielt jaktmagi representeres og forsterkes i den røde fargen.

Jeg har vist med en del etnografiske eksempler fra ulike steder i verden at farger utvilsomt er en viktig del av gjenstandenes betydning. Forskjellige farger blir tillagt ulike symbolske verdier og krefter og er viktig i forholdet mellom mennesker, guder og forfedrer. Etter mitt syn er farger en viktig dimensjon ved tingenes personlighet og historie.

7.3 Skiferredskapene - funksjon og farge

“ Det er ingen tvil om at noen av årsakene til type-variasjonene er rent individuelle og kan føres tilbake til bestemte steinalderpersoner, vel det nærmeste vi kommer til å lære individet i steinalderen å kjenne ” (Simonsen 1979:423).

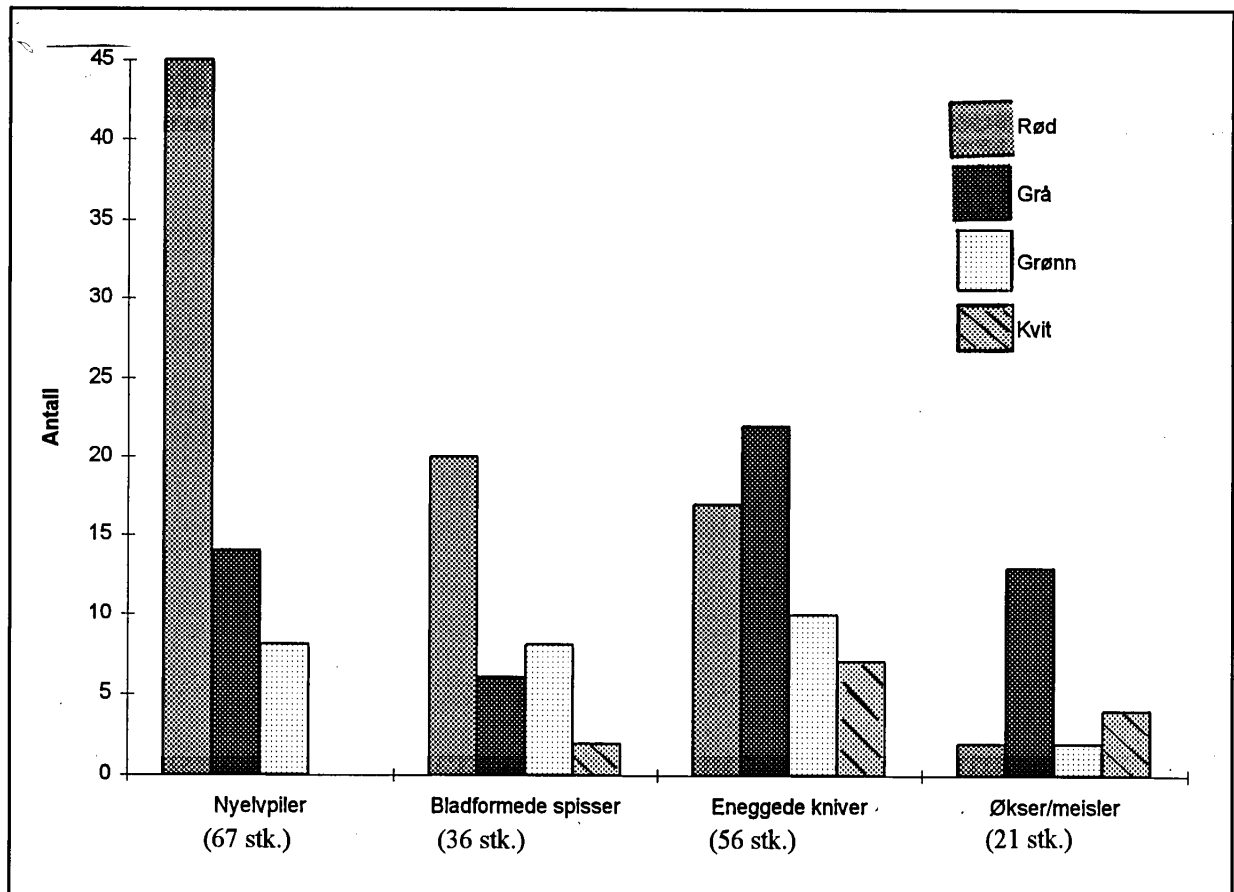
Skiferredskapenes praktiske funksjon har tradisjonelt vært et tema belyst i den arkeologiske litteraturen. I den forbindelse har det stort sett gått på redskapenes form og mulige bruksegenskaper i forhold til ressurser. Den praktiske bruken av Nyelvspissene og de bladformede skiferspissene er tolket til jakt på sjøpattedyr (E.T.Helskog 1983:91). Denne tolkningen av Nyelvspissene kan styrkes med at det i ett tilfelle ble fisket opp en Nyelvspiss fra havbunnen i Varangerfjorden (Gjessing 1942:168). Det interessante er at rød skifer dominerer på de redskapene som antakeligvis har vært brukt til jakt og fangst av sjøpattedyr. Økser/meisler er redskaper som kan ha vært brukt til trebearbeiding, det vil si aktiviteter som har foregått på land (E.T. Helskog 1983:93, Myklevoll 1997:10). Øksene kan også ha inngått i bearbeiding av redskaper til bruk på sjøen, som for eksempel båter og kajaker, i denne redskapstypen dominerer den grå skiferen.

De eneggede skiferknivene har nesten alle typer skiferfarger jevnt representert i det totale materialet. Disse redskapene har antakeligvis hatt en “all round”-funksjon, det vil si at de har måttet ha ulike størrelser og fasonger alt etter hva de skulle brukes som. Det har vært en tendens til at skiferknivene har blitt assosiert med en maritim økonomi, hvor for eksempel hudene til sjøpattedyr er vanskelig å rense på grunn av det tykke spekklaget. Her har skiferkniver en rekke fortrinn fremfor tilsvarende redskap i kvartsitt og flint. De eneggede knivenes lengde og lett bøyde egger kan raskt sjerpes opp, og man unngikk uheldige snitt og feilskjær. Mangelen på flenger og snitt var avgjørende når skinnet skulle brukes til for eksempel båtvertrekk og vannavstøtende klær (Fitzhugh 1974:53). Moderne eksperimenter utført med kopier viser at krumme skiferkniver er godt egnet til for avpelsing og slaktning av sel, mens de mer rette kniver er godt egnet til sløyning og filitering av fisk (Søborg 1988:229). Simonsen (1975:168) mener også at variasjonene i skiferknivene skyldes praktiske hensyn. Han sier videre at knivene er spesialredskaper til ulik bruk, som har oppstått omtrent samtidig og eksistert parallelt meget lenge

(ibid.). Simonsen viser til at en kan trekke analogislutning fra senere tids folkekulturer her hjemme og i fremmede verdensdeler"... som viser at jo viktigere et redskap er innen en kultur, jo flere varianter vil det forekomme; mens byfolk sjelden eier mer enn 2-3 forskjellige kniver, har fiskere 10-15 ulike kniver " (1979:424).

Hvis vi går tilbake til gjenstandene på Slettens er det ikke tvil om at hvert enkelt redskap er et eksemplar for seg, hvor form, farge og mønster varierer. Denne unikheten i hvert enkelt redskap kan kanskje vise oss individets intensjoner og gjenstandens historie. Variasjonen i skiferredskapene finnes i alle redskapstypene som er gjennomgått i denne oppgaven, men i varierende grad. Det er blant annet forskjell mellom eneggede skiferkniver og Nyelvspisser. Hver eneste av knivene er totalt ulike. Hvert redskap varierer veldig med hensyn til størrelse, vinkel mellom skaft og egg, samt fargevalg på skiferen. De eneggede skiferknivene er den redskapstypen som viser størst variasjon innenfor alle perioder av yngre steinalder. Nyelvspissene har derimot en relativ liten variasjon, spesielt når det gjelder bredden på tangen. Dette kan ha vært en praktisk innretning i forhold til innsetting i skaftfuren. Forøvrig varierer spissenes lengde, bladbredde og farge noe. Det samme kan sies om de bladformede spydspissene og dobbelteggede kniver. Disse fremviser i likhet med Nyelvspissene også variasjon innenfor samme gjenstandskategori. Øksene/meislene er også variable i formen, men et fellestrekk ved alle er at de ikke er fullt ut slipte.

Skiferfargene har en stor variasjonsrikdom, men her må vi ta et forbehold om at fargene forandrer seg i jorda etter flere tusen år. Enkelte farger som den røde og grå skiferen er bevart, men den grønne og kvite skiferen synes mere mottakelig for fargeforandringer i jorda. (Hood 1992). De ulike skiferfargene har vært i bruk i alle tufteperiodene som er behandlet i denne oppgaven. Det har vært en tendens til at den røde skiferen dominerer i de eldste tufteperiodene mens den grå og grønne skiferen blir mer fremtredende i de sene tufteperioder. Når det gjelder de enkelte redskapsgrupper viser Nyelvspissene og de bladformede skiferspissene mest dominans av rødskifer. Øksene domineres av grå og kvit skifer. De eneggede skiferknivene domineres mest av rød skifer i de eldste tufteperioder. Denne fargen forsvinner nesten helt i den yngste tufteperiode. Generellt er den grå skiferen jevnt representert i alle tuftegruppene mens den grønne skiferen dominerer i de yngste tuftegruppene. (se tabell 13).

Figur nr 16 Farger på skiferredskapene på Slettnes

Det virker som om folkene på Slettnes hadde muligheten til å velge individuelle redskapsfasonger innenfor hver enkelt type. Det ser ut for meg i dag som at folkene har hatt kunnskap og estetisk sans for de ulike fargesjateringer som finnes i råstoffet. Ofte har de hugget og deretter slipt redskapene slik at mønstret i skiferen blir fremhevet. Dette viser at individuelle karakterer og meninger er tillagt skiferredskapene, og at det ikke bare har vært de rent funksjonelle behov som skulle oppfylles ved produksjonen av redskapene. Sandmo (1986) har i sitt arbeide med tidlig postglasiale bosetningspor i Troms valgt å klassifisere gjenstandene etter visuelle trekk, hvor farger har stor betydning. Hun ser dermed på råstoff og redskap som noe mer enn et teknisk hjelpemiddel. Som eksempel og bakgrunn viser hun til de store forskjellene i råstoff og formelementene i tidlig-mesolittisk Europa, at det forlengst var oppnådd et nivå av teknisk viten og ferdighet som ga mulighet for valg basert på helt andre kriterier enn det funksjonelle (Sandmo 1989:63).

Når det gjelder skiferen på Slettnes viser de individuelle valgene i de ulike formvariasjoner, samt de kollektive normene i fargevalg på skifer at dette har hatt en betydning. Fargene har muligens hatt en betydning innenfor de praktiske, sosiale og religiøse relasjonene i samfunnene. Et relevant spørsmål i denne sammenhengen er om redskaper av rød skifer har hatt en spesiell betydning i forhold til de, grønne, grå og kvite redskapene? De aller fleste pil og spydspisser på Slettnes har blitt laget av rød og rød/kvit stripete skifer, kanskje var dette fordi rødfargen i skiferen var med på å bringe inn en ekstra dimensjon i tillegg til redskapens funksjonelle egenskaper. Øksene/meislene har kanskje blitt verdilagt på en annen måte fordi de fleste er i grå skifer, fordi disse redskapene ikke har vært brukt direkte i jakten ! De eneggede skiferknivene har derimot farger som varierer og er jevnt fordelt på alle redskapene. Her er det ingen tydelige skiller og fargepreferanser på redskapene. Dette kan kanskje bety at kniver av ulik farge, form og størrelse har vært brukt til forskjellige arbeider som feks. flensing, sløyning, hakking, skraping og hugging i ulike typer materialer og råstoff. Hvis man antar at rød skifer har vært mest brukt til jaktformål mens grå, grønn og kvit skifer har vært foretrukket til andre gjøremål, kan det tenkes at de røde knivene har vært foretrukket til aktiviteter kun forbundet med jakt eller aktiviteter knyttet til havet? Kan det tenkes at redskapenes skiferfarge brakte med seg historier, fikk betydning og ble til en verdifull ressurs for folk, en dimensjon som gikk utover det praktiske ?

Skiferråstoff til redskapsbruk kan muligens settes i sammenheng med bruken av rødoker i steinalderen. Rødoker er også kalt for blodstein, og i geologisk terminologi benevnes mineralet for rød hematitt. Det finnes ikke i fast berggrunn i Nord-Norge, men derimot i Nord-Sverige og Nord-Finland. På Årøya i Altafjorden, midtveis mellom Slettnes og Alta, ble det funnet en stor konsentrasjon av rødoker i forbindelse med en arkeologisk utgravning av steinalder tufter. Rødokeren ble kun funnet i sammenheng med rød skifer. Dateringen av denne konsentrasjonen er rundt 4000 f.Kr., og det er muligens snakk om en grav eller et depot for rød oker (Sommerseth 1995). Det er ikke vanlig med så store funn av rødoker i Nord-Norge, men mindre konsentrasjoner er funnet i tilknytning til boplassområder og enkelte tufter, som for eksempel felt V A og tuft F 72 på Slettnes (Hesjedal m.fl 1996:116). I Nord-Finland kjenner en mange slike okerbegravelser, og skiferredskaper er også funnet i samme kontekst på enkelte lokaliteter. De fleste okerbegravelsene er fra perioden 5000-3500 f.Kr.(Edgren 1993:60-61).

Rødoker kan ha hatt en spesiell betydning og kraft, på grunn av sin farge. I tillegg var dette et råstoff som måtte importeres og fraktes over store områder før det kom til kysten av Finnmark, mens rød skifer kanskje måtte eksporteres sørover. Blant urbefolkningen i Western Arnhem land i Australia er den røde og gule fargen av oker tolket som et kvinnelig fenomen fordi den kom fra jorda. Fargestoffet ble blandet med vann som var et annet skapende og liv-givende kvinnelig element. Når de lyse fargene fra blandingene ble malt på for eksempel flater av stein eller berg, som ble sett på som et mannlig symbol, ble det forent en ekstraordinær kraft mellom fargen og objektet eller avbildningen. Denne kraften ble ansett for å være en gjengivelse av forfedrenes makt (Taçon 1991:204). Kanskje har råstoff (f.eks.rødskifer) og farge (rødoker) hatt en spesiell rolle i steinalderen, noe som kan bety at det har vært spesielle forbindelser mellom folk på Nordkalotten. Kan det ha vært mulig at rødoker og rød skifer har spilt en rolle i forhold til utveksling eller som kommunikasjon i forhold til felles forfedre, opprinnelse og guder? Bruken av steinråstoff som en kosmologisk forbindelse er ikke helt ukjent. For eksempel er kvarts tolket som et tidlig tegn på shamanisme, kvartskrystallet er brukt av shamaner i helt forskjellige områder av verden, i det hjelpeånder kan inkarnere deres kraft i dette materialet. Kvartskrystallet er "fastholdt" lys, som har å gjøre med shamanens evne til "å se" (Odgaard 1995:99).

7.4 Skiferredskapene - mangfold for kvinner og menn

Når man benytter seg av antropologisk arbeide vil det alltid være en del implikasjoner og spørsmål som omhandler sannhetsgehalten i karakteristikkene av de beskrevne data og forfatterens egen status. Dette er et tema som har kommet sterkere inn i antropologisk forskning. Blant annet er det rettet et sterkere fokus på kvinner og hvordan kvinners liv har vært beskrevet tidligere av mannlige etnografer og antropologer. Bell (1993) har i sin artikkel "Daughters of Dreaming" rettet fokuset på tilfeller hvor mannlige antropologer har beskrevet kvinner som mindre betydningsfulle i rituelle og daglige sammenhenger. Bell peker på aboriginerkvinnens viktighet i den kosmologiske sammenhengen, i relasjonene til menn, til landskap og til forfedrer. Dette er en informasjon som kan bidra til å rette opp det skjeve forholdet mellom kvinner og menn, der menn oftest krediteres all rituell praksis og makt (Bell 1993:229-251).

Ofte er det menn som er assosiert med produksjonen og bruk av redskaper. Gero (1991:168) mener det er de mange etnografiske beskrivelser, som uforbeholdent vektlegger menns rolle i

redskapsproduksjonen, som blir reproduisert i arkeologisk litteratur. Dette er kanskje også grunnen til den ensidige fokuseringen på de funksjonelle, teknologiske og økonomiske aspekter i tolkningen av redskaper. Siden jeg har så mange redskaper i oppgaven som assosieres med jaktsammenhenger er det nærliggende å tenke seg menn som produsenter på alle plan. Dette påpeker Valen (1994:36) kommer av at pilespisser, smykker og våpener blir fremstilt som bevis og fakta for et hierarkisk og motstridende forhold mellom menn og kvinner. Pilespisser blir også ansett som en vesentlig markør for periodeinndelinger i steinalderen, og når disse blir ansett til å ha tilhørt menn, blir det automatisk menns redskaper som danner grunnlaget for arkeologiens metoder og kunnskapsområder. Dette mener Valen (1994:31) "... har basis i en mannssentrert visjon om at kvinner er passive mottakere av de gjenstandene menn har skapt og at det er menn som er drivkraften i en kulturell utvikling".

Ut fra mine betraktninger omkring hvordan redskaper inngår i nettverksrelasjoner mellom folk og forfedrer/guder er det naturlig å tenke på redskapene som en komplementær helhet til både kvinner og menn i det daglige. Lee's (1993:55) etnografiske arbeide hos Ju/'hoansi folket i Kalahariørkenen i Botswana, viser at jakt er en kollektiv del av samfunnet hvor både kvinner og menn er aktive på ulike nivåer. Heldige jegere deler sine våpen med jegere som ikke har hatt jaktlykke, og kvinner som eier våpen får sin del av byttet. Dette blir gjort for å redusere de individuelle forskjellene og for å forsterke de kollektive bånd i samfunnet (ibid). Det har også vært påpekt at kvinners forhold til redskaper, ut fra et praktisk forhold er så enkelt som at de lagde sine egne redskaper som de trengte for hånden på boplassen, uten å måtte ha menn eller spesialhåndverkere til å utføre arbeidet (Conkey 1991: 79, Gero 1991:170). Ved siden av redskapenes praktiske eller verdslige funksjon, kan man også tenke seg at gjenstandene hadde en videre betydning og verdi. Dette kan de for eksempel ha fått gjennom bruk av farger.

Et annet moment i diskusjonen om kjønn er at gjenstander bringer inn flere aspekter, som for eksempel tid. Mange samfunn har inndelinger av livet basert på tid, hvor det går på statusforskjeller eller overgangsritualer. Dette er en tid som tar for seg menneskets syklus. Det har blitt mer og mer vanlig å se på hvordan menn og kvinners forhold til tid kan oppfattes forskjellig. (Gero 1991:170-171). Dette innebærer at når vi for det meste har skifer-gjenstander på Slettnes som assosieres med jaktformål (mannsdomene), antyder disse redskapene hvilke

økonomiske ressurser det var lagt vekt på. Slik sett er det veldig lett som tidligere påpekt å bruke gjenstandene som markører for de økonomiske og sosiale endringer i overgangsfasene fra en periode og tid til en annen.

I de tilfellene der redskapene ikke har vært brukt i en overgangstolkning fra en tid til en annen blir de som oftest tolket som prestisjeobjekter, rituelle gjenstander til bruk i deponering eller som gjenstander med skjulte koder for dominans og makt (Olsen 1994:45). Er for eksempel øksene på Slettnes et mannlig fenomen som legitimerer et dominansforhold ? Eller virker øksene som en manipulerende aktør i maktlegitimerende strategier, slik det er antydnet av Myklevoll (1997:112) ? Dette er i alle fall en form for tolkning hvor øksene ene og alene blir en sterk maktavgjørende faktor, regulert av en mannlig dominans når det gjelder endringer av samfunnsforhold over tid. Øksene spiller da en avgjørende rolle for hvordan tid blir strukturert av menn og hvordan dette medførte endringer i samfunnet. På Slettnes er det sikkert noen gjenstandskategorier som kunne ha støttet opp om Myklevolls forslag. Men dette medfører samtidig at redskaper ukritisk blir kjønnsbestemmende faktorer, med bakgrunn i analogier fra eldre antropologisk litteratur. Disponeringen av tid på Slettnes og hvilke redskaper som er laget av hvem og brukt hvor, har selvfølgelig krevd handling og organisering av dette i tid og rom. Det er ikke bare steinredskaper som har vært en avgjørende faktor for hvordan folkene på Slettnes har vært og forandret seg over tid. Det må ha vært en rekke aktiviteter og prosesser bak alle typer redskaper, det være seg av tre, bein, horn og stein. Det er heller ikke usannsynlig at det har eksistert en form for arbeidsdeling i tid og rom mellom kvinner og menn. (Conkey 1991:80). Det er ikke mulig å plukke ut enkelt redskaper i Slettnesmaterialet for så å kjønnsbestemme tilhørigheten deres. Det har heller ikke vært ønskelig. Gjennom å ha studert alle gjenstandene har jeg likevel tillagt enkelte redskaper maskuline og feminine karakterer. For eksempel kunne jeg med en viss intuisjon fantasere om hvordan den flotte spydspissen i grønn skifer måtte ha hatt en spesiell betydning for kvinnen som eide den.

Enkelte redskaper, spesielt spydspisser/skiferkniver, kan det se ut som om det er innrisset små streker på bladet. (se s. 46). Dette ser ut til å ha vært gjort med hensikt, og kan kanskje indikere en eller annen form for eiermerker, personlige signaturer eller ekstra pynt. Disse rissene kan heller ikke kjønnsbestemmes på noen måter. Det tradisjonelle synet på redskapene som høyst

funksjonelle, brukt til skinnbearbeiding, trearbeider, jakt, båt/hus bygging, matlaging osv., har vært det enerådende. Dette er funksjoner som også er de mest nærliggende å tenke på for oss, fordi folkene har behøvd dette i det daglige liv. Det som ikke har vært så vanlig å tenke på er at redskapene også har mening utover det funksjonelle og praktiske. På redskapene som eskimoene ved Beringstredet brukte var den estetiske utformingen viktig for å hedre åndene til de dyrene det skulle jaktes på. Den kunstneriske utformingen på redskapene hadde også den virkningen at åndene til dyret skulle bli mer medgjørilige i jakten (Rowley 1988:11). Denne innfallsvinkelen er meget spennende i forhold til redskapene på Slettnes, og sier oss noe om de utvidede meningene i gjenstandene i motsetning til de ensidig tolkninger som går på mannlig dominans og maktlegitimerende strategier.

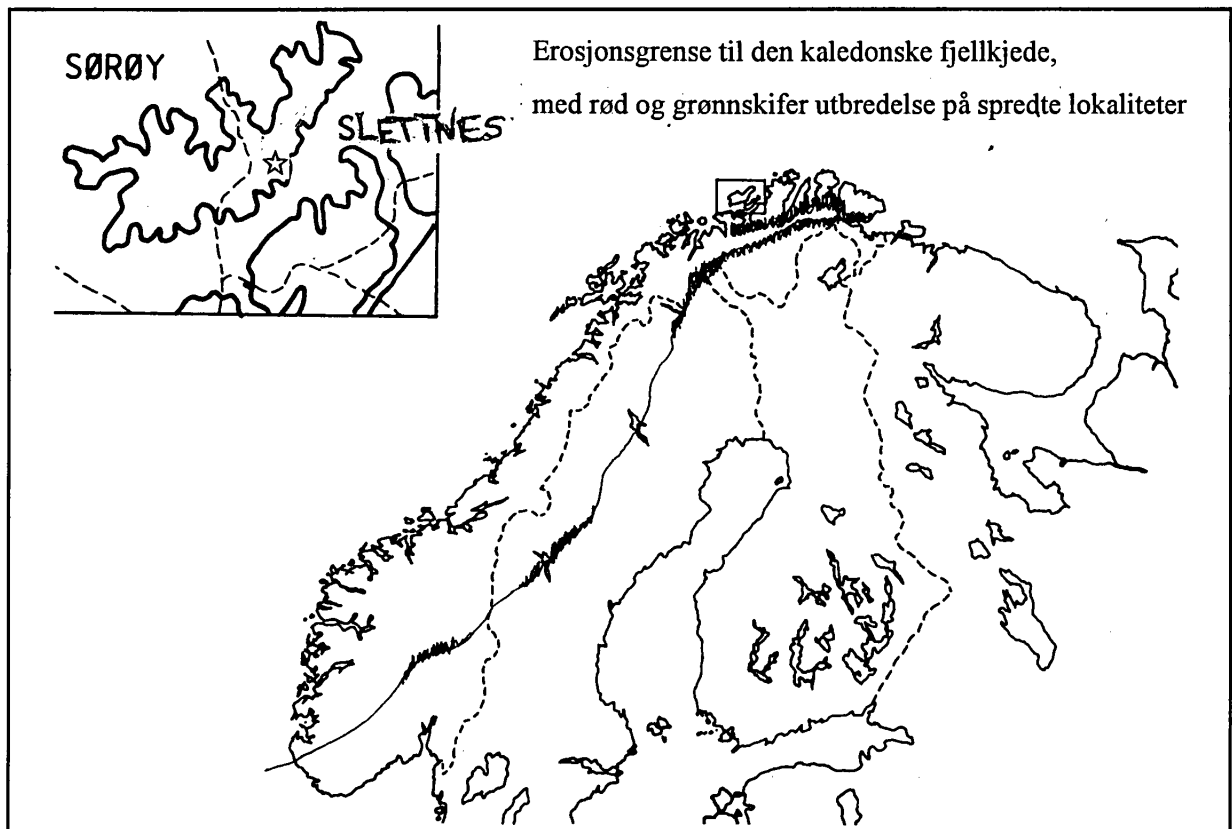
Skiferredskapenes farger og formuttrykk, sett på som en estetisk og viktig del av skiferredskapene, er jmf. Thomas (1996) en måte å inkorporere krefter og kvaliteter til redskapene som går utover det praktiske. Samtidig er det med på å gi skifergjenstandene sin historie, ved at gjenstanden er tillagt meninger og tilhørighet fra personen eller samfunnet som har rådd over gjenstanden. Skifergjenstanden eller råstoffets opprinnelsessted kan også ha spilt en rolle for de folk som har brukt eller vært i kontakt med gjenstandene. Hvis skifergjenstanden har vandret i et nettverk kan den etter hvert ha fått større makt, for så å gi større tilgang til autoritet og makt. Hos de innfødte i Australia er steinredskapens kraft til å drepe noe som kommer fra bruddet der råstoffet hentes, og det er selve kraften i steinen som tar livet av byttet.(Tacon 1991: 205).

Siden gjenstandene på Slettnes har et egendefinert "værende" ved at de har fått sin form og historie av folk (både kvinner og menn) som hadde en intensjon med dem, har jeg sett på om det kan tolkes inn ulike aspekter ved materialet ut fra etnografiske eksempler. Jeg tror eksempler fra etnografiske studier kan gi oss noen nye perspektiver på et materiale, men det må ikke brukes ukritisk. Perspektiver fra etnografisk materiale vil komme som et ekstra moment ved tolkningene, i tillegg til kunstneriske opplevelser, inntrykk og følelse av uvirkelighet og samtidig tilstedeværelse som gjenstandsmaterialet fra før har gitt oss. De inntrykkene som jeg satt igjen med etter gjennomgangen av skifergjenstandene er kanskje med på å stadfeste gjenstandenes genalogi og temporalitet, ved at skifergjenstandenes værende opptrer i nuet samtidig som det er betinget av en fortid og en fremtid. Det at gjenstanden kommer fra skiferbruddet, via boplassen

til den blir funnet i dag, opptar en slags historie som kvinner, barn og menn hele tiden har vært med på. Historien stadfester skifergjenstandens posisjon og værende, men med ulike kosmologiske sfærer og meningsinnhold. Det enorme gapet i tidsrommet gjenstanden har vært gjemt i jorda, borte fra folk, har visket ut det opprinnelige meningsinnholdet. Derimot kan konteksten skifergjenstanden er funnet i og landskapet den hører til, si oss noe om gjenstandens genealogi, samtidig som vi er med på å gi den ny mening og historie. Til tross for at alle gjenstandene er unike og individuelle, er det likevel fellestrekk som kommer tydelig til syne i skiferfargene.

7.5 Skiferråstoff og kontakter i tid og rom

Skifer består av en bergart som spalter lett opp i tynne plan-parallele plater eller skiver. Skiferen er sammensatt av partikler som ikke er synlige for det blotte øye (Søborg 1988:231). Fordi skiferen opprinnelig bestod av finkornede bergarter som inneholdt mye leire. Sammenpressningen av jordskorpen gikk en gang på tvers av den finkornede bergarten, det vil si at skiferen spalter på tvers av den opprinnelige sammenpressningen, dermed oppstår det man kaller for "skifriighet" (Karman 1989:17). Fargen kan ifølge Søborg (1988:231) brukes for å grovklassifisere skifer, og det er det relative innholdet av forskjellige jernoksyder som blant annet bestemmer skiferfargen. Grå skifer har en stor utbredelse i Norge, både i fast fjell og i løsavsetninger, og det er nesten umulig å opphavsbestemme slikt råmateriale. Rødfargen i skiferen oppstår gjennom utfelling av jernoksyd, også kalt hematitt, og det skjer ved oksydasjon. (Eliasson 1989:14). Den grønne fargen i skiferen har oppstått på samme vis som den røde, men viser tegn på reduksjonsprosesser, og grønne flammer i rød grunnmasse kalles for reduksjonsflekker. De ulike skiferkniver med røde og grønne sjateringer har til felles at de er relativt harde med en forholdsvis kompakt tekstur. (Søborg 1988:231). De røde og grønne skifergjenstander stammer etter all sannsynlighet fra en smal, sammenhengende geologisk stripe som danner erosjonsgrensen til den kaledonske fjellkjede. Kilden strekker seg fra Tana i nord til Jämtland i sør. Skiferen er meget fremtredende i Finnmark, Troms og Jämtland, men finnes også på mindre, spredte, lokaliteter langs den geologiske stripen, bortsett fra i Norrbotten (ved Polarsirkelen), hvor den mangler helt (Søborg 1988:232).

Figur nr 17 Kart over rødskiferbeltet

Det viser seg at mange skifergjenstander er funnet i områder som ligger langt bortenfor råstoffkildene. Dette gjelder redskaper som er funnet både i Finland, Sverige, Russland og Norge, noe som betyr at det har vært en stor grad av kontakt blant folk over hele Nordkalotten. Det er en rekke eksempler på kontakt. Den onegiske grønn-skiferen, som kun finnes i ett område nær Onegasjøen, har antakelig fungert som byttevare i neolittikum. I finske steinalderkontekster er den funnet i Antrea og i Suomusjärvi. Gjenstander av denne skiferen er også eksportert til Östbaltikum, Nord Sverige og Vest Finland (Eliasson 1989:16). Andre eksempler på kontakt, er all rødskiferen som blir funnet i midt Norge, noe som er lang bortenfor råstoffkildene. Selv om råstoffkildene til grå skifer var lettere tilgjengelige i Midt-Norge, er det likevel stor spredning av for eksempel røde skiferkniver. Dette mener Søborg (1988:235) betyr at de røde skiferknivene har fungert som byttevarer mellom kystbefolkningen i de nordtrønderske områder og en innlandsbefolkning i Norrland i Sverige. I Sverige er det også gjort en undersøkelse av skiferredskapenes fargefordeling mellom kyst og innland i Västerbottenområdet. De mørkere nyansene, som grågrønn, mørk grå, svart og brun skifer, ser ut til å dominere i kysttraktene rundt

Västerbotten, mens den røde og rødgrå skiferen dominerer i innlandet ved Västerbotten. Dette betyr at skiferen blir funnet og brukt ved de lokale råstoffkildene. Det er imidlertid også funnet endel rødskifer på kysten, noe som indikerer kontakt, og handelsforbindelser i et interaksjonssystem mellom innland og kystgrupper (Eliasson 1989:84).

I de forutgående eksemplet diskuteres kontakter kun utfra at råstoffkildene til den sørskandinaviske skiferkulturen har sine kjerneområder og råstoffkilder i den sydlige stripen av rødskiferbeltet. Rødskiferbeltet i Finnmark og spesielt traktene omkring Tanafjorden regnes som et skiferområde av høy kvalitet (Hood 1992:96). Det har ikke vært fokusert noe særlig på det Nordskandinaviske skiferbeltet som et mulig råstoffkilde, for de røde skiferredskapene i den finske og svenske arkeologiske litteraturen se f.eks.(Baudou m.fl. 1977, Carpelan 1975, Edgren 1993). Dette kan skyldes at forskningen i høy grad har konsentrert seg om gjenstandstypologier og påfølgende inndeling i kulturer som for eksempel skiferkulturen, kamkeramiske kulturen, suomousjärvi kulturen etc. På Slettnes må man gå ut fra at størsteparten av skiferen har kommet fra andre steder enn Sørøya. Det finnes imidlertid endel skifer på Sørøya, men denne har ikke vært egnet til redskapsproduksjon. Den eneste skiferen som med sikkerhet kan sies å ha vært brukt til redskaper er den såkalte Hellefjordskiferen, en grålig finkornet glimmerholdig skifer som er svært flisete og spaltbar (Andreassen 1985:66).

I Nord-Norge har det vært fokusert lite på skiferråstoff og utbredelse i tolkninger av sosial organisering og samhandling mellom ulike grupper. Som empirisk grunnlag har det vært vanlig å se på variasjoner av myke og harde bergarter, samt gjenstandskategorier som spisser, økser og keramikk. Det synes som om den vanlige oppfatningen av arkeologisk gjenstandsmateriale er at dette har fungert som sosialt kategoriserende elementer mellom ulike jeger/samler grupper, ofte relatert til innland- og kystgrupper i Finnmark. Den store vektlegging og fokusering på de enkelte gjenstandsgrupper som det genererende for ulike sosiale og geografiske grupper i steinalderen har kanskje vist at det har vært kontakter mellom folk over store områder. På den andre side har den ensidig fokuseringen på relasjoner mellom kyst og innlandsgrupper se f.eks. (Hultgren 1988, Jørgensen og Olsen 1988, Myklevoll 1997, Olsen 1984, 1988, 1993, 1994, Roland 1995, Schanche 1988, 1994). fått en generaliserende karakter i spørsmål som dreier seg om økonomiske

og territorielle rettigheter. Den omfattende skiferbruken i yngre steinalder over hele Nordkalotten viser at man i Nord-Norge bør se utover de nasjonale landegrenser og den ensidige fokuseringen på dikotomien kyst-innland i Nord-Norge.

De store forekomster av rødskifer langs erosjonsgrensen til den kaledonske fjellkjede, har vært kilden til mange skiferredskaper som finnes spredt over hele Nordkalotten. Det burde ikke være tvil om at rødskiferen fra Tanaområdet har blitt fraktet av mennesker langt vekk fra opprinnelsesstedet. Jeg tror landskapet eller bruddet hvor skiferråstoffet ble hentet fra og den historien skiferen fikk med seg fra bruddstedene, hadde betydninger som var viktig for de sosiale og religiøse forbindelse mellom folk og grupper i Nord-Norge og ellers på Nordkalotten. For å utdype denne antagelsen noe mer er for eksempel hellige områder en viktig del av den totale helheten i den samisk kosmologisk forståelse av verdensbildet. De hellige områdene kunne omfatte fjell, skoger, innsjøer og elver og ble behandlet med ærefrykt, fordi områdene hadde iboende usynlige og beskyttende ånder. Disse ble dyrket i form av ritualer eller seremonier ved å knytte offersteder til områdene. Navn på områder i naturen, som for eksempel hellige fjell ble ofte knyttet til hendelser eller en åpenbaring. Hendelsen eller åpenbaringen fra disse områdene kunne også knyttes til en person. Denne forbindelsene mellom mennesket og naturen gjør at det i mange sammenhenger i samisk forståelse av det kosmologiske verdensbildet ikke er markert avstand mellom naturen som *opplevd* og naturen som *forklart* (Myrhaug 1997:12, 27). Fjellet Akavarre (navnet stammr fra det samiske navnet på urmoderen, Måttaráhkká, i det samiske gude- og verdensbildet) er et samisk hellig fjell i Nord-Sverige. Dette fjellet markerer den sørligste grensen av det nordskandinaviske rødskiferbeltet. Det finnes store mengder rød skifer i rasgrusen i fjellet, som strekker seg videre sammenhengende nordover til Tanafjordområdet i Nord-Norge. (Karman 1989:23). En kan anta at rødskiferbeltet strekker seg gjennom mange områder som i dag har kjente hellige steder og fjell i de nordligste områdene av Sverige, Finland og Norge.

7.6 “Fangstkonservatismen” og endringer

I forhold til debatten om teknologisk utvikling og evolusjonisme i kap. 6 er det kanskje mulig at det kan være andre årsaker til at skifer kommer inn som råstoff og gjenstandstype i yngre steinalder. Tidligere forklaringer har vært grunnlagt i en evolusjonistisk teknologisk utvikling, og i forklaringer som går på en økende maritim tilpassning utfra økologiske endringer (Fitzhugh 1974:52). Gjessing var på et tidlig tidspunkt i nordnorsk yngre steinalderforskning opptatt av de stabile trekkene i skiferredskapene. Disse syntes å være uforandret gjennom flere tusen år, og han påpekte “...at fangstkonservatismen i oldtiden ikke skyldes isolasjon. De primære grunnene må tvert om ligge i erhvervet selv...” (1941:27). Gjessing antyder her at de stabile ressursene medførte at fangstfolkene ikke hadde behov for nye og annerledes redskaper. Det var ikke nødvendig å forbedre en teknologi som allerede fungerte bra.

Denne fangstkonservatismen, eller stabiliteten i redskapsproduksjonen som jeg kaller det, kan heller ikke forklares med at de ikke hadde kontakt med andre folkegrupper og underforliggende ikke hadde tilgang på ny informasjon og nye ideer. Kanskje var det andre grunner som gjorde at redskapene holdt seg nesten uforandret over svært lang tid. Dette har muligens noe å gjøre med de store kontaktflater som strakte seg fra ytterkysten i Nord-Norge, innover i fjordene og oppover de større elvene innover i landet og over dagens landegrenser. De etnografiske eksemplene tidligere i oppgaven om råstoffkilder og hvordan en gjenstand inngår i sosiale relasjoner og nettverk viser at gjenstanden ofte tillegges en videre mening og betydning (jmf. fenomenologi). Denne innfallsvinkelen kan kanskje bidra med andre perspektiv enn kun det økologisk determinerende i den såkalte “fangstkonservatismen” i steinalderen.

For å bringe inn et annet perspektiv på overgang og forandring har Thomas (1996:181-182) sett på de endringer som skjer i den materielle kulturen i sen-neolittikum i England. På bakgrunn av endringer i gravkulturen og oppkomsten av nye gjenstandstyper foreslår han at samfunnet endret seg fra de tidligere sosiale ordninger. Dette forutsatte at ledelse og makt var arvet ut fra slektsskap og stamfedre, slik det kommer til uttrykk i den tidligere gravkulturen. De sosiale enheter, bestående av etniske grupper som måtte ha forekommet i de tidligere perioder av neolittikum, begynte å oppløse seg i et økende tempo. Årsaken til denne oppløsningen var ulike interesser, og

de nye gruppene trengte et nytt og eget opphav for å stadfeste seg. Siden restene av de døde og den tidligere materielle kulturen var inkorporert i identiteten til den tidligere gruppen, ble behovet for andre gjenstander og nye kilder til det materielle verden trukket inn. Nye innslag som råstoff, gjenstander, steder, dyr, osv, var elementer som kan tolkes som tegn på at menneskene var begynt å re-etablere sitt eget forhold til landskapet og verden omkring seg. I stedet for at forfedrene var de som legitimerte den eneste kilden til innflytelse og makt fikk folk tilgjengelig, flere sammensatte forbindelser til den materielle verden. De nye gjenstandene som ble tatt i bruk kom ikke som et resultat av en evolusjonistisk teknologisk utvikling, eller som resultat av et mer lagdelt sosialt system. Hadde forholdene vært av samme karakter som for eksempel i begynnelsen av neolittikum ville det ikke vært noe i veien for at råstoff og gjenstander hadde vært tatt i bruk og lagd i tidligere perioder av neolittikum. De ulike gjenstander ble et viktig bindeledd i forholdene mellom folk og den verden som de fysisk hadde manifestert ved hjelp av gjenstander. Gjenstandene var også med på å legitimere den sosiale tilstedeværelsen for folk (ibid).

Kan det være andre forhold enn økonomisk og økologisk tilpasning som spiller inn i overgangen fra kun bruk av harde bergarter til en økende bruk av skifer? Det er ingen tvil om at skifer nå kommer inn som et nytt råstoff over hele Nordkalotten fra rundt 5000 f.Kr. Som vist til i kapittel 5.8 er det imidlertid flest hele skiferredskaper og påfallende lite avslag i det første årtusenet skiferen var i bruk. I tiden etter 4000 f.Kr. er situasjonen omvendt. Da finner man færre hele redskaper i forhold til emner og fragmenter, og andelen avslag er økt betydelig (Hesjedal m.fl.1996:160). Hvorfor var det så mange ferdige hele redskaper og så lite avslag i de første tuftegruppene på Slettnes? Kan dette bety at folkene på Slettnes har produsert de første skiferredskapene på andre steder, kanskje i nærheten av råstoffkildene? Hvis vi ser på skifer og spesielt rødskiferbeltet som strekker seg gjennom Finnmark, gjenfinnes rødskiferen på steder hvor skifer som råstoff er totalt fraværende. Her finnes det flere muligheter for hvordan skiferen har blitt spredt. Enten har folk reist til skiferbeltet og hentet sitt eget råstoff eller de har fått ferdig fremstilte redskaper. Det kan også bety at skifer har spredt seg gjennom et nettverk av folk, og følgelig har skiferen hatt en genealogisk historie med seg hvor opprinnelsessted har hatt betydning. Hva som har skjedd i den tiden er et omfattende og komplekst spørsmål. Skifer som råstoff og redskap har sannsynligvis gjennomgått en meningsendring fra den kom inn som et nytt

råstoff til den ble helt dominerende som råstoff utover i yngre steinalder. Kanskje var skifer det som manifesterte og legitimerte tilhørigheten til land og landskap for folk

Skiferredskapenes stabile former innenfor hver enkel redskapstype strekker seg over svært lang tid. Hvis vi tar utgangspunkt i Nyelvspissene, er de nesten uendret i form gjennom mer enn 3000 tusen år. Den estetiske utformingen på redskapene må også ha spilt en rolle utover det funksjonelle. Kanskje har den estetiske og like utformingen på pilene hatt en fellesbenevnelse for folk over større områder. Kanskje har for eksempel Nyelvspissene vært et viktig bindeledd mellom ulike folk på Nordkalotten ved sin gjenkjennlige karakteristiske form, eller på det mere metafysiske planet som et gjenkjennelig bindeledd som kommuniserte fellesskapet mellom folk, guder og forfedrer. Folk har kanskje akseptert den kosmologiske dybden i redskapet, nettopp fordi redskapet er hjelpelig med tilgangen til de autoriteter som den er en del av. Det at redskapene nesten er uforandret over flere tusen år, kan ikke bare forklares slik som Gjessing, i likhet med Fitzhugh, kaller for fangstkonservatisme, hvor redskaper kun sees på som en refleks av maritim tilpasning og erhverv.

Det er lite sannsynlig at folkene i yngre steinalder hadde et forhold til tid slik vi opplever tid i dag. Vissheten om at det finnes redskaper som er tilsynelatende like over store områder samt at de har blitt til i det sosiale rommet som har sine røtter tilbake til forfedrene, er kanskje med på å skape folks identitet i et tidskontinuum, der tiden var en integrert del av folk og gjenstanders eksistens (jmf Thomas 1996:50). Identitet er noe som er omskiftelig fordi ulike hendelser i notia er føyd sammen med minner fra fortida, og dette muliggjør at folk er i stand til å lage en historie som støtter opp under og kan endre ens egen identitet. Dette betyr at for eksempel skiferredskapene som ble spredt utover hele Nordkalotten kunne ha ulike betydninger i ulike kontekster, slik at det ikke er snakk om en etnisk identitet men snarere om mange ulike og parallelle historier, hvor noen kommer i berøring med hverandre i tid og rom. (op.cit: 1996:459).

7.7 Oppsummering

Jeg har i dette kapitlet kommet med noen alternative tolkninger på gjenstandsmaterialet for å prøve å få frem en helhet og historie rundt gjenstandene. Dette for å bringe materialet utover de oppsplittinger som klassifiseringer og typologisering fører til. Som bakgrunn for hele denne tolkningsdelen har jeg sett på hvordan noen forskere legger fenomenologi til grunn, en teori som i filosofien relaterer seg til hvordan gjenstander også har sin historie og identitet, på samme måte som mennesker har. "Artefacts with personality" er et begrep som jeg har lånt fra Thomas (1996), dette er et beskrivende begrep som prøver å favne om gjenstandenes genealogi. I tillegg til de teoretiske betraktninger bruker jeg eksempler fra etnografisk litteratur som spesielt omhandler bruk og betydning av farger som en bakgrunn for en konkretisering av hva som kan forstås som "Artefacts with personality".

Jeg har prøvd å fokusere på skifergjenstandene som individuelle og samtidig komplimentære i forhold til kvinner og menn. Jeg er sterkt kritisk til å trekke ut enkelte redskaper som rituelle eller symbolske i tolkninger som støtter opp om ensidige fokuseringer som legitimerer makt, menn og stress. Jeg har trukket frem fargebruken i skifer som et mulig viktig element for folkene som engang brukte redskapene. Jeg har sett på ulike etnografiske eksempler hvor farger har betydning utover det verdslige. Her kommer fargene inn som symboler og som metaforer for forfedrer og gudeverdenen, og derfor var farger også determinerende for ulik bruk av redskapene. Videre har jeg sett utover fra Slettnes hvor råstoff, distribusjon og kontakter på Nordkalotten har hatt betydning. Kanskje har skifer som råstoff stått som et nytt og manifisterende element i landskapet i overgangen mellom eldre og yngre steinalder. Kanskje har det store rødskiferbeltet som strekker seg gjennom Skandinavia vært en råstoffkilde som knyttet båndene og kontinuiteten mellom folk og natur i en kosmologisk helhet, bundet opp i ett sosial nettverk mellom mennesker.

8 Avslutning

Sporene som folk har etterlatt på Slettens gjennom 10.000 tusen år vitner om at dette har vært et sted som folk har brydd seg om. Gjenstandene som vi har funnet i tilknytning til hustuftene er med på å forsterke historien til folket som en gang bodde der. Slettens har vært gjenstand for arkeologiske undersøkelser i flere omganger i løpet av en 40 år's periode. Første gang av Povl Simonsen på begynnelsen av 1960-tallet, og siste gang i 1991-1993 i forbindelse med Statoils planer om et ilandførings- og nedkjølingsanlegg for gass fra Snøhvitfeltet. Jeg har analysert hustufter med tilhørende skifermateriale både fra de tidligste undersøkelsene i 1966 og fra utgravningene i 1991/92.

Det arkeologiske materialet jeg har analysert skriver seg fra en periode på omkring 2000 år, altså under en fjerdedel del av bosetningshistorien på Slettens. I denne " lille " tidsbiten har jeg valgt å undersøke 26 utgravde hustufter med tilhørende gjenstandsmateriale. Skifer som er det dominerende gjenstandsmaterialet i disse hustuftene blir ansett som hovedmarkør for de tre første periodene av yngre steinalder. For å analysere et så stort og rikholdig materiale var det nødvendig å gruppere og klassifisere materialet inn i kategorier og typer. En slik klassifisering har mange implikasjoner, og det er ikke sikkert alle er enig i hvordan jeg har klassifisert og gruppert materialet, hvor utbredelse i tid har vært sentralt.

Jeg har forsøkt å plassere hustuftene i grupper ut fra 14-C-dateringer og kontekst. Dette ble gjort ved å sammenligne hustuftenes plassering i terrenget etter strandlinje og ved en sammenligning av de mange 14-C-dateringer. Denne grupperingen ble ikke gjort for å lage en ny og "fresh" inndeling av perioder i tidlig yngre steinalder, men heller som et arbeidsredskap for å undersøke gjenstandsmaterialets utbredelse i tid. Enkelte vil oppfatte tufteinndelingene jeg har gjort som klart definerte perioder, men tuftenes relative og absolutte dateringer har mange metodiske implikasjoner. Jeg vil derfor se på tufteinndelingen som en arbeidstolkning for hvordan tuftene på Slettens oppfattes på tidsskalaen.

Etter hvert som materialstudiet skred fremover oppdaget jeg at enkelte gjenstandstyper ikke hadde noen tydelige referanser eller definisjoner i den arkeologiske litteraturen. Derfor har jeg sett nærmere på de enkelte gjenstandstypene og undersøkt om ytterlige underinndelinger i grupper var mulig uten å måtte ta hensyn til eksisterende typologi eller kronologi i første omgang. Jeg så også på gjenstandstypenes utbredelse i tid og rom på Slettnes, og dette ledet til en av problemstillingene jeg var opptatt av mens jeg arbeidet med materialet.

Lar det seg gjøre å føye et materiale fra et mindre område som Slettnes inn i den eksisterende Finnmarkskronologien ? Slettnesmaterialet er sentralt i det nyeste kronologiforslaget for Finnmark som forelå etter utgravningene her fra 1991-1993. En sammenligning av mine resultater med dette forslaget, viser variasjonene i materialet og at det ikke uten videre lar seg føye inn i en eksisterende kronologi. Jeg tenker da ut fra at lokale variasjoner i et materiale vil bli borte i en kronologi som tar sikte på å gjelde for hele Finnmark og for Nord-Norge. Uoverensstemmelsene mellom Slettnesmaterialet og eksisterende kronologisystemer er ikke så store at det betyr store endringer, men enkelte gjenstandstyper viser en svært tidlig inntreden i yngre steinalder i forhold til hva som er påvist tidligere. Alle gjenstandstypene i skifer har en større utbredelse i tid på Slettnes, enn både den etablerte kronologien basert på Varanger, og det nye kronologiforslaget fra Slettnes antyder.

I og med at jeg arbeidet med klassifiseringer, dukket det opp tanker av en mer erkjennelsesteoretisk karakter som har å gjøre med de lange fagtradisjoner innenfor typologisering og periodeinndelinger i arkeologien. Typologisering ble grunnlagt i nordisk arkeologi, basert på et grunnsyn som betrakter historien som ei lineær utvikling. Typologiseringen av gjenstander avspeilet også inndelingen av samfunn, hvor Darwins begrep om framskritt og naturlig seleksjon i utviklingen ble forent med sosialteorier i samtiden. I følge Brattli (1993:160) var ikke typologien - overført darwinisme, brukt på et gjenstandsmateriale. Både darwinismen og typologien er størrelser dannet innenfor det evolusjoistiske kunnskapsfelt, og begge er bygd på de samme assosierbare utsagn.

Til tross for at gjenstandene var forsøkt gruppert innenfor rammer hvor typer og definisjoner betegner de generelle trekkene, er variasjonen innenfor de enkelte gjenstandstyper veldig stor.

Dette ledet til den andre problemstillingen, hvordan få frem mangfoldet i tolkninger av et materiale, hvor typologi og kvantifisering av gjenstander ligger til grunn. Begrepet “ artefacts with personality” (Thomas 1996) kan illustrerer andre aspekter ved et gjenstandsmateriale. Dette har relasjoner til mangfold og de individuelle trekk som jeg mente kom frem i skifermatreialet; et materiale som fortjente en alternativ tolkning som går ut over redskapenes funksjonelle aspekter. Her kommer farger inn som en spesiell egenskap og som en viktig del av gjenstandens betydning for mennesker. Forskjellige farger har blitt tillagt ulike symbolske verdier, og har etter min mening en viktig dimensjon i tolkningen av gjenstanders personlighet og historie. Skifergjenstandenes farger relaterer seg også til råstoffkilder, noe som bringer inn en spennende vinkling. Kontakter mellom folk må kanskje sees i sammenheng med rødskiferbeltet som strekker seg gjennom Skandinavia langs den kaledonske fjellkjede. Jeg antydet at denne kilden går gjennom det som vi i dag kjenner som hellige fjell i den samiske kosmologiske verden, og at dette kanskje har en sammenheng. Dette er en interessant tanke, som videre forskning kanskje kan gi flere svar på. Uansett tror jeg det er fruktbart å se på skifergjenstandenes individuelle trekk og historie i sammenheng med kontakter mellom folk. Jeg har i denne oppgaven gitt et lite, men viktig, bidrag til forståelsen av det mangfoldige skifer materialet fra Slettnes.

Litteraturliste

- Adams, Y.W. & Adams, E.W., 1991: *Archaeological Typology and Practical Reality. A Dialectical Approach to Artefact Classification and Sorting*. Cambridge University Press, Cambridge
- Andreassen, R.L., 1985: *Yngre Steinialder på Sørøy: Økonomi og samfunn 4000-1000 f. Kr.* Magistergradsavhandling i Arkeologi, Universitetet i Tromsø.
- Baudou, . og Selinge, K.L. 1977: *Västernorrlands Förhistoria*. Västernorrlands läns landsting, Motala.
- Barth, F., 1975: *Ritual and Knowledge among the Baktaman of New Guinea*. Oslo, Universitetsforlaget
- Bell, D., 1993: "The Problem of Women" *Daughters of the Dreaming*. (2nd.ed.) Allen & Urwin, London, s.229-251
- Binford, L., 1980: Willow smoke and dogs' tails: hunter-gatherer settlement systems and archaeological site formation. *American Antiquity*. Vol 45 s.4-20
- Binford, L., 1981: Objectivity-Explanation-Archaeology-1981, Binford, L (red.), *Working at Archaeology*, New York 1983, s.45-55
- Brattli, T., 1993: *Evolusjonisme og det Moderne. Ein analyse av tilkomsten av arkeologien som vitenskapeleg disiplin*. Magistergradsavhandling i Arkeologi. Universitetet i Tromsø
- Carpelan, C., 1975: En översikt över den förhistoriska tiden i området kring Kemi älv. A.Erä-Esko (red.), *Kemijoki 8000 - laxälv i norr. Fortiden i Kemiälvområdet under åtta årtusenden i arkeologisk belysning*. Stockholm.
- Champion, T., C.Gamble, S.Shennan og A.Whittle, 1984: *Prehistoric Europe*. Academic Press, Inc.London
- Clarke, D.L., 1968: *Analytical archaeology*, Methuen, London.
- Conkey, M., 1991: Contexts of Action, contexts for Power: Material culture and gender in the Magdalenian. Conkey, M.W, Gero, J.M.(red.) *Engendering archaeology: women and prehistory*, Blackwell, Oxford, s.57-92

- Damm,C.,
A.Hesjedal,
B.Olsen og
I.Storli, 1993: Arkeologiske undersøkelser på Slettnes, Sørøy 1991.
Tromura nr. 23 kulturhistorie, Universitetet i Tromsø.
- Edgren,E. og
Törnblom,L.,1993: *Finlands Historia*. Bind 1. Schildts förlag Ab, Esbo.
- Eliasson,L. og
Joelsson,J.,1989: *Knivar och Spetsar, En jämförande studie av skifferföremål fra Västerbottens kust- och inland*. Uppsats för C1 i Arkeologi. Umeå Universitetet
- Fischer,A.,1978: På sporet af overgangen mellem palæoliticum og mesoliticum i Sydsandinavien. *Hikuin* 4, s.27-51
- Fitzhugh,W.,1974: Ground Slates in the Scandinavian Younger Stone Age with reference to Circumpolar Maritime Adaptions, *Proceedings of the Prehistoric Society*. Vol 80.s.45-58
- Fitzhugh,W.,1980: Comments: Guttorm Gjessing and Artic Archaeology. *Norwegian Archaeological Review*. Vol 13, No2.s.120-123
- Gero,J.M.,1991: Genderlithics: Women`s Roles in Stone Tool Production, Conkey, M.W, Gero, J.M.(red.) *Engendering archaeology: women and prehistory*, Blackwell, Oxford, s.163-193.
- Gjessing,G.,1941: *Fangstfolk. Et streiftog gjennom nord-norsk førhistorie*. Aschehoug, Oslo
- Gjessing,G.,1942: *Yngre Steinalder i Nord Norge*. Inst. for sammenlignende kulturforskning serie B XXXIX. Oslo
- Gjessing,G.,1944: Cirkumpolar steinalder. *Acta Arctic*, 9 fasc.II. Kjøbenhavn.s.452-477.
- Gjessing,G.,1945: *Norges Steinalder*. Norsk Arkeologisk Selskap.Oslo.
- Gjessing,G.,1948: Mennesket er ett. *Kulturforskning og kulturkrise*. Aschehoug, Oslo
- Gjessing,G.,1955: Prehistoric social groups in North Norway, *Proceedings of the Prehistoric Society*. Vol XXI. London.s 84-92
- Gosden,C.,1994: *Social being and time*. Blackwell, Oxford, England

- Gynter,B. og
Meldgaard,J.,1984: *5 Kapitler af Grønlands forhistorie. Pilersuiffik, Grønland.*
- Helliksen,W.,1993: Typologi - kultur - kulturtypologi. Belyst med utgangspunkt i diskusjonen om "den arktiske steinalder i Norge" 1909-30. *Viking*, bind LVI-1993, s.23-36
- Helskog,E.T.,1983: The Iversfjord Locality, A study of behavioral patterning during the late stoneage of Finnmark, North Norway. *Tromsø Museums skrifter* vol. XIX. Universitetet i Tromsø.
- Helskog,K.,1980: The Chronology og the Younger Stone Age in Varanger, North Norway. *Norwegian Archaeological Review* Vol. 13 (1),s 47-60
- Hesjedal,A.,
B.Olsen,
I. Storli og
C.Damm, 1993: Arkeologiske undersøkelser på Slettnes, Sørøy 1992. *Tromura* nr. 25, kulturhistorie. Universitetet i Tromsø
- Hesjedal,A.,
C.Damm,
B.Olsen og
I. Storli, 1996: Arkeologi på Slettnes. Dokumentasjon av 11.000 års bosetning. *Tromsø Museums skrifter* vol. XXVI. Universitetet i Tromsø
- Hill,J.N og
Evans, R.K.,1972: A model for classification and typology. (ed). Clark D.L, *Models in Archaeology*. London s. 221-260
- Hodder,I.,1979: Economic and social stress and materiale culture patterning. *American Antiquity*. Vol.44, No. 3. s. 446-454
- Hodder,I.,1982: *Symbols in action*. Cambridge University Press.Cambridge.
- Hood,B., 1992: *Prehistoric foragers of the North Atlantic: Perspectives on lithic procurement and social coplexity in the north norwegian stone age and the labrador maritime archaic*. Upubl. Ph.D., University of Massachusetts.
- Hultgren,T.,1988: *Yngre steinalder i Rana. En analyse av kyst og innlandsbosetninga mellom 4000-2000 BC*. Magistergradsavhandling i Arkeologi, Universitetet i Tromsø

- Husserl,E., 1970: *The Crisis of European Sciences*. Trans.D.Carr. Northwestern University Press, Cambridge.
- Hylland Eriksen,T.,1993:*Små steder, store spørsmål*. Universitetsforlaget, Oslo
- Hætta,O.M.,1994: Samenes gamle religion og folketro. *Alta Museums småskrifter* nr.1
- Johnson,M.A.,1989: Conceptions of Agency in Archaeological Interpretation. *Journal of Anthropological Archaeology* 8.s. 189-211.
- Jørgensen,R.,1986: The Early Metal Age in Nordland and Troms. *Acta Borealia* vol 3:2, s.61-87
- Jørgensen,R og Olsen,B.,1988: Asbestkeramiske grupper i Nord-Norge, 2100 f.Kr. -100 e.Kr. *Tromura*, nr. 13.Kulturhistorie, Universitetet i Tromsø.
- Karman,J.,1989: Skifferkultur i centrala Skandinavien. *Populär Arkeologi* Årg.7 nr.2, Lund. s. 16 -23
- Klejnstrup-Jensen,P.,1978: Ændringer i arkeologi og anthropologi. *Hikuin* 4, s.11-27
- Klindt-Jensen,O.,1975:*A History og Scandinavian Archaeology*. Thames and Hudson, London.
- Kromer,B.R., m.fl,1986:*Radiocarbon*.
- Lee,R.B., 1993: *The Dobe Ju'hoansi*.(2 nd.ed).Case studies in cultural anthropology. Harcourt Brace College Publishers.London.
- Linick,T.W., m.fl.,1985:*Radiocarbon*.
- Lundestad,E.,1994: *Opp-Åpning og Avdekking, En lesning av "Zein und Zeit"*. Hovedoppgave i filosofi. Universitetet i Tromsø
- Lübcke,P. m.fl.,1983: *Politikens filosofi leksikon*. Lübcke, P (red.). Politikens forlag, København.
- Madsen,T.,1978: Perioder og periodeovergange i neolitikum. *Hikuin* 4. s. 51-61
- Madsen,T.,1992: Reviwes: Adams & Adams: Archaeological Typology and Practical Reality. *Norwegian Archaeological Review*. Vol. 25, No 2, 1992. s.132-136
- Magnus,B, og Myre,B.,1986: Forhistorien. *Norges historie* bind 1, Cappelen

- Malmer,M.,1963: Metodproblem inom järnålderens konsthistoria. Sakforskningens metodiska grunder. *Acta Archaeologica Lundensia*, Series in 8° (3) s.11-38
- Morphy,H.,1995: Landscape and the reproduction of the Ancestral Past. (red) Hirsch & Hanlon. *The Anthropology of Landscape, perspectives on place and space*. Clarendon Press, Oxford.
- Myklevoll,L.B.H.,1997: *Bergartsøkser i Nord-Norge, Forslag til klassifisering, kronologi og tolkning*. Hovedfagsoppgave i Arkeologi. Universitetet i Tromsø.
- Myrhaug,M. L., 1997: *I modergudinneres fotspor: Samisk religion med vekt på kvinnelige kultutøvere og gudinnekult*. Pax- forlag, Oslo
- Myrstad,R.,1996: *Bjørnegraver i Nord-Norge, Spor etter den samiske bjørnekulten*. Hovedfagsoppgave i Arkeologi. Universitetet i Tromsø
- Myrvoll,E.,1992: *Stil og Samfunn. En analyse av materiell symbolisme og sosiale relasjoner i Varanger 2200 f.Kr - Kr.f.* Magistergradsavhandling i Arkeologi. Universitetet i Tromsø.
- Møller,J.,1987: "Shoreline relation and prehistoric settlement in Northern Norway" *Norsk geografisk Tidsskrift*. Vol. 41, s. 45-60
- Odgaard,U.,1995: *Telte i Arktiske miljøer, Rekonstruksjoner og ideologi*. Cand.Phil. Speciale. Institut for Arkæologi og Etnologi, København.
- Olsen,B.,1984: *Stabilitet og endring. Produksjon og samfunn i Varanger 800 f.Kr-1700 e.Kr*. Magistergradsavhandling i Arkeologi. Universitetet i Tromsø
- Olsen,B.,1988: Interaction between hunter-gatherers and farmers: Ethnographical and archaeological perspectives. *Archaeologica Poloni*, vol XXXIII: 2. s.425-433
- Olsen,B.,1991: Kjelmøyfunnenes (virknings) historie og arkeologi. *Viking*, bind 54 s.65-87
- Olsen,B.,1993: Materiell kultur og samfunn i Finnmark 2000-0 f.Kr. *Tromsø*, kulturhistorie nr.24, Universitetet i Tromsø,s.83-109
- Olsen,B.,1994: *Bosetning og samfunn i Finnmarks forhistorie*. Universitetsforlaget Oslo.
- Olsen,B.,1997: *Fra ting til tekst. Teoretisk perspektiv i arkeologisk forskning*. Universitetsforlaget, Oslo.

- Paproth, H.J.,1964: "En gammel jægerrit. Albarkssprutningen vid lapparnas björnfest".
(Skrifter utgitt av religionshistoriska inst. i Uppsala.)
Vetenskapssamhällets i Uppsala Årsbok, no 7. s 46-80
- Pearson,G.W. og
Stuiver,M., 1986: *Radiocarbon*.
- Renfrew,C.,1983: Divided we stand: aspects of archaeology and information.
American Antiquity no. 48(1).s 3-16
- Renfrew,C og
Bahn,P.,1993: *Archaeology. Theories Methods and Practice*.Thames &
Hudson. London.
- Renouf,M.A.P.,1984: Northern coastal hunter-fishers: an archaeological model.
World Archaeology vol. 16 (1). s.18-27
- Roland,H.,1995: *Landskap og fangstsamfunn. En diskusjon med vekt på
bosetningsmønstrer i Ranaområdet i yngre steinalder.*
Hovedfagsoppgave i Arkeologi, Universitetet i Tromsø
- Rowley,S.D.M.,1988: *inua: spirit world of the bering sea eskimo*.Exhibition catalog, Dep.of
Anthropology, National Museum of Natural History, Smithsonian
Institution, Washington, D.C
- Sandmo,A.K.,1986: *Råstoff og redskap - mer enn teknisk hjelpemiddel. Om
symbolfunksjonen som et aspekt ved materiell kultur. Skisse av
etableringsforløpet i en nordeuropeisk kystzone 10.000 - 9.000 BP.*
Magistergradsavhandling i Arkeologi. Universitetet i Tromsø
- Sandmo,A.K.,1989: Stilistisk variasjon og tidlig postglasial bosetting i Troms. Bertelsen,R
m.fl. (red.) *Framskritt for fortida i nord, I Povl Simonsens fotefar.*
s.59-73
- Schanche,K.,1988a: *Rapport fra arkeologisk feltarbeid på Slettnes, Sørøysund k.,
sommeren 1988.* Upubl.rapport, top.arkiv, Tromsø Museum.
- Schanche,K.,1988b: *Mortensnes, en boplass i Varanger: En studie av samfunn
og materiell kultur gjennom 10.000 år.* Magistergradsavhandling i
Arkeologi. Universitetet i Tromsø
- Schanche,K.,1994: *Gressbakkentuftene i Varanger. Boliger og sosial struktur
rundt 2000 f.Kr.* Doktorgradsavhandling i Arkeologi,
Universitetet i Tromsø.

- Simonsen,P.,1961: Varangerfunnene, Vol.II. *Tromsø Museums Skrifter* vol. VII:2
Universitetet i Tromsø
- Simonsen,P.,1975: Veidemenn på Nordkalotten, bind 1 (oppr.hefte 1 og 2)
ISV, Universitetet i Tromsø 1991.
- Simonsen,P.,1979: Veidemenn på Nordkalotten, bind 2 (oppr.hefte 3)
ISV, Universitetet i Tromsø 1991.
- Simonsen,P.,1992: *Utgravningsrapport for 1966, Slettnes, Sørøysund k. Finnmark fylke*
Upubl. Rapport, Top.arkiv, Tromsø Museum
- Simonsen,P.,1996: Steinalderbosetningen i Sandbukt på Sørøya, Vest-Finnmark.
Rapport og tolkning. *Tromsø Museum Skrifter* vol.XXVII.
Universitetet i Tromsø
- Skandfer,M.,1996: *Čoarverbasttet. Samiske hornskjeer fra middelalder til
moderne tid.* Hovedfagsoppgave i Arkeologi,
Universitetet i Tromsø
- Sommerseth,I., 1995: *Rapport om undersøkelse av boplassområde på Årøya, Alta
kommune.* Upubl. rapport, Top. arkiv, Tromsø Museum
- Storli,I.,1993: Fra "kultur" til "natur" . Om konstitueringa av den "arktiske
steinalderen", *Viking*, bind LVI-1993 s.7-21
- Storå,N.,1971: *Burial Customs of the Skolt Lapps*,FF communications No.210.
Helsinki
- Stuiver,M og
Pearson,G.W.,1986: *Radiocarbon.*
- Stuiver,M og
Reimer,P.J.,1986: A computerprogram for radiocarbon age calibration.
Radiocarbon.
- Søborg,H.C.,1988: Knivskarpe grenser for skiferbruk i steinalderen. *Arkeologiske
Skrifter* no 4. Historisk museum, Universitetet i Bergen, s.225-241
- Sørensen,M.L.S.,1997: Material Culture and Typology. *Current Swedish
Archaeology.* Vol 5. 1997 s.170-192
- Svestad,A.,1995: *Oldsakenes Orden. Om tilkomsten av arkeologi.*
Universitetsforlaget, Oslo.

- Taçon,P.S., 1991: The power of stone: symbolic aspects of stone use and tool development in western Arnhem Land Australia. *Antiquity* no. 65, s.192-207
- Thomas,J.,1996: *Time, Culture and Identity, An interpretive archaeology*.Routledge, London and New York
- Trigger,B.G.,1989: *A History of Archaeological Thought*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Turner,V.,1967: *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*. Ithaca: Cornell University Press
- Valen,G.J.,1994: *Kjønnsrelasjoner i fortidige jeger-samler-samfunn: de arkeologiske forestillingene og bevisene. En analyse av fagtradisjonene og "feminismen" i norsk arkeologi*. Hovedfagsavhandling i Arkeologi, Universitetet i Tromsø
- Weiner,A.,1992: *Inalienable Possessions. The paradox of keeping, while giving*. University of California Press, Oxford
- Welinder,S.,1993: *Miljö, kultur och kulturmiljö*. Almqvist & Wiksell Int. Stockholm.
- Woodman,P.C.,1992: The Komsa Culture.A re-examination of its position in the Stone-Age of Finnmark. *Acta Archaeologica* vol. 63. s 57-76

Arkivmateriale:

Funnkatalog, Arkeologisk avdeling, Tromsø Museum.

Topografisk arkiv, Arkeologisk avdeling, Tromsø Museum

Muntlig og skriftlig informasjon:

Helge Irgens Høeg., 1994 Rapport over trekullbestemmelser av en prøve fra Slettnes,Hammerfest, Felt V A, Anlegg 9, Lag 4. Skogbrynet 21 F, 0283 OSLO

Bryan Hood.,1997 samtale. Arkeologisk Institutt, Universitetet i Tromsø

Geir Atle Olsen., 1997 samtale. Arkeologisk Institutt, Universitetet i Tromsø

Appendiks

A 1) Slettnespiler

Felt IV B	
<u>Kontekst</u>	
1 m. Vest for F 36	Ts. 9423 rs
Felt V A	
<u>Kontekst</u>	
Hus A	Ts. 9406 du
Felt V B	
<u>Kontekst</u>	
Ytterkant av Anlegg 1	Ts. 9437 lu og hf
F 54	Ts. 9437 vg, ayr, aci
F 75	Ts. 9438 af, cz
F 47	Ts. 9407 ab

Slettnespiler både hele og emner felt IV B, V A og V B.

A 2) Nyelvspisser

Felt IV B	
<u>Kontekst</u>	<u>Ts. Nummer</u>
Anlegg 5	Ts. 9423 pa, pb, pc, pd, pe, pf, pg, ph, pi, pk, pl, pm
Hovedfelt	Ts. 9423 aka og aif (to deler til samme pil)
Hovedfelt	Ts. 9423 et, hd, vk, xy, yb, ach, age, ahb, ahc, akd

Nyelvepissar m/tange og trekantbasis, både heile, emner og fragmenter.

FELT V A - Hus A	
<u>Kontekst</u>	<u>Ts. Nummer</u>
Voll i sør del	Ts. 9406 fa

Nyelvepissar m/tange og trekantbasis, både heile, emner og fragmenter.

FELT V B	
<u>Kontekst</u>	<u>Ts. Nummer</u>
Grøft F 50- F 46	Ts. 9405 f, i, g
F 46	Ts. 9404 c, g, h, i, k
F 47	Ts. 9407 a, b, r, s, as
F 62	Ts. 9408 h, k
F 76	Ts. 9412 h, z
F 53	Ts. 9437 bz, ca, di, arr, aru, en og eo, (to deler til samme pil)
F 54	Ts. 9437 py, ta, aaw, ama
F 72	Ts. 9440 c, aw, bm, bx,
F 70	Ts. 9439 lm, op, oq, aw, fg, bp og lc, mh og mi (samme pil)
F 75	Ts. 9438 d, az, by, eb, fd

Nyelvepissar m/tange og trekantbasis, både heile, emner og fragmenter

A 3) Bladformede spisser og dobbeltegede kniver

Hele indentifiserbare Redskaper

<u>Felt/Tuft</u>	<u>Ts. Nummer.</u>	<u>Farge.</u>	<u>Bladbredde.</u>
F 75	Ts. 9438 bz	Rød/kv.	2,0 cm
F 46	Ts. 9404 l	Grønn.	2,1 cm
IV B	Ts. 9423 xo	Grå.	2,2 cm
F 54	Ts. 9437 ans	Grå	2,2 cm
F 75	Ts. 9438 u	Rød/kv.	2,5 cm
IV B	Ts. 9423 akg	Rød/kv.	2,5 cm
F 47	Ts. 9407 ay	Grønn.	2,5 cm
F 75	Ts. 9438 eg	Rød/kv.	2,5 cm
F 54	Ts. 9437 aab	Rød.	2,5 cm
F 46	Ts. 9404 b	Grønn/rød.	2,6 cm
F 46	Ts. 9404 m	Grønn.	2,6 cm
F 75	Ts. 9438 gp	Grønn	2,7 cm
F 75	Ts. 9438 bc	Grå	2,7 cm
F 54	Ts. 9437 ya	Rød	2,7 cm
F 54	Ts. 9437 xi	Rød/kv.	2,7 cm
F 47	Ts. 9407 ai	Rød	2,8 cm
Hus A	Ts. 9406 fl	Kvit/Rød	2,9 cm
Hus A	Ts. 9406 eh	Kvit/Rød	2,9 cm
F 75	Ts. 9438 gf	Grønn	3,0 cm
F 75	Ts. 9438 dm	Rød	3,0 cm
F 75	Ts. 9438 fr	Rød/kv.	3,0 cm
F 54	Ts. 9437 qu	Grønn	3,0 cm
F 75	Ts. 9438 gy	Rød/kv	3,1 cm
IV B	Ts. 9423 is	Rød	3,2 cm
F 75	Ts. 9438 fs	Rød/kv	3,2 cm
Hus A	Ts. 9424 ami	Grå	3,2 cm
F 54	Ts. 9437 ade	Grå	3,4 cm
F 54	Ts. 9437 afl	Rød/kv.	3,5 cm
F 75	Ts. 9438 fz	Grå	3,6 cm
F 54	Ts. 9437 adi	Rød/kv.	3,7 cm
Hus A	Ts. 9406 fk	Rød/kv.	3,8 cm
IV B	Ts 9423 xl	Rød/kv	3,9 cm
F 75	Ts. 9438 bo	Rød/kv.	3,9 cm
IV B	Ts 9423 ny	Rød	4,0 cm
F 54	Ts. 9437 adl	Rød/kv.	4,0 cm
IV B	Ts 9423 nd	Grønn/kv.	4,4 cm

Bladformede hele redskaper fra felt IV B, V A og V B

Emner, bladformede kniver dobbelteggede spisser

Felt IV B

<u>Kontekst</u>	<u>Ts. Nummer</u>
Boplassområdet	Ts. 9423 ve, bx, kv, ky, sv, ya, yf, vd, wn, ahg, ahi, aib,

Felt V B

<u>Kontekst</u>	<u>Ts. Nummer</u>
F 54	Ts. 9437 ae, aai, ank
F 75	Ts. 9438 cm, cn, cz, dg, ef, et, fo
F 72	Ts. 9440 bh, ik
F 70	Ts. 9439 o/au, gi, gm, gn, im, lb, lv, ol
F 46	Ts. 9404 ao
F 47	Ts. 9407 ac, bv
F 76	Ts. 9412 l, w
F 62	Ts. 9408 i, ap
F 64	Ts. 9410 y

Bladformede emner fra felt IV B og V B

A 4)

Eneggede skiferkniver

Hele/ slipte kniver

<u>Tuft/Felt</u>	<u>Ts.nummer</u>	<u>Farge</u>	<u>Vinkel</u>	<u>Form på eggen</u>
F 46	Ts. 9404 q	Rød	30°	Rund
F 65	Ts. 9411 i	Rød	30°	rund
F 70	Ts. 9439 ht	Grå	35°	Rett
F 46	Ts. 9404 p	Rød/kvit	35°	Rett
F 53	Ts. 9437 a	Rød/kvit	35°	Rett
F 63	Ts. 9409 a	Rød	35°	Rund
F 62	Ts. 8408 e	Grå	35°	Rund
F 72	Ts. 9440 fm	Grønn	40°	Rett
F 72	Ts. 9440 hh	Grønn	40°	Rund
F 54	Ts. 9437 va	Kvit	40°	Rund
F 53	Ts. 9437 cb	Rød/Kvit	45°	Rett
F 65	Ts. 9411 q	Rød	45°	Rund
F 54	Ts. 9437 wa	Rød/kvit	45°	Rett
F 75	Ts. 9438 fg	Rød	45°	Rund
IV B/F 32	Ts. 9423 gr	Grå	45°	Rett
IV B/F 33	Ts. 9423 er	Grønn	50°	Rund
F 70	Ts. 9439 ov	Grå	55°	Rett
F 72	Ts. 9440 gh	Grønn	55°	Rund
F 54	Ts. 9437 ru	Rød/kvit	55°	Rund
F 62	Ts. 9408 r	Grønn	60°	Rett?
F 47	Ts. 9407 n	Grå	60°	Rett
IV B/F 36	Ts. 9423 sy	Rød/kvit	60°	Rett
F 70	Ts. 9439 eg	Grønn	75°	Rund

Eneggede skiferkniver, hele og slipte

Emner, eneggede kniver

<u>Tuft/Felt</u>	<u>Ts.nummer</u>	<u>Farge</u>	<u>Vinkel</u>	<u>Form på eggen</u>
F 47	Ts. 9407 v	Grønn	20°	Rund/halvm.formet
F 64	Ts. 9410 o	Grå	25°	Rund
F 76	Ts. 9412 q	Grå	30°	Rett
IV B/F 36	Ts. 9423 na	Grå	30°	Rett/langt
F 63	Ts. 9409 w	Grå	35°	Rund
F 63	Ts. 9409 d	Grå	35°	Rund
F 53	Ts. 9437 ch	Kvit	35°	Rund
IV B/F 36	Ts. 9423 kk	Grå	35°	Rett?
IV B	Ts. 9423 i	Rød	35°	Rund? Rundt heller.stein
F 76	Ts. 9412 p	Rød/kv.	40°	Rund
F 75	Ts. 9438 s	Grå	40°	Rund?
F 64	Ts. 9410 f	Grå	40°	Rett
F 72	Ts. 9440 bd	Grønn	40°	Rett
F 50-46	Ts. 9405 w	Grå	40°	Rett
F 70	Ts. 9439 dq	Grå	45°	Rett
F 70	Ts. 9439 le	Grå	45°	Rett?
IV B/F 36	Ts. 9423 ez	Rød	45°	Rund
F 53	Ts. 9437 bw	Rød/kv	45°	Rund
F 53	Ts. 9437 an	Kvit	45°	Rund
F 54	Ts. 9437 wq	Rød/kv.	50°	Rett?
IV B/F 37	Ts. 9423 nw	Rød	50°	Rund
F 72	Ts. 9440 go	Grå	50°	Rund
IV B/F 36	Ts. 9423 kg	Kvit	50°	Rett
F 62	Ts. 9408 t	Grå	55°	Rett
F 53	Ts. 9437 d	Kvit	55°	rund?
F 47	Ts. 9407 o	Grå	55°	Rett
F 70	Ts. 9439 hu	Grå	60°	Rett
F 72	Ts. 9440 f	Kvit	60°	Rund?
F 53	Ts. 9437 ci	Kvit	60°	Rund
F 62	Ts. 9408 z	Grå	70°	Rett
F 72	Ts. 9440 ip	Grønn	70°	Rett
F 72	Ts. 9440 gz	Grønn	75°	Rett
IV B/F 36	Ts. 9423 xv	Grå	75°	Rund?
IV B/F 36	Ts. 9423 ii	Rød	80°	Rund

Eneggede skiferkniver, Emner

Fragmenter, eneggede kniver

Felt IV B

Kontekst Ts. Nummer

Boplassomr. Ts. 9423 ev, fd, fl, gt, nc, rk, sz, tm, uo, uu, uv,vl, vz, aga og akg.

Eneggede Skiferkniver, fragmenter

Felt V B

Kontekst Ts. Nummer

F 50-46	Ts. 9405 d, e
F 46	Ts. 9404 o, r, s, u, v
F 47	Ts. 9407 c, l, m, p
F 53	Ts. 9437 ih, arv
F 54	Ts. 9437 qv, xg, aae, acd, adh
F 76	Ts. 9412 a, i
F 75	Ts. 9438 bp, dk, ff, fm
F 72	Ts. 9440 b, be, cw, ga, ia
F 70	Ts. 9439 dv, gk, gl
F 62	Ts. 9408 s
F 63	Ts. 9409 t, z, ac, ah
F 64	Ts. 9410 e, p
F 65	Ts. 9411 e, r, aa

Eneggede skiferkniver, fragmenter

A 5)

Skiferøkser/Meisler og prener

Hele med slipte egger

<u>Tuft/Felt</u>	<u>Ts.nummer</u>	<u>Farge</u>	<u>Bredde</u>	<u>Lengde</u>
IV B,F 39	Ts. 9423 vi	Grå	6,7 cm	13,7 cm
F 64	Ts. 9410 ai	Grå/grønn	4,6 cm	8,6 cm
F 76	Ts. 9412 ap	Grå/rød	3,5 cm	8,6 cm
IV B,F 33	Ts. 9423 gs	Grønn	3,4 cm	9,0 cm
IV B,F 36	Ts. 9423 ik	Kvit	3,3 cm	5,9 cm
IV B,F 36	Ts. 9423 kw	Grå	3,0 cm	<3,9 cm
F 72	Ts. 9440 gy	Grå/grønn	3,0 cm	6,9 cm
IV B,A 10	Ts. 9423 add	Grønn	2,8 cm	6,1 cm
F 46	Ts. 9404 an	Grå	2,7 cm	< 6,2 cm
F 75	Ts. 9438 m	Grå	2,7 cm	8,4 cm
IV B,F 36	Ts. 9423 es	Grå	2,6 cm	5,2 cm
IV B,F 36	Ts. 9423 gp	Kvit	2,6 cm	< 4,3 cm
IV B,F 36	Ts. 9423 eu	Grå	2,3 cm	9,5 cm
F 64	Ts. 9410 l	Hv/rød str.	2,3 cm	10,7 cm
F 54	Ts. 9437 apk	Grå	2,2 cm	10,0 cm
F 54	Ts. 9437 qo	Kvit	2,0 cm	4,4 cm
IV B,F 36	Ts. 9423 id	Grå	1,7 cm	3,9 cm
F 75	Ts. 9438 dv	Grå	1,4 cm	< 2,8 cm
IV B,F 33	Ts. 9423 gd	Rødbrun	0,9 cm	3,7 cm
IV B,grusl.	Ts. 9423 yu	Rødbrun	0,8 cm	0,8 cm
F 53	Ts. 9437 ars	Grå	0,8 cm	5,9 cm

Kun 10 tufter representert Felt IV B: F 39- F 36- F 33, A 10

Felt V B: F 46- F 53- F 54- F 75- F 76- F 64- F 72

Skifer Økser/Meisler, hele med slipte egger

Uslipte Emner, økser/meisler

<u>Tuft/Felt</u>	<u>Ts.nummer</u>	<u>Farge</u>	<u>Bredde</u>	<u>Lengde</u>	<u>Annet</u>
F 75	Ts. 9438 fq	Grå	7,8 cm	14,7 cm	Økse emne ?
F 62	Ts. 9408 ao	Grå	6,9 cm	12,4 cm	Naturlige flater
F 76	Ts. 9412 d	Grå	6,5 cm	12,2 cm	Naturlige flater
F 75	Ts. 9438 l	Grå	6,0 cm	10,4 cm	Øks/Kn.emne?
F 75	Ts. 9438 hd	Grå	5,7 cm	11,0 cm	Bl.formet emne
F 62	Ts. 9408 bo	Grå	5,4 cm	12,3 cm	Naturlige flater
F 54	Ts. 9437 akq	Grå/kvit	5,3 cm	14,5 cm	Økse emne?
F 72	Ts. 9440 gl	Grå	4,8 cm	8,6 cm	Økse emne
F 50-F 56	Ts. 9405 u	Grå	3,1 cm	5,5 cm	Økse emne ?
IV B,F 32	Ts. 9423 ch	Grå/grønn	2,3 cm	5,6 cm	Meisel/Bryne?

Kun 7 tufter representert Felt IV B: F 32
 Felt V B : F 75- F 76- F 54- F 50/64- F 62- F 72

Skifer Økser/Meisler, uslipte emner

Prener					
<u>Tuft/Felt</u>	<u>Ts. Nummer</u>	<u>Farge</u>	<u>Bredde</u>	<u>Lengde</u>	
IV B mellom F40-F39	Ts. 9423 aic	Grå	0,7 cm	< 3,7 cm	
F 75	Ts. 9438 gq	Grå	0,7 cm	< 6,3 cm	
F 75	Ts. 9438 az	Rød	0,8 cm	< 4,1 cm	Mulig pil?
F 75	Ts. 9438 de	Grå	0,5 cm	< 3,1 cm	
F 62	Ts. 9408 az	Grå	0,7 cm	< 6,8 cm	

Skifer prener

A 6) Fragmenter og emner, udefinerbare, fra felt IV B og V B

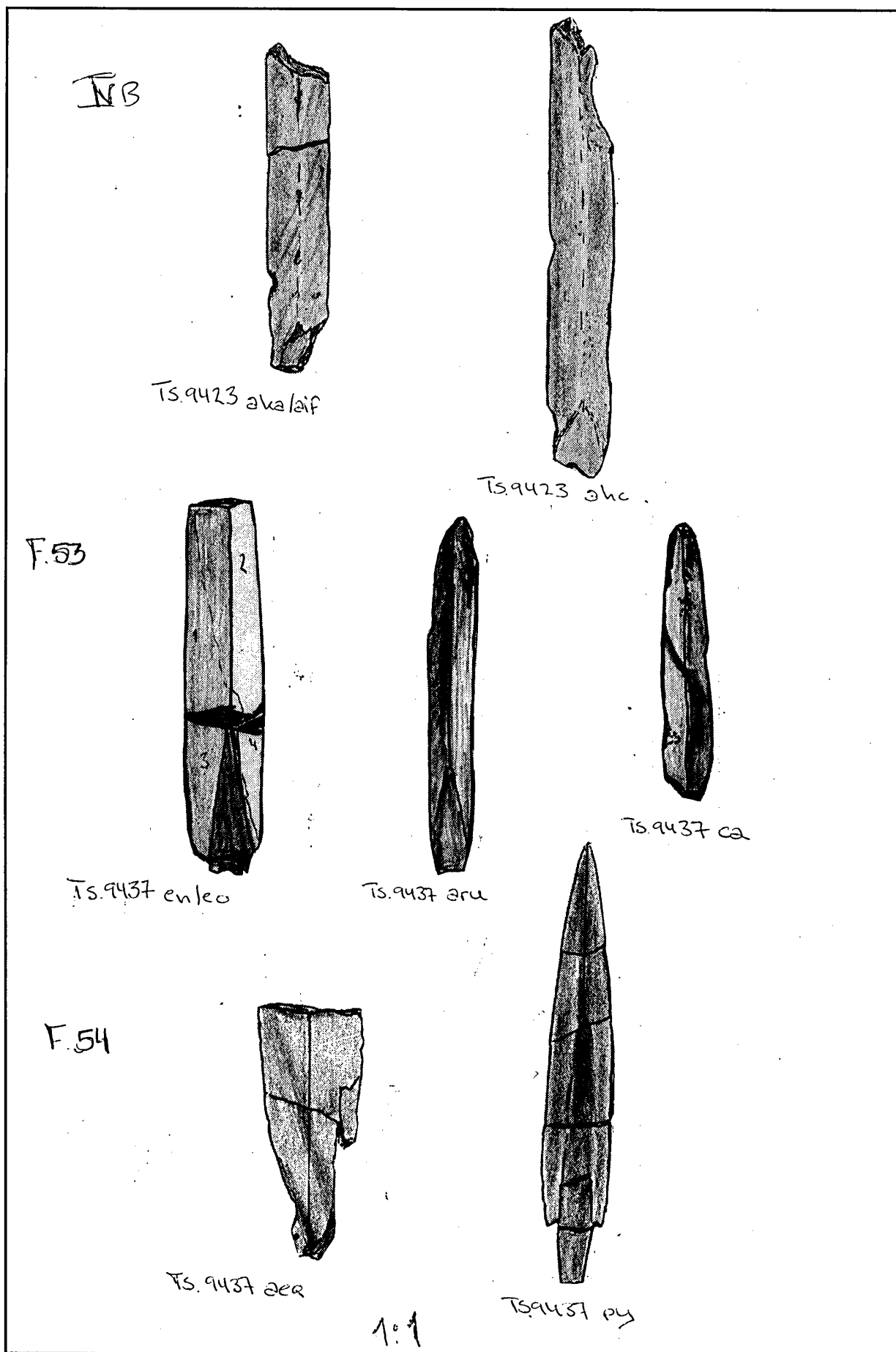
Felt IV B

<u>Kontekst</u>	<u>Ts. Nummer</u>
Hovedfelt	Ts. 9423 afa, mp

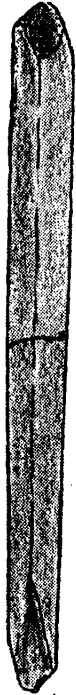
Felt V B

F 50-46	Ts. 9405 c, k, n, v, w
F 46	Ts. 9404 n, t, x, y, z, w, ak, an
F 47	Ts. 9407 t, u, at
F 53	Ts. 9437 ak, he, lt, od, als
F 54	Ts. 9437 pn, qx, tb, tw,xr, wi, abo, acp, aet, aez, ahg, ain, aio
F 75	Ts. 9438 h, o, ap, dd, eh, ex, fh
F 76	Ts. 9512 x, ac, ah
F 62	Ts. 9408 p, u, aa, ae, aq
F 63	Ts. 9409 h, i
F 64	Ts. 9410 a, c, h, u
F 65	Ts. 9411 f, s, t
F 70	Ts. 9439 e, ae, cm, co, df, ex, gf, kx, ky, mg, ns
F 72	Ts. 9440 l, ai, db, eb, ee, ft, go

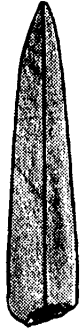
Udefinerbare Skifer fragmenter og emner som ikke er tatt med i oppgaven

F.46

Ts.9404 c

Ts.9404 k.

Ts.9404 g

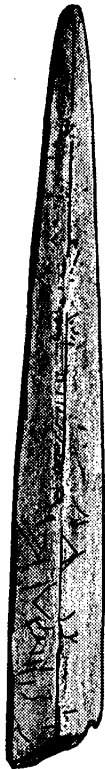

Ts.9404 h

Ts.9404 i

F.47

Ts.9407 a

Ts.9407 s.

F.50-46

Ts.9405 g

Ts.9405 c

187

F.76

Ts.9412 z

F.75

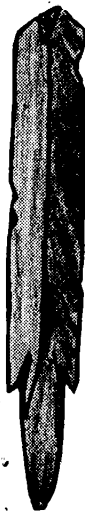
Ts.9438 by

F.62

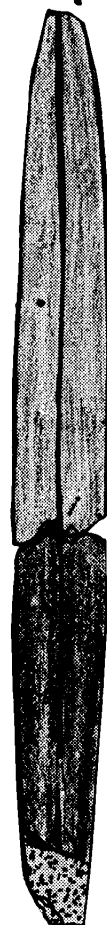

Ts.9408 h.

F.70

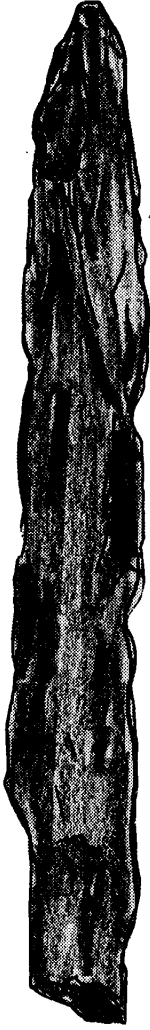
Ts.9439 lm

Ts.9439 mh/mi

1:1

F.72

Ts 9440 bm

Ts. 9440 im

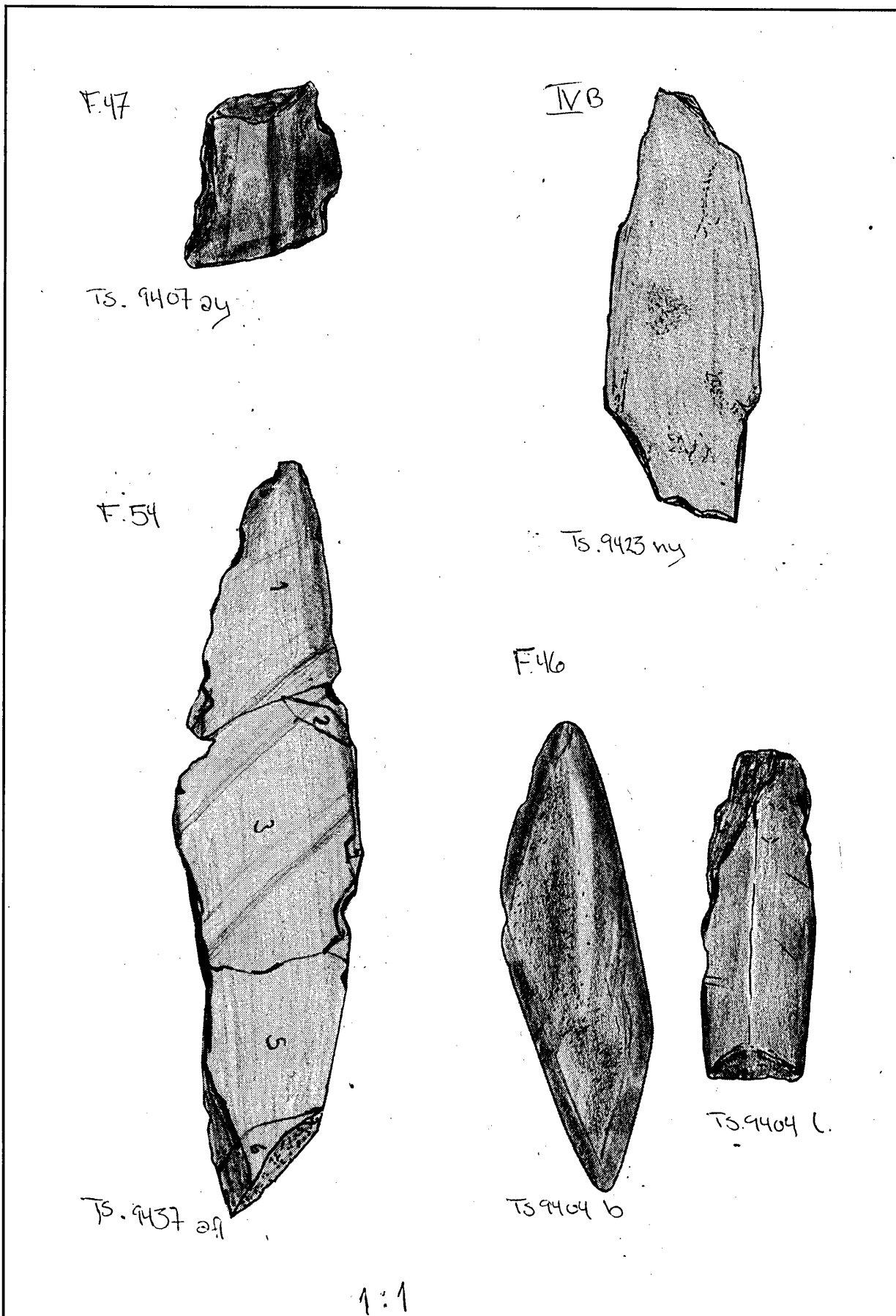

Ts 9440 c

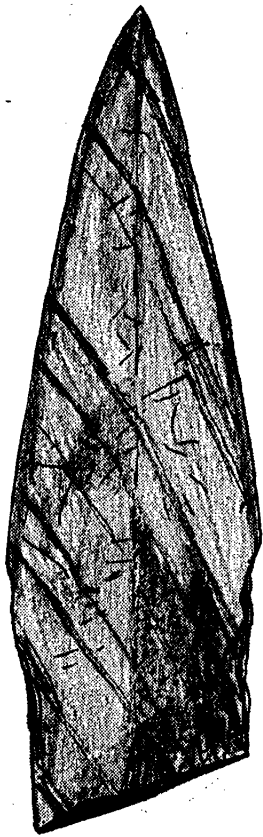

Ts 9440 sw

1:1

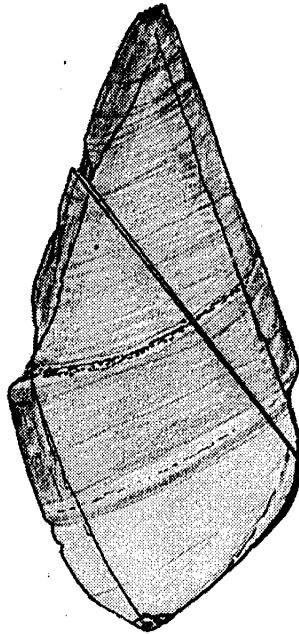
F.75

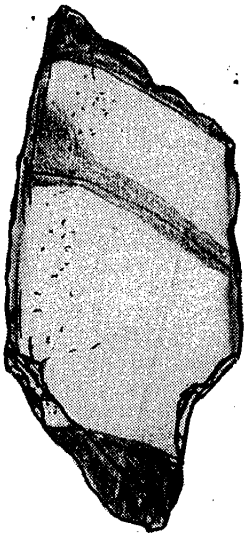
Ts.9438 gf.

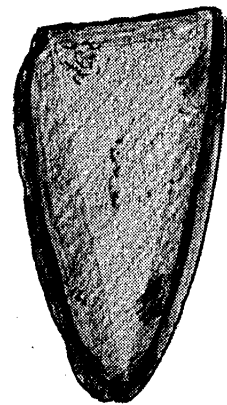
Ts.9438 dm

Ts.9438 bc

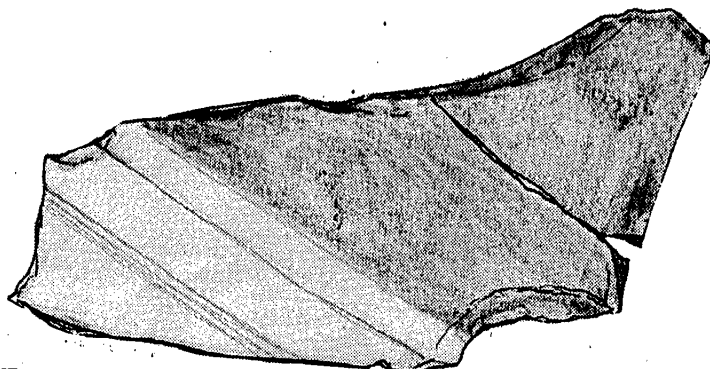
Ts.9438 fz

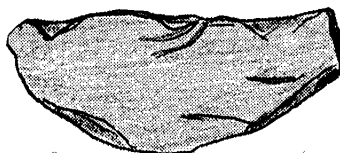
Ts.9438 gp

9:1

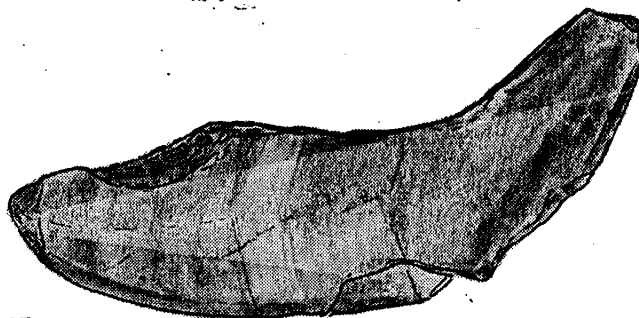
Felt IV B

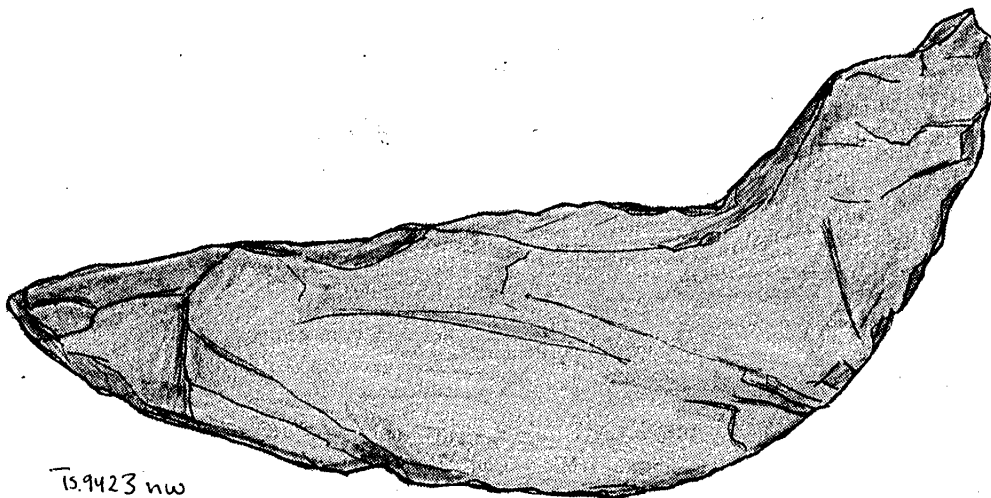
Ts. 9423 sy

Ts. 9423 e2

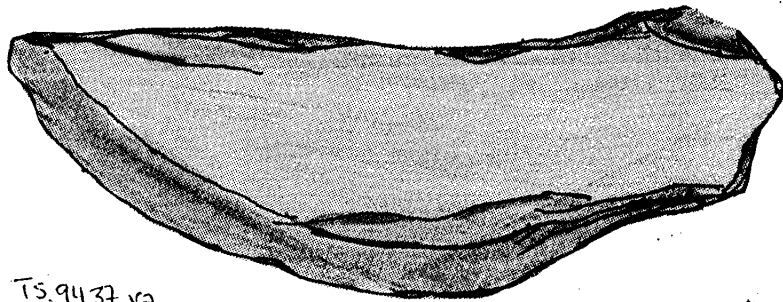
Ts. 9423 e5

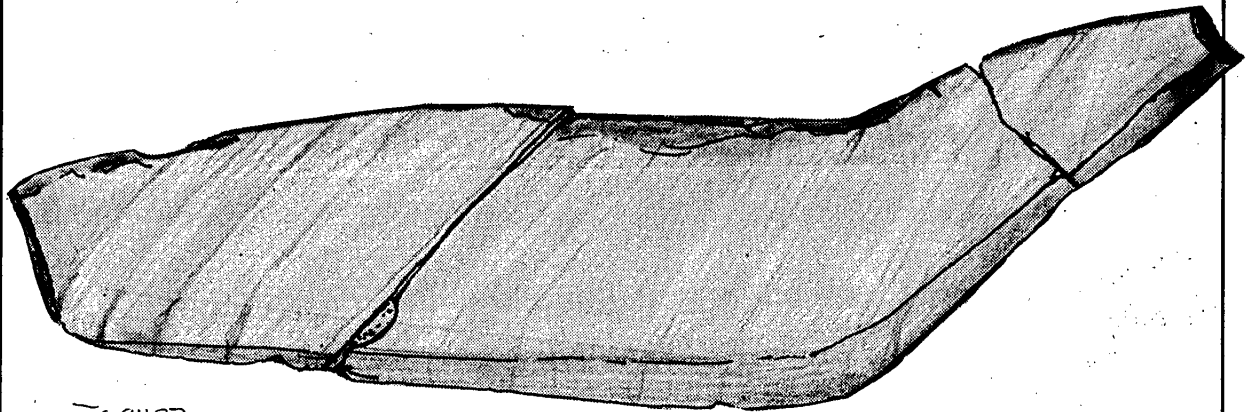
Ts. 9423 nw

1:1

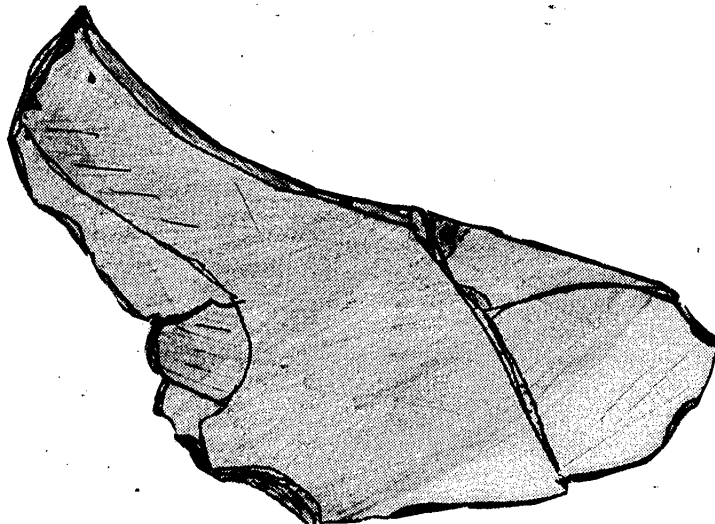
F. 54

TS. 9437 va

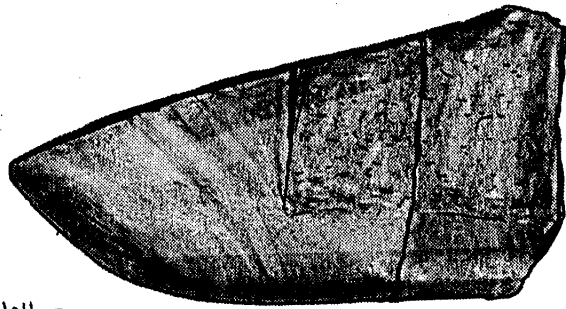
TS. 9437 wa

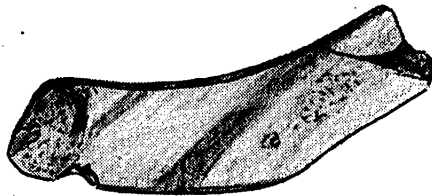
TS. 9437 va

131

F.46

Ts. 9404 r.

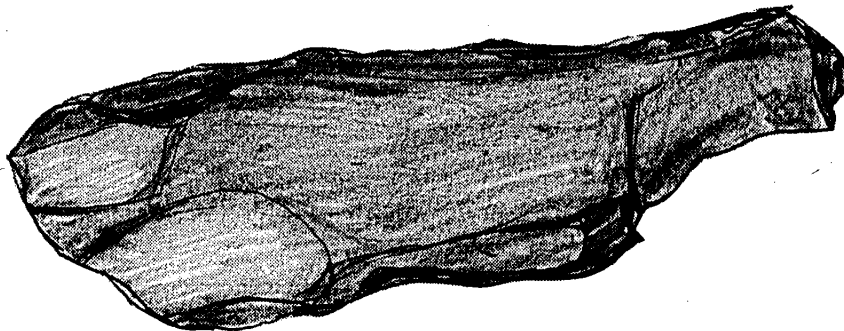

Ts. 9404 p

F.75

Ts. 9438 fg

Ts. 9438 s.

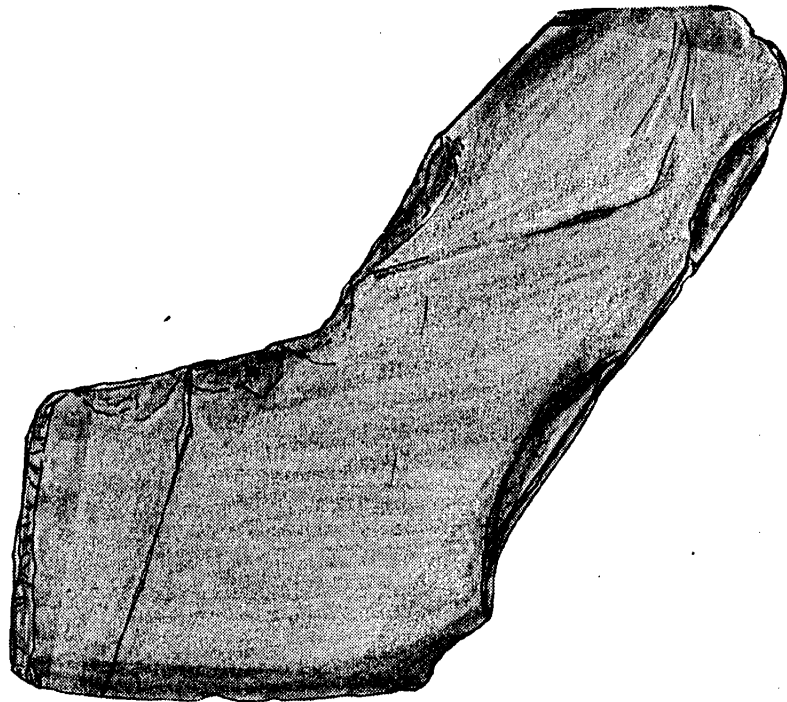
1:1

F.62

Ts.9408 z

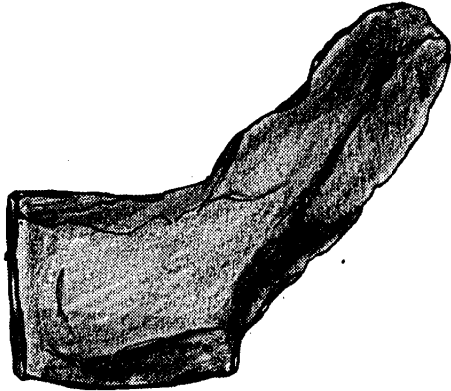
F.47

Ts.9407 n

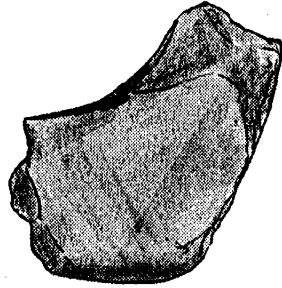
1:1

F.47

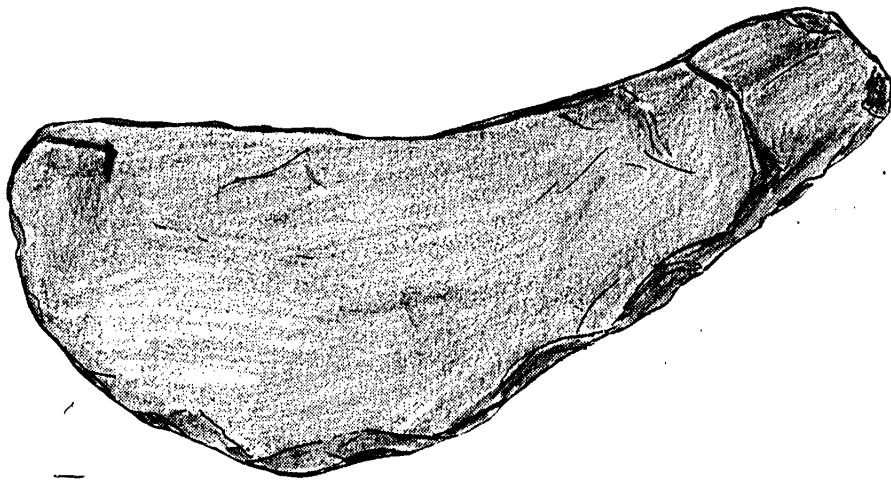

Ts. 9407 G

F.62

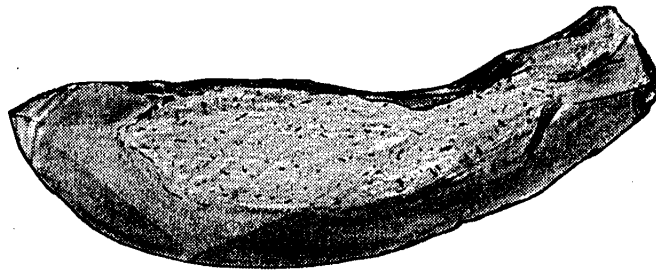

Ts. 9408 r.

Ts. 9408 e

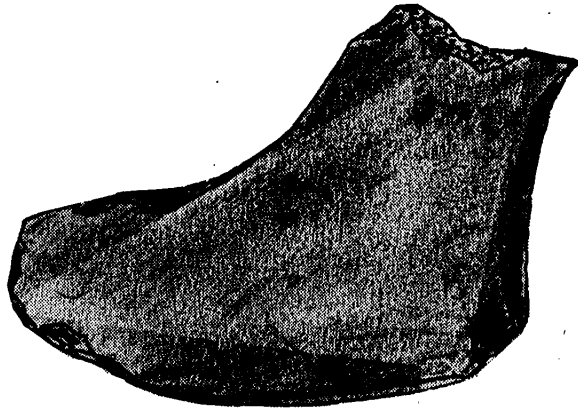
F.63

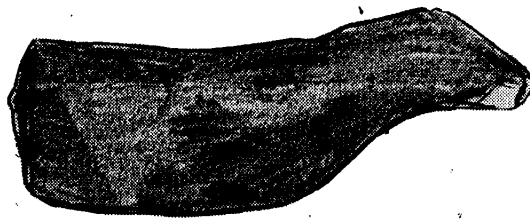
Ts. 9409

1:1

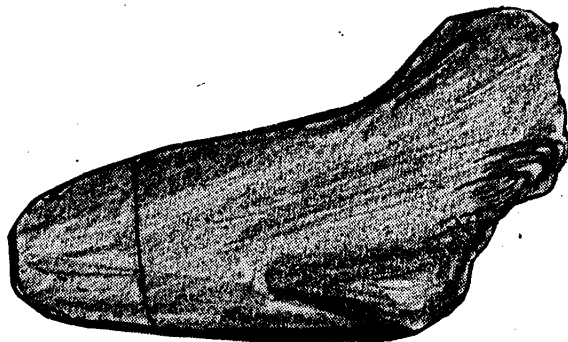
F.70

Ts. 9439 eg

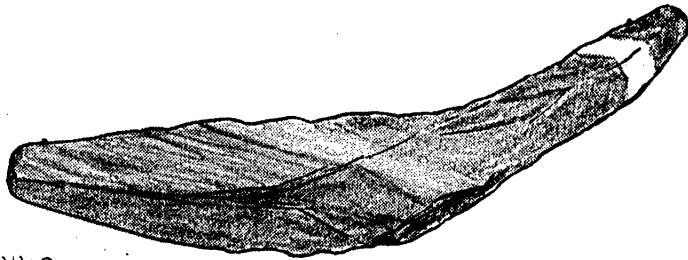
Ts. 9439 ht

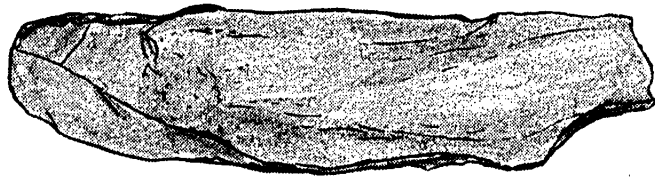
Ts. 9439 ov

1:1

F.76

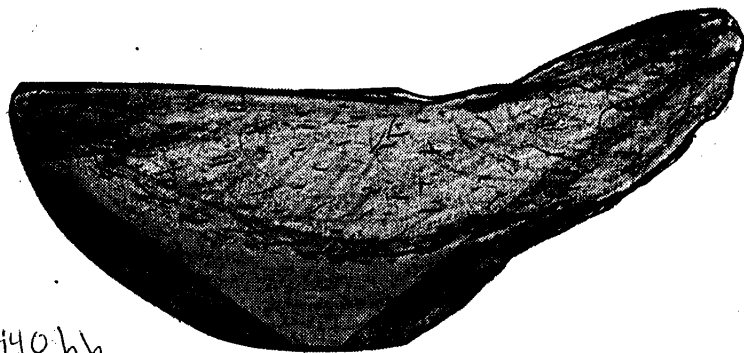

TS 9412 P

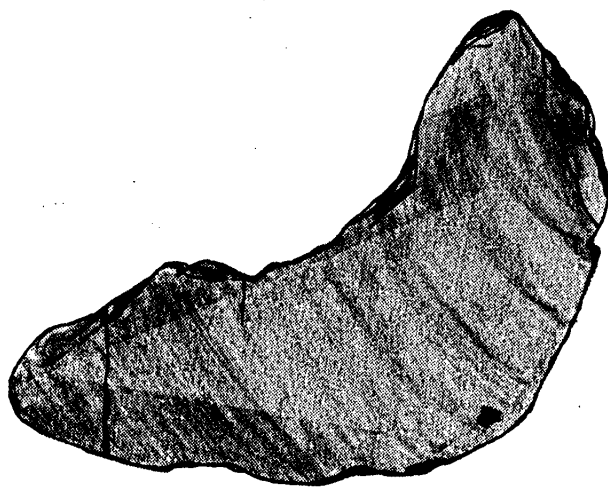

TS.9412 a

F.72

TS 9440 hh

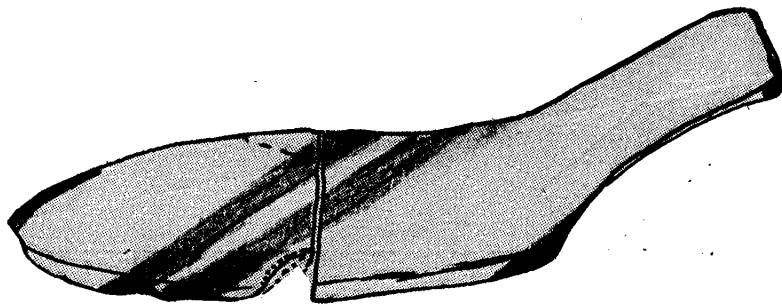
TS.9440 f

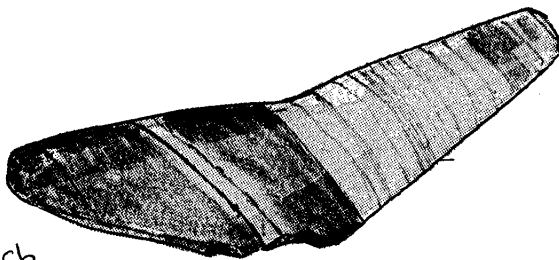
TS.9440 gZ

1:1

F.53

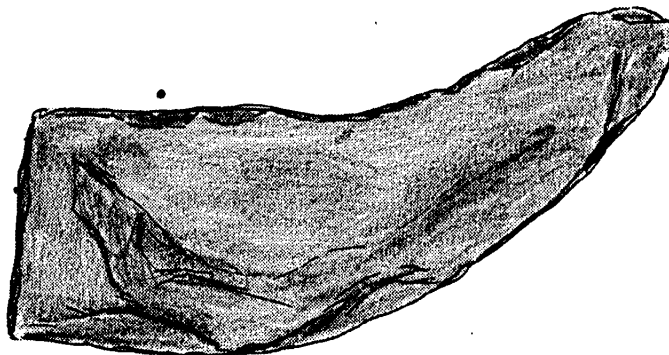

TS.9437 a

TS.9437 cb

F.64

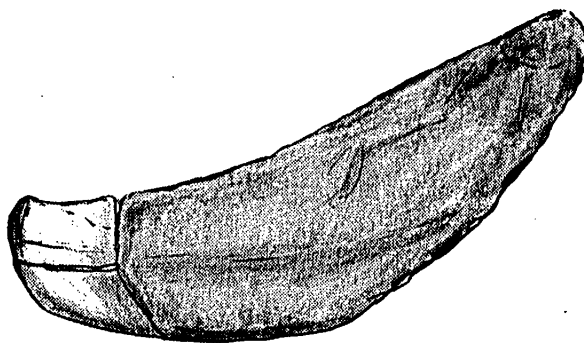

TS 9410 f.

F.65

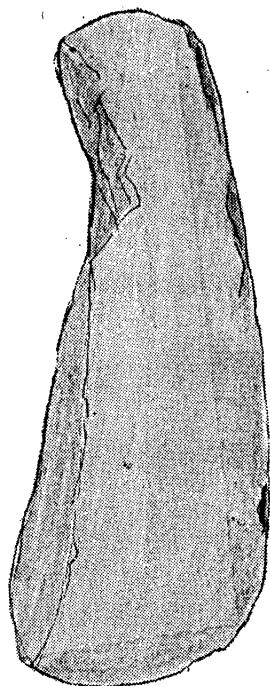
TS.9411 i

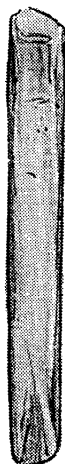
TS.9411 q

1:1

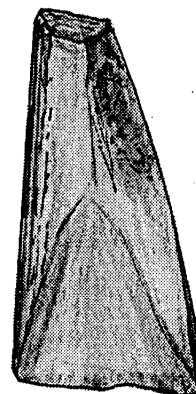
Felt NB

Ts. 9423 gs

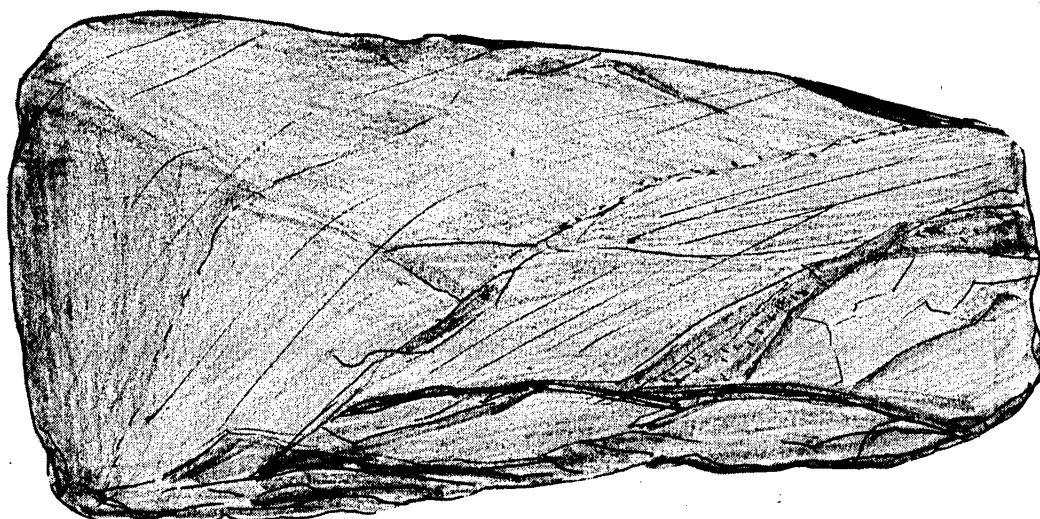
Ts. 9423 yu

Ts. 9423 es

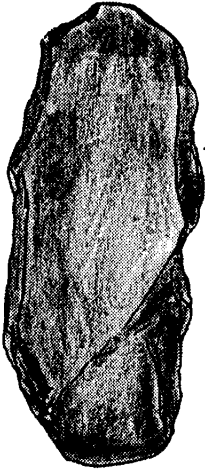
Ts. 9423 id

Ts. 9423 vi

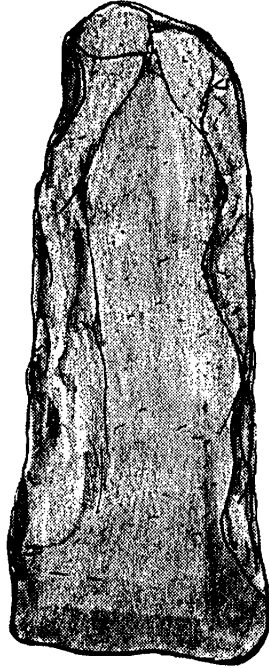
1:1

F.46

Ts.9404 an

F.76

Ts.9412 ap

F.72

Ts.9440 gy

F.64

Ts.9410 ai

Ts.9410 L.

1:1